

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

4/233

2012

ISSN 0029-389X

Wiesław Adam Koński

**55 ROCZNIKÓW
„NOTATEK PŁOCKICH”**

**BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI
(1956 – 2011)**

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE

Publikacja do nabycia w Biurze TNP,
plac Narutowicza 8

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać w 1 egzemplarzu (wydruk komputerowy wraz z płytą CD), napisanym zgodnie z normą (tj. 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek), maksymalna objętość 15 stron wraz z przypisami.

Prosimy również o krótką informację Autora o sobie: wykształcenie, tytuł lub stopień naukowy, miejsce zatrudnienia, telefon i adres e-mail do wiadomości redakcji.

Artykuły prosimy zaopatrzyć w abstrakt w języku polskim o objętości do 250 znaków oraz zestawienie słów kluczowych (nie więcej niż 5).

Prosimy o dołączenie, po przypisach, tytułu artykułu i „Summary” w języku angielskim o objętości do 300 znaków.

Informujemy, że wydrukowanie artykułu uwarunkowane jest uzyskaniem pozytywnej recenzji wydawniczej.

Redakcja „Notatek Płockich”

Zawartość wszystkich numerów „Notatek Płockich” jest dostępna na stronie internetowej Towarzystwa Naukowego Płockiego www.tnp.org.pl zakładka Notatki Płockie.

Kościół w Brwilnie Górnym z pocz. XVIII w.
Rys. Paweł Tencer

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
09-407 Płock, ul. Dziewiarska 7
Tel. (0-24) 26-36-593
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/233
OCTOBER – DECEMBER
2012

EDITORIAL BOARD

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

4/233
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2012

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

JOANNA KACPERSKA HISTORY OF LOCAL GOVERNMENT OF THE CITY OF PŁOCK SINCE 1495–1975	3
KONRAD JAN WALUŚ, JAN HENRYK WALUŚ BARRACKS VOLUNTEER FIRE BRIGADE	11
BARTOSZ GRALICKI SELECTED EXAMPLES OF THE THANKSGIVING GIFTS OF THE ORTHODOX PARISH IN PŁOCK	15
JANINA ŚMIECIUSZEWSKA–ROŚCISZEWSKA A CARD FROM A DIARY	20
MICHAŁ SOKOLNICKI THE PŁOCK ORGANISATION OF THE POLISH SOCIALIST PARTY DURING THE BOLSHEVIK INVASION IN 1920	24
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI THE JEWISH RELIGIOUS EDUCATION ILLUSTRATED WITH AN EXAMPLE OF ACTIVITY OF THE PRIVATE ORTHODOX JEWISH SCHOOL "ISODA TORA" (BASIS OF TORAH) IN PŁOCK (1921–1939)	27
AGNIESZKA KRZĘTOWSKA, ANDRZEJ JAGODZIŃSKI IN SERVICE TRAINING AND COACHING OF EMPLOYEES FROM SMALL AND MEDIUM SIZE ENTERPRISES FOLLOWING THE MAZOVIAN PROVINCE EXAMPLE	38
AGNIESZKA CIECHOMSKA DIGITALISATION OF THE ARCHIVES OF THE ZIELIŃSKI PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY LIBRARY	43
REVIEWS THE WAR FOR EVERYTHING. THE STORY OF THE POLISH-BOLSHEVIK WAR 1919-1920, EDITED BY: WITOLD SIENKIEWICZ, , WARSAW 2010. (Rev. Grzegorz Gołębiowski)	46
REV. ANDRZEJ GRETKOWSKI, PAWEŁ KRYDZIŃSKI, THE HISTORY OF PENOLOGY IN PŁOCK IN THE YEARS 1803–1991, PŁOCK 2012. (Rev. Tomasz Kruszewski)	49
CENTENARY OF THE SIERPC BRANCH OF THE PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY. ACTIVITY OF THE SOCIETY IN THE LOCAL ENVIRONMENT, COLLECTIVE WORK EDITED BY: HENRYK PIEKARSKA, SIERPC 2011. (Rev. Grzegorz Gołębiowski)	50
CHRONICLE ANDRZEJ KANSY PRESIDENT OF THE PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY WINNER OF THE PRIZE OF THE MARSHAL OF THE PROVINCE OF MAZOVIA	54
BIBLIOGRAPHY BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2011.	56

SPIS TREŚCI

JOANNA KACPERSKA HISTORIA SAMORZĄDU MIASTA PŁOCKA W LATACH 1495–1975	3
KONRAD JAN WALUŚ, JAN HENRYK WALUŚ KOSZAROWA OCHOTNICZA STRAŻ OGNIOWA W PŁOCKU	11
BARTOSZ GRALICKI DARY DZIĘKCZYNNNE W PŁOCKIEJ PARAFII PRAWOSŁAWNEJ	15
JANINA ŚMIECIUSZEWSKA–ROŚCISZEWSKA KARTKA Z DZIENNIKA (19 SIERPNIĄ 1920 R.)	20
MICHAŁ SOKOLNICKI PŁOCKA ORGANIZACJA POLSKIEJ PARTII SOCJALISTYCZNEJ WOBEC NAJAZDU BOLSZEWICKIEGO W 1920 ROKU (PRZYCZYNEK HISTORYCZNY)	24
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI ŻYDOWSKIE SZKOLNICTWO RELIGIJNE NA PRZYKŁADZIE DZIAŁALNOŚCI PRYWATNEJ ORTODOKSYJNEJ SZKOŁY ISODA TORA (PODSTAWY TORY) W PŁOCKU (1921–1939)	27
AGNIESZKA KRZĘTOWSKA, ANDRZEJ JAGODZIŃSKI SZKOLENIE I DOSKONALENIE PRACOWNIKÓW MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	38
AGNIESZKA CIECHOMSKA DIGITALIZACJA ARCHIWALIÓW BIBLIOTEKI IM. ZIELIŃSKICH TNP	43
RECENZJE <i>WOJNA O WSZYSTKO. OPOWIEŚĆ O WOJNIE POLSKO–BOLSZEWICKIEJ 1919–1920,</i> REDAKCJA: WITOLD SIENKIEWICZ, WARSZAWA 2010. (Rec. Grzegorz Gołębiowski)	46
KS. ANDRZEJ GRETKOWSKI, PAWEŁ KRYDZIŃSKI, <i>DZIE- JE WIĘZIENICTWA W PŁOCKU W LATACH 1803–1991,</i> PŁOCK 2012. (Rec. Tomasz Kruszewski)	49
<i>100 LAT SIERPECKIEGO ODDZIAŁU TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO. DZIAŁALNOŚĆ TOWARZYSTWA W ŚRODOWISKU LOKALNYM, PRACA ZBIOROWA POD RED. HENRYKI PIEKARSKIEJ, SIERPC 2011.</i> (Rec. Grzegorz Gołębiowski)	50
KRONIKA ANDRZEJ KANSY PREZES TNP LAUREATEM NAGRODY MARSZAŁKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	54
BIBLIOGRAFIA BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2011 R.	56

HISTORIA SAMORZĄDU MIASTA PŁOCKA W LATACH 1495–1975

Abstrakt

W artykule omówiono jak kształtowała się władza w Płocku od roku 1495, jakie kompetencje posiadał wójt, burmistrz i Rada Miejska.

Słowa kluczowe: Płock, Mazowsze, miasto, powiat, Rada Miejska, prezydent, magistrat.

W roku 1495 po wcieleniu Mazowsza do Królestwa Polskiego podzielono je na województwa: mazowieckie, rawskie i płockie z Płockiem jako jego ośrodkiem stołecznym. Województwo płockie stanowiło obszar podzielony rzeką Wkrą i obejmujący ziemię płocką, składającą się z pięciu powiatów: płockiego, bielskiego, raciąskiego, płońskiego i sierpeckiego oraz ziemię zawkrzeńską ze stolicą w Mławie, obejmującą trzy powiaty: szreński, mławski i niedzboński.

W tym czasie ziemia gostynińska z powiatami: gostynińskim i gąbińskim wchodziła w skład województwa rawskiego, zaś ziemia wyszogrodzka, pokrywająca się powiatem tejże nazwy, wchodziła w skład województwa mazowieckiego. Z niewielkimi zmianami powyższy podział zachował się do czasu rozbiorów¹.

Spośród mieszczan wybierani byli rajcowie i ławnicy, zaś z pomiędzy nich burmistrz (proconsul) i wójt (advocatus). Rada z burmistrzem tworzyła urząd administracyjny, natomiast ława z wójtem urząd sądowniczy². Oba te urzędy wraz z niższymi urzędnikami tworzyły tak zwany magistrat. Miasto korzystało z pełnego samorządu. Obok rajców i ławników wybierani byli tak zwani gminni, którzy stanowili izbę poselską, dozorującą czynności rady z burmistrzem i ławy z wójtem na czele.

Wybory do władz samorządowych odbywały się corocznie. Te same osoby mogły być wybierane wielokrotnie, zaś ilość rajców wynosiła od 3 do 7 osób³.

Na podstawie przepisów prawa chełmińskiego burmistrz z radą obowiązani byli do obrony swobód i przywilejów miasta, zapobiegania sporom między ludźmi, rozwiązywania sporów i do godzenia ludzi, sprawowania kontroli nad cenami jedzenia i picia, przez co byli zobowiązani do doglądania piekarzy, rzeźników i karczmarzów, a także do karania osób, które wykroczyły poza uchwagę.

Zgodnie z prawem chełmińskim rajcami mogli zostać ludzie mądrzy, dobrzy i którzy mieli

co najmniej 25 lat. Miały to być osoby średnio zamożne, a także wierzący.

W roku 1589 Zygmunt III przywileje dawnych monarchów zatwierdził dla Płocka. Dzięki tym przywilejom handel, przede wszystkim rzeczny bardzo się rozwinął, a Płock znacznie się powiększył i zaczął należeć do bardziej znaczących miast w Polsce. Przemysł drobny rozkwitł, co spowodowało, iż w Płocku zaczęły funkcjonować fabryki sukna (stąd ulica Sukiennicza, czyli terażniejsza Zduńska) i płótna, a także browary i gorzelnie.

Przywilej Króla Zygmunta Augusta nadany w dniu 1 sierpnia 1558 roku w Krasnymstawie regulował prawo swobodnego wyboru wójta i burmistrza. Mówił, iż co roku w święty dzień katedry św. Piotra będą wybierani 4 mieszczanie, którzy posiadali stałe zamieszkanie w Płocku, a z nich starosta wybierał 1 osobę na burmistrza i 1 osobę na wójta. Wybrani ci składali przysięgę w magistracie wobec rajców i sprawowali władzę przez rok⁴.

Pierwsze określenie „prezydent miasta” występuje w dokumencie z roku 1775, w którym Rada Miejska zwracała się do biskupa o dalsze udostępnianie placu przy bramie Wyszogrodzkiej na karczmę i o środki na remont kaplicy św. Katarzyny⁵.

Sejm czteroletni przyniósł zmiany dla Płocka, a mianowicie mieszczan zrównano w prawach ze szlachtą. Wprowadzono wybieralność urzędów miejskich co dwa lata, zaś na czele miasta miał stać magistrat, który był złożony z wójta i czterech radnych oraz kasjera. Magistrat zarządzał majątkiem miejskim i milicją, a także sprawował sadownictwo dyscyplinarne. Oprócz tego wprowadzono sąd miejski (w miejsce ław i rad), który był złożony z burmistrza i czterech sędziów wybieranych na zgromadzeniach miejskich.

Po 1793 roku Płock poddany został pod silną kontrolę państwa. Rząd pruski zorganizował zarząd, który pozbawił miasto swobód i uprawnień w ustanawianiu władzy miejskiej, jakie do-

tdą miało. Żydzi również utracili swą dotychczasową autonomię, a rabinom odebrano funkcję sądowe i urządzono kahały.

Z dniem 7 kwietnia 1793 roku Prusy Południowe zostały podzielone na dwa departamenty: poznański i piotrkowski. Departament piotrkowski rozbito na 27 powiatów, w tym na powiat płocki i gostyński. Funkcje administracyjne wypełniała kamera, zaś powiatu landrat z zespołem urzędników⁶.

W tym okresie w Płocku trwała dalsza praca nad organizacją pruskiego aparatu administracyjnego. Była to sprawa pilna, gdyż zamknięto wszystkie urzędy polskie, oraz opieczętowano m.in. kancelarię grodzką w Płocku. Utrudniało to prowadzenie spraw sądowych.

Nadzór nad działalnością płockich władz miejskich objął Bawarczyk Jan Michał Hasslinger, od dawna zamieszkały w Płocku, cieszący się zaufaniem nowych władz pruskich. Zawieszono też działalność sądownictwa polskiego, a edykt pruski zapowiadał utworzenie dwóch urzędów sądowych, zwanych regencjami dla Prus Południowych. Jednak żadna z nich nie miała mieć siedziby w Płocku, co wywołało niezadowolenie, zwłaszcza wśród szlachty skłonnej do ciągłego procesowania⁷.

Początkowo władze pruskie, chcąc pozyskać sobie szlachtę i duchowieństwo, nie ograniczały ich przywilejów i uprawnień. Nawet gwarantowały nienaruszalność ich majątków oraz wzywały chłopów do posłuszeństwa względem dziedziców. Natomiast zupełnie inną politykę zastosowały względem miast, gdyż odebrały im resztki samorządu potwierdzone przez Konstytucję 3 maja, zabroniły nabywania dóbr ziemskich. W miastach włączonych do Prus przeprowadzono ankietę, składającą się z 82 pytań, dotyczących stanu gospodarczego i społecznego miast. Ankieta posłużyła władzom pruskim do zmiany aparatu administracyjnego miast, a także nałożenia na miasta nowego systemu podatkowego. Badano też możliwości planowanego zasiedlenia miast przez żywoł niemiecki.

Już w lipcu 1793 roku władze pruskie miały przygotowany plan obsady personalnej magistratów. Zrobiono czystkę wśród pracowników magistratów. Na ogół pozostawiono tych pracowników, którzy znali język niemiecki. W Płocku sprawa ta wyglądała źle, gdyż okazało się, że tylko trzech rajców znało ten język i to bardzo słabo. Wobec czego zaczęto sprowadzać urzędników ze starych prowincji pruskich. Jak podaje Maria Kieffer-Kostanecka byli to na ogół ludzie bezwartościowi i karierowicze. Wkrótce też zaprzestano używania nazwy Prezydent Miasta Płocka, natomiast nakazywano używania niemieckiej nazwy burmistrz miasta Płocka. Został nim znany Niemiec Hasslinger⁸. Warto tu jeszcze dodać, że mia-

sta były poddane nadzorowi specjalnego urzędnika – radcy podatkowego.

Prawdopodobnie na jesieni 1793 roku lub na początku 1794 roku władze pruskie doszły do wniosku, że dotychczasowe departamenty w Poznaniu i w Piotrkowie są zbyt duże obszarowo i utrudniają sprawne administrowanie prowincją Prus Południowych. Wówczas to śląski minister Karol v. Hoym zaproponował utworzenie trzeciego departamentu na prawym brzegu Wisły. Na wniosek ministra Vossa trzeci departament umieszczono w Płocku. W ten sposób Płock awansował stosunkowo szybko na stolicę jednego z departamentów Prus Południowych⁹. Można przyjąć, iż był to początek nowożytnej kariery Płocka.

Na czele departamentu stała kamera, a do jej kompetencji należało ustalanie podatków, cen, sterowanie kolonizacją, a także sprawy rzemiosła, handlu i manufaktur. Departament płocki obejmował swym zasięgiem dawne województwo płockie i inowrocławskie, część brzeskiego i rawskiego oraz ziemię dobrzyńską. W skład płockiego departamentu wchodziło 15 okręgów (powiatów). Były to na prawym brzegu Wisły: Płock, Wyszogród, Bielak, Sierpc, Rypin, Dobrzyń nad Wisłą i Lipno.

Zaś na lewym brzegu Wisły były to: Radziejów, Brześć, Orłów koło Kutna, i Sochaczew.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż departament płocki po raz pierwszy połączył pod względem administracyjnym tereny leżące po obu stronach Wisły. Pierwszym dyrektorem płockiej kamery został mianowany Karol Knablauch, pruski urzędnik znający dobrze język polski.

Na czele okręgów (powiatów) stali landraci. Pierwszym landratem płockim został Paczkowski. Płock stał się też siedzibą regencji (rejencji). Do jej kompetencji należały sprawy sądownictwa, oświaty oraz wyznań¹⁰.

W niecały miesiąc po uchwaleniu przez sejm grodzieński deklaracji rozbiorowej 21 października 1793 roku przybył do Płocka król pruski Fryderyk Wilhelm II. W objeździe włączonych do Prus terenów towarzyszyli mu również generałowie pruscy. Zarządzający prowincją Prus Południowych gen. Wichard Joachim Moellendorf zorganizował przymusowe powitanie władcy, co według źródeł historycznych miało być bardzo uroczyste. Wśród witających króla pruskiego zwracała uwagę liczna delegacja Żydów płockich.

Zaborca pruski konsekwentnie realizował swoją antypolską działalność. Między innymi na terenach zagrabionych przez Prusy przeprowadzano pośpiesznie kolonizację niemiecką. Szczególnie intensywną na terenach nadwiślańskich od Dobrzykowa po Łów¹¹.

Na zagarniętych przez Prusy terenach polskich zauważyć można już było początki pruskiej akcji

germanizacyjnej. W Płocku przemianowano Szkołę Podwydziałową Komisji Edukacji Narodowej na Gimnazjum Akademickie według nomenklatury pruskiej. Początkowo pozostawiono co prawda polskich nauczycieli na swych stanowiskach, ale chętnie wysyłano ich na emeryturę. Natomiast we wszystkich klasach zwiększono liczbę godzin języka niemieckiego. W następnych latach akcja germanizacyjna uległa zaostreniu¹².

Po przejściu władzy nad Płockiem doszło do ważnych zmian organizacyjnych. Kamera została przemianowana na Izbę Najwyższą Administracji Wojenno-Ekonomicznej. Jej prezesem został Aleksander Zieliński, podkomorzy nurski, zaś dyrektorem – Hieronim Ciemniejszy, generał major pospolitego ruszenia. Płocką regencją przemianowano na Izbę Sprawiedliwości. Prezesem Izby został mianowany Mikołaj Glinka, podkomorzy różański¹³. Natomiast zatrzymano pruskiego urzędnika, radcę Teodora Königa, który był znawcą spraw gospodarczych w zakresie wojskowości, które były bardzo istotne w tym czasie w Płocku i departamencie płockim. Funkcję burmistrza miasta objął Piotr Jędrzejewicz, były wiceburmistrz z okresu rządów pruskich. Również stanowiska po pruskich landratach objęli Polacy. Na przykład Franciszek Zboiński, ostatni kasztelan płocki został mianowany prezesem kasy ofiar dobrowolnych dla wojska.

W początkach stycznia 1807 roku do Płocka przybyli gen. Stanisław Woyczyński oraz Feliks Potocki, a ich zadaniem miało być zorganizowanie siły zbrojnej.

Józef Wybicki pod koniec swego pobytu w Płocku, w dniu 2 stycznia 1807 roku powołał nowe władze miasta Płocka. Nowym prezydentem miasta został Piotr Jędrzejewicz, wiceburmistrz w czasach pruskich, na sekretarza miasta powołano Franciszka Budziszewskiego, zaś Radę miasta stanowili: Kalinowski, Trotz, Karszowiecki, Jędrzejewicz, Regner (kwatermistrz i kasjer), Neufeld, Dobrowolski, Bethier, Waygoldt oraz Wołowski.

Ważną funkcję administracyjną spełniał Płock po utworzeniu w 1807 roku Księstwa Warszawskiego. Miasto było nadal siedzibą jednego z sześciu departamentów. Na jego obszarze utworzono sześć powiatów: lipnowski, wyszogrodzki, pułtuski, mławski, przasnyski i ostrołęcki.

Natomiast powiaty: łęczycki, orłowski (kutnowski), gostyński i sochaczewski zostały włączone do departamentu warszawskiego.

Na czele departamentu stał prefekt, zaś powiatu – podprefekt. Na czele gminy miejskiej burmistrz, z kolei gminy wiejskiej – wójt. Prócz podprefektów w powiatach władzę samorządową sprawowała również rada powiatu, która składała się z 9–12 członków¹⁴. Pierwszym prefektem departamentu płockiego został mianowany Joachim Moszyński z Warszawy. Należał do war-

szawskich jakobinów, był kandydatem na prezydenta Warszawy w 1807 roku, ale nie przeszedł w wyborach. W Płocku nie przebywał długo, gdyż się zraził do trudnej sytuacji ekonomicznej departamentu płockiego, postanowił zrezygnować z funkcji i wyjechał z Płocka.

Nowym prefektem departamentu płockiego został Rajmund Rembiewski, rodem z Krośniewic koło Kutna. Jak pisze Maria Kieffer-Kostanecka: „Był to pierwszy w Płocku gospodarz miasta i departamentu o nowoczesnych poglądach i szerokim horyzoncie”¹⁵. Na prefekta departamentu płockiego został powołany przez króla saskiego Fryderyka Augusta 19 stycznia 1808 roku. Starał się jak najszybciej odbudować zniszczony przez wojnę departament płocki. Cieszył się on ogromnym uznaniem naczelnego wodza armii Księstwa Warszawskiego, księcia Józefa Poniatowskiego. Nie lubił go natomiast szlachta, gdyż był niezwykle wymagający w sprawach urzędowych. Tępił też z całą konsekwencją wszelkie nadużycia. Nie był lubiany przez swych urzędników, ponieważ żądał obowiązkowości i bezwzględności posłuszeństwa w wykonywaniu zleceń. Wprowadził stałe godziny urzędowania w siedzibie władz departamentu¹⁶.

W roku 1807 Płock został głównym miastem w departamencie płockim Księstwa Warszawskiego. Dekretem z dnia 23 lutego 1809 roku utworzono Radę Miejską, której członków w liczbie dziesięciu mianował prefekt spośród kandydatów wybranych przez posiadaczy nieruchomości umiających czytać i pisać. Rada sama sobie wybierała przewodniczącego. Zbierała się kilka razy na rok w stałych terminach lub też na wezwanie prefekta czy też burmistrza mianowanego przez króla. Burmistrz rządził miastem z pomocą ławników mianowanych przez prefekta powiatowego, ale z zatwierdzeniem ministra. Rada Miejska miała charakter władzy obradującej i kontrolującej. Samorząd ten był silnie podporządkowany władzy rządowej i nie miał własnych organów, które by wykonywały jego uchwały¹⁷.

Natomiast w roku następnym, czyli 1810 roku odbyły się wybory nowej Rady Miasta. Składała się z 20 członków. Dotychczasowy prezydent ustąpił z urzędu, zaś na burmistrza został wybrany zamożny mieszczanin Jan Betcher. Został w czasach pruskich posiadaczem posesji położonej przy trakcie dobrzyńskim w pobliżu dawnej kaplicy św. Jakuba i Filipa. Nowy burmistrz wstawił się tym, iż szykanował reformatorów płockich. W 1813 roku umieścił w ich klasztorze (obecnie jeden z budynków Wyższego Seminarium Duchownego) więźniów kryminalistów, a także zakaznie chore kobiety. Te ostatnie z klasztoru wywieziono dopiero w 1816 roku.

Po klęsce Napoleona pod Moskwą w dniu 5 lutego 1813 roku Płock został zajęty przez Rosjan. W dniach 6–13 grudnia w domu Rembie-

lińskiego przy obecnej ul. T. Kościuszki zatrzymał się sam car Aleksander I. Płock znalazł się pod okupacją rosyjską do czerwca 1815 roku. Był prefektem departamentu płockiego R. Rembieliński został teraz mianowany prezesem Komisji Województwa Mazowieckiego. Płocczanie go żałowali, gdyż okazał się dobrym gospodarzem dbającym o rozwój przemysłu na Mazowszu lewobrzeżnym (Gąbin, Gostynin, Kutno, Przedecz oraz Łódź), a Płock pod jego rządami zmienił się również bardzo korzystnie¹⁸.

W 1815 roku na Kongresie Wiedeńskim zostało utworzone Królestwo Polskie pod władzą cara rosyjskiego – króla polskiego. Na mocy postanowienia namiestnika gen. Józefa Zajęzka z dnia 16 stycznia 1816 roku, zgodnie z art. 119 Konstytucji Królestwa Polskiego, departamenty zastąpiono starymi nazwami – województwami. Płock stał się ponownie siedzibą władz wojewódzkich, tj. Komisji Wojewódzkiej i Rady Wojewódzkiej, Komisji Obwodowej i Sądów i Sądu Kryminalnego, Sądu Pokoju i Trybunału Cywilnego.

Granice województwa płockiego prawie nie różniły się terytorialnie od dawnego departamentu płockiego z czasów Księstwa Warszawskiego. Województwa początkowo dzieliły się na obwody i powiaty. W 1816 roku w województwie płockim było 6 obwodów: lipnowski, mławski, ostrołęcki, płocki, przasnyski i pułtuski.

W skład obwodu przeważnie wchodziły 2–3 powiaty. Powiaty jednakże przestały być jednostkami administracyjnymi, spełniały natomiast funkcję okręgów wyborczych i sądowych. Były też punktami zbornymi dla sejmików, będących kolegiami wyborczymi dla szlachty. Natomiast obwody były miejscem zgromadzeń gminnych. Na czele obwodu stał komisarz delegowany. Wykonywał on polecenia i rozkazy Komisji Wojewódzkiej. Warto też nadmienić, że zamiast dawnego powiatu wyszogrodzkiego powstałego w czasach Księstwa Warszawskiego utworzono ponownie powiat płocki. W Płocku miał się zbierać sejmik szlachecki powiatu płockiego¹⁹.

W Płocku na początkach Królestwa Polskiego, czyli w 1816 roku nie używano w tym czasie tytułu wojewody. Funkcje związane z tytułem wojewody z czasów I Rzeczypospolitej przeszły na prezesa Komisji Wojewódzkiej. Natomiast tytuł wojewody jako honorowy przysługiwał w tym czasie tylko senatorom Królestwa Polskiego.

Pierwszym prezesem Komisji Wojewódzkiej w Płocku został mianowany we wrześniu 1816 roku Florian Kobyliński, postać niezwykle barwna i zastuzona dla kraju i województwa płockiego. Funkcję prezesa Komisji Wojewódzkiej pełnił przez 18 lat do 1834 roku z krótką przerwą w okresie powstania listopadowego. Pełniąc funkcję prezesa Komisji Wojewódzkiej w Płocku, okazał się dobrym gospodarzem miasta oraz województwa

płockiego. Kobyliński stał się głównym wykonawcą zaleceń władz Królestwa Polskiego, aby odbudować podupadłe miasta. Radom miejskim województwa płockiego nakazał opracować projekty regulacji i zabudowy miast. Bez zatwierdzenia planów rozbudowy miast przez Komisję Wojewódzką nie wolno było stawiać nowych domów ani wytyczać nowych ulic. W Płocku w latach 1817–1823 został opracowany nowy plan miasta przez Ludwika Mahna, budowniczego wojewódzkiego. Powstała wówczas zabudowa klasycystyczna wokół dzisiejszego placu Narutowicza, wówczas Rynku Kanonicznego.

W początkach Królestwa Polskiego wprowadzono nowy ustrój miejski. W Płocku został on wprowadzony w życie we wrześniu 1818 roku. Magistrat płocki przyjął teraz nazwę Urząd Muncypalny i składał się z prezydenta i czterech radnych. Burmistrzem miasta został Jan Betcher. Przywrócono dawną nazwę urzędu prezydenckiego Prezydent Muncypalności²⁰. Kobyliński był też autorem świetnego planu uprzemysłowienia rolniczego okręgu, jakim niewątpliwie było ówczesne województwo płockie. Starał się założyć już w początkach lat 20. XIX stulecia fabryki włókiennicze na terenie województwa płockiego. Niestety, władze centralne Królestwa odmówiły Kobylińskiemu funduszy na ten cel, tłumacząc, iż przemysł taki rozwija się już w województwach położonych bliżej Śląska, a możliwości rynków zbytu są niewielkie ze względu na konkurencję na rynkach światowych²¹.

W 1837 roku wzorem Cesarstwa Rosyjskiego województwa przemianowano na gubernie, zaś w 1842 roku obwody zamieniono na powiaty. Następnie powiaty otrzymały nazwę okręgów²².

Ustawą z dnia 5 czerwca 1861 roku utworzona została w Płocku Rada Miejska złożona z dwunastu członków, którzy wybierani byli na sześć lat. Rada wybierała magistrat, który podlegał zatwierdzeniu przez rząd gubernialny płocki. Składał się on z prezydenta miasta i trzech radnych. Do Rady Miejskiej należał zarząd gospodarczy miasta, który zarządzał jego majątkiem i sprawował nadzór nad instytucjami publicznym i nominował urzędników miejskich. Rada podejmowała uchwały, które wykonywał magistrat. Rząd zastrzegł sobie silną ingerencję w sprawy miast, a w szczególności poprzez prawo zatwierdzenia budżetu i uchwał finansowych. Rada już w 1863 roku przestała funkcjonować, choć nie została prawnie zniesiona.

Władze powstańcze w 1863 roku próbowały powrócić do podziału administracyjnego Królestwa Polskiego, sprzed 1837 roku, jednak zamysł ten udaremniły władze carskie. Po upadku powstania w wyniku represji wprowadzono nowy podział terytorialny (w grudniu 1866 roku), wzorowany na podziale Cesarstwa Rosyjskiego. Na

terenie Królestwa Polskiego utworzono 10 guberni i 85 powiatów. W guberni płockiej od roku 1866 było osiem powiatów: płocki, lipnowski, rypiński, sierpecki, płoński, mławski, ciechanowski i przasnyski²³.

W okresie międzywojennym Płock jako miasto wydzielone z powiatu posiadał następujące organy samorządu terytorialnego: Radę miejską jako organ uchwalający i kontrolujący, która pochodziła z wyborów i składała się z radnych i magistratu pod przewodnictwem prezesa rady miejskiej, a także Magistrat jako kolegialny organ wykonawczy wybierany przez radę miejską i składający się z: prezydenta, wiceprezydenta i ławników. Zdarzało się, iż skład polityczny Rady Miejskiej w Płocku był nie po myśli „sanacji”, wtedy to władze państwowe kilkakrotnie mianowały tak zwanych prezydentów komisarycznych.

W 1893 roku powiat płoński został włączony do guberni warszawskiej i taki podział utrzymał się aż do czasów I wojny światowej.

Powiat płocki od 1867 roku składał się z 17 gmin, tj.: Bielino, Boryszewo, Brwilno, Ciółkowo, Drobin, Góra, Lelice, Łubki, Majki, Mąkolin, Kleniewo, Ramotówko, Rębowo, Sikórz, Staroźreby, Święcice i Zągoty.

Prócz gmin w skład powiatu płockiego wchodziło jeszcze 5 miast, tj.: Bodzanów, Bielsk, Drobin, Płock i Wyszogród.

W tym czasie powiatem zarządzał naczelnik powiatu, a do jego kompetencji należała troska o zachowanie w powiecie spokoju, porządku i bezpieczeństwa publicznego. Sprawował on również władzę policyjno-wojskową, nadzorował gminy i Urząd Powiatowy. To właśnie Urząd Powiatowy był wykonawcą spraw administracyjnych, gospodarczych na terenie powiatu. Głównym jego zadaniem były sprawy bezpieczeństwa publicznego między innymi rejestracja cudzoziemców i przyjmowanie przysięgi wiernopoddańczej oraz ściąganie różnego rodzaju podatków²⁴.

Naczelnikami powiatowymi byli głównie wysokiej rangi wojskowej Rosjanie sprowadzani na te stanowiska z Rosji. Urząd powiatowy funkcjonował w Płocku do 1915 roku. Został ewakuowany do Rosji razem z innymi płockimi urzędnikami.

Po odzyskaniu niepodległości w 1919 roku powrócono do dawnych podziałów terytorialnych na województwa i powiaty. Teren dawnej guberni płockiej wszedł w skład województwa warszawskiego. Utworzono wówczas powiat płocki z siedzibą w Płocku. pierwotnie powiatem zarządzali komisarze rządowi. W lutym 1919 roku na miejsce działających komisarzy ustanowiono urzędy powiatowe ze starostami na czele. Starosta był przedstawicielem władzy państwowej. Sprawował zarząd powiatem przy udziale urzędników. Starostę mianował Minister Spraw Wewnętrznych, zaś

urzędników mianowali ministrowie resortowi. Zakres spraw i kompetencji starosty zostały określone w rozporządzeniu wykonawczym z dnia 13 listopada 1919 roku. Do starosty należały sprawy: wojskowe, wyznaniowe, opieka społeczna, bezpieczeństwo publiczne, ochrona pracy, aprowizacja, zdrowotność, przemysł i rolnictwo, weterynaria, budownictwo, kultura i sztuka, nadzór na prasą i widowiskami, związkami zawodowymi i stowarzyszeniami oraz ewidencja ludności i współdziałanie z władzami i organami nie podległymi starostowi. W skład starostwa weszły jako jego działy: powiatowe urzędy i organy państwowe z wyjątkiem organów administracji wojskowej, sądowej, skarbowej, szkolnej, kolejowej, pocztowo-telefonicznej oraz urzędów ziemskich²⁵.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 stycznia 1918 roku określiło pozycję starosty, jako szefa administracji ogólnej w powiecie.

Już w 1918 roku w powiecie płockim funkcjonował komisarz rządu Kazimierz Dziewanowski, który objął funkcję starosty powiatowego. Jego następcą był Antoni Michalski. W lutym 1919 roku utworzono Urząd Powiatowy w Płocku, który w sierpniu przekształcono w Starostwo Powiatowe w Płocku. W 1934 roku Starostwo Powiatowe przejęło również uprawnienia Powiatowego Urzędu Ziemskiego. Starostwo działało do 1939 roku, a organizacyjnie podzieliło się na poszczególne referaty: Bezpieczeństwa Publicznego, Administracyjno-Karny, Budżetowo-Gospodarczy, Wojskowy, Rolny, Wyznaniowy, Kultury i Sztuki, Samorządowy, Sanitarно-Lekarski, Weterynaryjny, Przemysłowy, Pracy i Opieki Społecznej, Robót Publicznych, Apropowizacji, Ogólny.

Starostwo Powiatowe w Płocku obejmowało swym działaniem powiat złożony z gmin wiejskich, takich jak: Bielino, Brudzeń, Brwilno, Drobin, Lelice, Łubki, Kleniewo, Majki, Mąkolin, Ramotówko, Rębowo, Rogozino, Staroźreby, Święcice, Zągoty oraz gmin miejskich: Wyszogród i Płock. Administrowany powiat liczył 1438 km², liczba ludności wynosiła około 135 tys. w 15 gminach i 2 miastach. W 1936 roku w miastach mieszkało 38 823 osób, a w gminach 94 897 osób. Struktura narodowościowa była bardzo zróżnicowana, choć przeważali Polacy i Żydzi. Na terenie powiatu zamieszkiwali: Rosjanie, Litwini, Niemcy, Białorusini i innej nacji. W 1937 roku w powiecie było 114 080 katolików, 14 566 Żydów, prawosławnych 345, ewangelików 4 636, greko katolików 35 oraz osoby innego wyznania, między innymi mariawici i baptyści.

W czasach II wojny światowej obowiązywała administracja niemiecka. Już w 1939 roku ziemie zachodnie polskie zostały wcielone do Rzeszy Niemieckiej, a z innej części utworzono Generalne Gubernatorstwo. Powiat płocki wcielono

do Rzeszy do rejencji ciechanowskiej (Zichenau), która stanowiła część składową okręgu Rzeszy Prus Wschodnich (Reichsgau Ostpreussen). Rejencja dzieliła się na 9 powiatów wiejskich (*Landkreis*), którymi kierowali starostowie (*Landrat*) i 3 powiaty miejskie (*stadtkreis*), zarządzanymi przez nadburmistrzów (*oberbu'rgermajster*). Utworzono także powiat płocki (*Landkreis Schro'ttersburg*), którym zarządzał dr Fehr²⁶.

Polskie władze wojskowe w przededniu opuszczenia miasta Płocka we wrześniu 1939 roku mianowały prezydentem miasta inż. Zygmunta Jędrzejewskiego, którego hitlerowcy po trzech tygodniach usunęli i wywieźli do obozu Mauthausen, gdzie został zamordowany.

W okresie okupacji hitlerowskiej powstała w Płocku w 1944 roku Rada Narodowa jako konspiracyjny organ podziemnego ruchu oporu na terenie Płocku. W latach 1945–1950 była ona organem samorządu terytorialnego.

Po 1945 roku przywrócono podział administracji z okresu międzywojennego na województwa, powiaty i gminy. Dekret PKWN z 21 lipca 1944 roku wprowadził system rad narodowych samorządu terytorialnego nad strukturą administracji rządowej reprezentowanej przez starostę powiatowego. Rada narodowa miała być reprezentantką społeczeństwa w kształtowaniu życia publicznego. Szerokie kompetencje przyznane radom w zakresie planowania i ustalania budżetu oraz kontroli organów wykonawczych (rządowych i samorządowych i instytucji wykonujących funkcje zlecone administracji) sprawiły, że stały się one terenowym organem władzy państwowej. Pierwsze posiedzenie Powiatowej Rady Narodowej w Płocku odbyło się 1 lutego 1945 roku i powołano na nim Prezydium i Komisję Reformy Rolnej oraz Komisję Apropowizacji. Pierwszym przewodniczącym PRN został Ryszard Dobieszak, zaś na następnym posiedzeniu ustalono skład Wydziału Powiatowego²⁷.

W pierwszych dniach po wyzwoleniu zaczęło funkcjonować w Płocku Starostwo Powiatowe. Pierwszym starostą był Aleksander Bartoszek, który sprawował swój urząd do 25 marca 1946 roku. Zastąpili go: J. Wyrzykowski, E. Suchnicki, Z. Opolski i M. Maciak. Starosta z tytułu swego stanowiska wchodził w skład powiatowej rady narodowej. Był szefem administracji ogólnej i przedstawicielem rządu (funkcje reprezentacyjne). Do zakresu działania starosty jako szefa administracji ogólnej należały wszystkie sprawy administracji państwowej. Był organem zarządzającym, orzekającym, rozstrzygającym i stawiającym wnioski. Starostwo Powiatowe w Płocku dzieliło się na referaty: administracji ogólnej, społeczno-polityczny, apropowizacji, przemysłowo-handlowy, wojskowy, opieki społecznej, informacji i propagandy, odszkodowań wojennych, zabezpieczenia

mienia i nieruchomości, budowlany, zdrowia, karny, kultury i sztuki.

W 1945 roku powiat płocki zajmował powierzchnię 1459,6 km², a pod względem administracyjnym obejmował 315 osiedli wiejskich, 2 osady fabryczne (Mała Wieś, Borowiczki), 4 osady: Bielsk, Bodzanów, Drobin i Staroźreby, razem 821 miejscowości podzielonych na 15 gmin: Biała, Bielino, Bodzanów, Drobin, Kleniewo, Lelice, Łubki, Majki, Miszewo Murowane, Rębowo, Rogozino, Staroźreby, Świącice, Zągoty i 1 miasto wydzielone, czyli Wyszogród.

W wyniku ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej zniesiono organy administracji rządowej ogólnej (stanowiska wojewodów i starostów wraz z ich aparatem pomocniczym) oraz wydziały powiatowe. Kompetencje zlikwidowanych organów przejęły rady narodowe jako terenowe organy jednolitej władzy państwowej oraz ich prezydium. Należy nadmienić, iż prezydium funkcjonowały już na mocy ustawy z 1944 roku, lecz pełniły wtedy wyłącznie funkcje organu wewnętrznego rady. Po 1950 roku prezydium sprawowało funkcje wykonawcze. Prezydium rady narodowej składało się z przewodniczącego, jego zastępców, sekretarza i członków. Kolegialny organ wykonawczo–zarządzający rady – prezydium spełniało nałożone na nią funkcje przy pomocy wydziałów, które kierowały poszczególnymi dziedzinami spraw należących do właściwej rady narodowej. Wydziały te były podporządkowane radzie narodowej i jej prezydium oraz właściwemu rzeczowo wydziałowi prezydium rady narodowej wyższego szczebla. Uchwała RM z 1950 roku określiła pozycję ustrojową wydziałów jako aparatu pomocniczego rady. W Płocku Prezydium Powiatowe Rady Narodowej posiadało następujące wydziały: organizacyjno–prawny, finansowy, budżetowo gospodarczy, gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, handlu, przemysłu i usług, rolnictwa i leśnictwa, skupu, spraw wewnętrznych, oświaty i kultury, komunikacji, budownictwa, zatrudnienia, zdrowia oraz Komisję Planowania Gospodarczego i Powiatowy Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki. Organem nadrzędnym była Powiatowa Rada Narodowa w Płocku i jej komisje. Teren powiatu płockiego obejmował 28 gmin: Biała, Bielsk, Bodzanów, Borowiczki, Blichowo, Brudzeń, Bulkowo, Ciachcin, Daniszewo, Drobin, Góra, Kobylniki, Lelice, Łęg, Mała Wieś, Miszewo Murowane, Podgórze, Proboszczewice, Radzanowo, Rogozino, Rębowo, Rogotwórska, Sikórz, Siecień, Słupia, Słupno, Staroźreby, Zagroba i miasto Wyszogród. Powiat płocki obejmował 1331 km² i 89 848 ludności²⁸.

Istotne zmiany w strukturze organów i systemie działania rad narodowych wprowadziło uchwalenie w 1954 roku ustaw o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad

narodowych i o osiedlach i radach narodowych osiedli. W miejsce dotychczas funkcjonujących gmin jako najniższego szczebla terytorialnego podziału kraju utworzono gromady z grodzkimi radami narodowymi. Miejscowościom liczącym ponad 1 tysiąc mieszkańców przyznano status osiedla. Organem władzy były tam osiedlowe rady narodowe o kompetencjach rad narodowych miast nie wydzielonych z powiatów²⁹.

Powiat płocki w 1955 roku stanowiły następujące gromady: Biała Stara, Bielsk, Biskupiec, Blichowo, Bodzanów, Bonisław, Borowiczki, Bromierz, Brudzeń, Bulkowo, Ciachcin, Cieśle, Ciółkowo, Dzierżanowo, Dobrosielce, Drobin, Góra, Kobylniki, Lelice, Łęg Probostwo, Łubki, Łukoszyn, Mała Wieś, Maszewo Duże, Maszewko, Miszewko Murowane, Orszymowo, Pilichowo, Proboszczewice Nowe, Piączyn, Radzanowo, Rębowo, Rembielin, Rogotwórk, Rogozino, Sikórz, Siecień, Słupia, Słupno, Starożreby, Starzyno, Śmiłowo, Świecie Nowe, Świącieniec, Trzepowo Duże, Turza Mała, Zagroba, Zągoty, Zdział Wielki i 1 miasto Wyszogród.

Celem ustawy z 1956 roku była aktywizacja wsi i przybliżenie ośrodków władzy i administracji do obywatela, jednak gromady były słabe gospodarczo, a stojące na ich czele organy władzy miały małe kompetencje. Większość spraw załatwiano na szczeblu powiatu. Szybko zauważono słabość gromad i od 1956 roku zaczęto proces ich łączenia. Zmiany podziału terytorialnego miały charakter korektur podziału.

Ustawa z dnia 25 stycznia 1958 roku o radach narodowych³⁰ wprowadzono trzy pionowe organów terenowych, a mianowicie: organ władzy czyli Radę Narodową, organ wykonawczo-zarządzający o charakterze ogólnym – Prezydium Rady, a także organy administracji o charakterze szczególnym – Wydziały.

Prezydium Rady Narodowej było organem jakościowo różnym od wydziałów i posiadało pozycję poziomo-nadrzędną w stosunku do podległych Wydziałów. Prezydium było organem przedstawicielskim, wybieranym przez Radę Miejską i liczyło siedemdziesięciu radnych, a w tym siedemnaście kobiet i było podporządkowane podwójnie:

- pionowo – Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej,
- poziomo – własnej Radzie Narodowej³¹.

W 1959 roku skorygowano granice powiatu płockiego i sierpeckiego, przenosząc przysiółek Stradzewo z gromady Bonisław do gromady Gozdowo. Skorygowano również granicę pomiędzy powiatami lipowskim i płockim, przenosząc do gromady Rembielin wieś Głównię. W 1961 roku z powiatu płockiego wyłączono gromady Lelice i Słupia oraz część Brudzenia i część gromady Proboszczewice, po czym włączono je do powiatu sierpeckiego.

W latach 1972–1975 rozpoczęto realizować reformę administracyjną kraju, która polegała na wzmocnieniu władzy i administracji państwowej na wsi ze względu na rosnącą koncentrację potencjału produkcyjnego w rolnictwie i wzrastające znaczenie produkcja rolnej. W 1972 roku zostały wydane dwie ustawy: o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych. Dokonano nowego podziału terytorialnego w miejsce gromad tworząc gminy, jako swoiste regiony gospodarcze. Terenowym organem administracji został naczelnik gminy. Prezydium stało się organem wewnętrznym rady gminnej. Naczelnikowi przekazano część kompetencji powiatowego organu administracji państwowej, co stanowiło podstawę do likwidacji powiatów. Zniesienie powiatów uzasadniono potrzebę nowego ukształtowania województw, ponieważ dotychczasowe uniemożliwiały sprawne kierowanie dużą liczbą gmin na podległym terenie. Ustawa z 28 maja 1975 roku o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i o dwustopniowym podziale administracji państwa i o radach narodowych zamknęła ostatni etap reformy administracyjnej kraju. Ukształtował się dwuszczeblowy model terenowych organów władzy administracji, a także wprowadzono organy wojewódzkie i organy podstawowe w postaci gmin wiejskich, miejskich i dzielnicowych. Na mocy wyżej wymienionej ustawy utworzono województwo płockie likwidując powiat płocki³².

Przypisy

¹ M. Chudzyński, *Dawne i nowe województwo płockie*, „Notatki Płockie”, 1975, nr 2, s. 35.
² D. Poppe, *Księga ławnicza miasta Płocka 1589–1517*, Warszawa 1995, s. XIV Przedmowa
³ J. Chojnacki, *Dziesięć wieków Płocka*, Płock 1966, s. 39
⁴ Ibidem, s. 40.
⁵ Ibidem, s. 41.
⁶ Wąsicki, *Ziemie polskie pod zaborem pruskim. Prusy Południowe 1793–1806*, Wrocław 1967, s. 114.
⁷ M. Chudzyński, *Płock i ziemia Płocka w Insurekcji Kościuszkowskiej* [w:] *Powstanie 1794 roku Dzieje i tradycja – Studia i szkice w dwustulecie*, Warszawa 1996, s. 16.

⁸ Ibidem, s. 18.
⁹ M. Kieffer-Kostanecka, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego* [w:] *Dzieje Płocka*, Płock 1978, s. 223
¹⁰ M. Chudzyński, *U progu 500-lecia województwa płockiego*, „Notatki Płockie” 1992, nr1, s. 16–17.
¹¹ P. Fijałkowski, *Ewangelicy na południowo-zachodnim Mazowszu w XVIII–XIX wieku*, „Przegląd Humanistyczny” T. XXXII, 1991, z. 1, s. 125.
¹² L. Stawiński, *Dla tej, co nie zginęło*, Poznań 1985, s. 156.
¹³ M. Kieffer-Kostanecka, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego* [w:] *Dzieje Płocka*, Płock 1978, s. 244.
¹⁴ A. Stogowska, *Z dziejów powiatu – Powiat płocki na przestrzeni*

- wieków [w:] *Ile samorządności? Powiat plocki i gminy*, s. 47.
- ¹⁵ M. Kieffer-Kostanecka, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego* [w:] *Dzieje Płocka*, Płock 1978, s. 249.
- ¹⁶ Ibidem, s. 250.
- ¹⁷ J. Chojnacki, *Dziesięć wieków Płocka*, Płock 1966, s. 42.
- ¹⁸ M. Kieffer-Kostanecka, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego* [w:] *Dzieje Płocka*, Płock 1978, s. 253.
- ¹⁹ M. Chudzyński, *Płock w okresie walk o wyzwolenie narodowe (1793–1918)* [w:] *Dzieje Płocka* tom II, Płock 2006, s. 47.
- ²⁰ M. Kieffer-Kostanecka, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego* [w:] *Dzieje Płocka*, Płock 1978, s. 249.
- ²¹ M. Chudzyński, *Płock w okresie walk o wyzwolenie narodowe*, *op.cit.* s. 49
- ²² M.A. Swieżawski, *Zasięg terytorialny i ustroje administracyjne do wybuchu II wojny światowej* [w:] *Województwo plockie, Łódź–Płock 1984*, s. 178.
- ²³ APP, C. Gąska, *Płocki Rząd Gubernialny – Wstęp do inwentarza ksiązkowego*, s. 1.
- ²⁴ A. Stogowska, *Z dziejów powiatu Powiat plocki na przestrzeni wieków* [w:] *Ile samorządności? Powiat plocki i gminy*, s. 48.
- ²⁵ Ibidem.
- ²⁶ M.A. Suchanecka, *Administracja północnego Mazowsza w czasie II wojny światowej*, „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku” 1986, nr 12, s. 125.
- ²⁷ APP, A. Stogowska, *Powiatowa Rada Narodowa i Wydział Powiatowy w Płocku 1945–1950 – wstęp do inwentarza*, s. 3.
- ²⁸ APP, A. Stogowska, *Wstęp do inwentarza Powiatowa Rada Narodowa i Wydział Powiatowy*, s. 14.
- ²⁹ A. Swieżawski, *Zasięg terytorialny i ustroje administracyjne do wybuchu II wojny światowej* [w:] *Województwo plockie, Łódź – Płock 1984*, s. 188.
- ³⁰ Ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych – Dz. U. nr 5 z 1958 r., poz. 16.
- ³¹ J. Chojnacki, *Dziesięć wieków Płocka*, Płock 1966, s. 43
- ³² A. Swieżawski, *Zasięg terytorialny i ustroje administracyjne do wybuchu II wojny światowej* [w:] *Województwo plockie, Łódź – Płock 1984*, s. 192.

HISTORY OF LOCAL GOVERNMENT OF THE CITY OF PŁOCK SINCE 1495–1975

Summary

The article discusses the development of local government in Płock since 1495–1975, what authority did the alderman, mayor and City Council possess.

KOSZAROWA OCHOTNICZA STRAŻ OGNIOWA W PŁOCKU

Abstrakt

Požary od wieków niszczyły całe wsie i miasta obracając w popiół dorobek materialny i kulturalny całych pokoleń. Były też zagrożeniem indywidualnym, niosły śmierć, kalectwo i strach. Z ogniem walczone pojedynczo i zbiorowo. Na tle takich doświadczeń rozpoczęto przygotowania do zorganizowanej obrony jak i zapobiegania powstawaniu pożaru. Wynaleziono pierwsze urządzenia gaśnicze i organizowano grupy ochotników do gaszenia ognia.

Słowa kluczowe: Płock, straż ogniowa, koszary, ogień, wojsko

Walka z ogniem była prowadzona od zamierzchłych czasów, bo zawsze wiązało to się z ochroną własnego dorobku gospodarczego i kulturalnego, obroną rodziny, najbliższych i dalszych sąsiadów. Stan bezpieczeństwa pożarowego był uzależniony od zabudowy osiedli, materiału z jakiego wznoszono budynki. Przyczynami powstawania pożaru była nieostrożność w obchodzeniu się z ogniem, wadliwa konstrukcja przewodów kominowych, świadome podpalenia, wyładowania atmosferyczne. „Czerwony kur” obracał w niwecz zagrody, a czasem całe wsie. W miastach ciasne zabudowania, wąskie uliczki utrudniały pomoc i walkę z płomieniami. Pożary nie omijały Płocka, w 1511 i 1545 roku spłonęły zabudowania przy ulicy Dobrzyńskiej, Piekarskiej i Nadwiślańskiej. W 1616 ogień zniszczył trzy czwarte miasta. Na sejmiku w Raciążu uchwalono instrukcję dla postów na sejm koronny, w której czytamy *„Mając przed oczyma upadek miasta Jego Królewskiej Mości Płocka, ogniem zniszczonego, gdzie wszystkie domostwa z całej ulicy sukienniczej, jakoż kościół z wieżami i dzwonami tam stojący zgorzały do szczytu (kościół św. Ducha), a w rynku wszystkie*

domostwa spalone i wieża kościoła św. Bartłomieja wewnątrz zgorzała”¹. W XVII wieku w ramach „porządków ogniowych” władze miasta zobowiązywały do gaszenia pożarów wszystkich mieszkańców, którymi kierował wyznaczony starszy ogniowy. W połowie XVIII stulecia rozpoczęto organizować wyspecjalizowane grupy ochotników obsługujących sprzęt pożarniczy; sikawki ręczne, konne, beczkowszy, oraz umiejących organizować ludność do akcji gaśniczych np. metodą łańcucha wodnego².

O dodatkowym bezpieczeństwie miały decydować nowe przepisy budowlane. Drewno systematycznie zastępowano cegłą i kamieniem, paleniska w domach musiały mieć wyznaczone miejsce, a kominy miały być wysokie ponad kalenicę dachu. Każdy gospodarz domu, budynku musiał zgromadzić sprzęt gaśniczy: wiadro, drabinę, drąg z przymocowaną płachtą, siekierę, a przed głównym wejściem kadź, beczkę z wodą.

Rozbiory Polski, nieudolna polityka i zahamowanie rozwoju gospodarczego, insurekcja kościuszkowska i wojny napoleońskie zatrzymały reformowanie zasad ochrony przeciwpożarowej. Dopiero powstanie Królestwa Polskiego dało możliwość powrotu do regulacji tej sfery państwa. Rada Stanu wydała 15 czerwca 1819 roku rozporządzenie „o zaprowadzeniu narzędzi do gaszenia pożaru po miastach”³ nakładające na obywateli obowiązek utrzymywania na własny koszt narzędzi pożarniczych oraz osobistego (lub przez najemnika) udziału w gaszeniu pożarów, podpisane przez namiestnika gen. Józefa Zajęczka. W tym rozporządzeniu w § 1 zapiano *„Kaźde miasto mieć powinno ugodzonego kominiarza, który będzie zobowiązany w miastach większych i handlowych co miesiąc, a w miasteczkach rolniczych co kwartał wycierać i dokładnie rewidować kominy*”, dodatkowo kominiarz odpowiadał za sprawdzanie sikawek miej-

Rys. 1. Gaszenie pożaru „metodą łańcucha wodnego”

skich i szkolenie ludzi wyznaczonych do ich obsługi⁴. W pozostałych paragrafach miasto i właściciele domów miało zabezpieczyć odpowiednią ilość studni i ich utrzymanie⁵, oraz zgromadzić sprzęt pożarniczy w postaci sikawek, stągwi na wodę. Ponadto w ramach kosztów utrzymania posesji musieli posiadać podstawowy

Rys. 2. Sikawki ręczne⁷

Rys. 3. Sikawka czterokołowa z górną skrzynią wodną, z dwuramienną dźwignią do pompowania (1809 r.)⁸

Rys. 4. Węborek, kubek drewniany z klepek i pałąkiem

Rys. 5. Beczkowóz przeciwpożarowy, przełom XVIII i XIX wieku⁹

sprzęt gaśniczy: sikawki ręczne, węborek⁶, siekierę, drabinę, bosaki, beczkę na wodę.

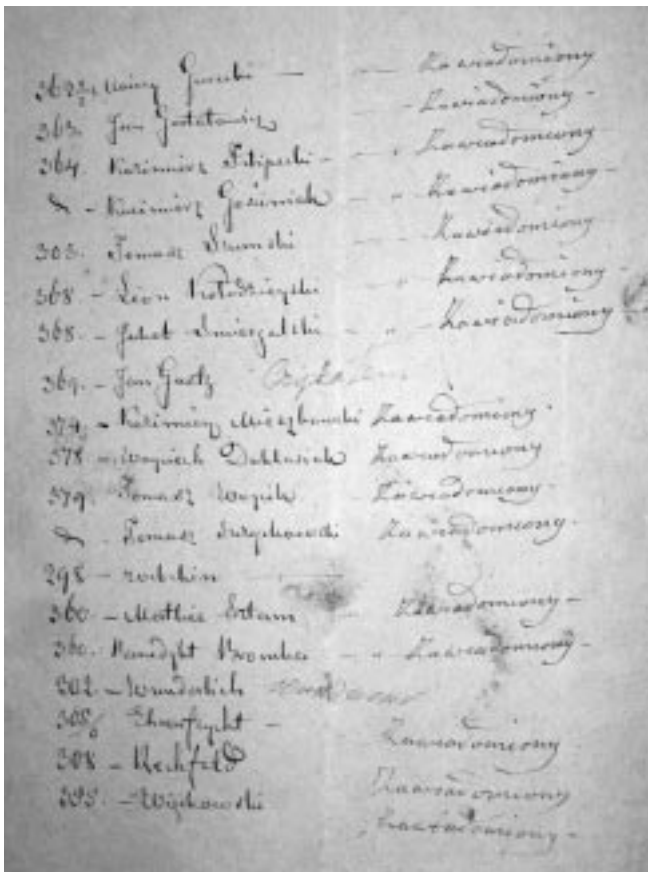
W Płocku począwszy od 1819 roku systematycznie były zasiedlane przez Wojsko Polskie opuszczone zabudowania kościoła św. Marii Magdaleny i klasztoru panien norbertanek zakonu premonstratenskiego przy ulicy Warszawskiej. Powstające tam koszary musiały spełniać wymagania przeciwpożarowe. Z pisma¹⁰ z dnia 6 czerwca 1829 roku kierowanego do Urzędu Muncypalnego Miasta Wojewódzkiego Płocka dowiadujemy się, że na terenie koszar istnieje grupa przeciwpożarowa i zgromadzony jest sprzęt do gaszenia pożarów: sikawka wielka i 4 stągwie. Jednak z powodu nieobecności w danej chwili wojska w koszarach służba [kwatremistrzowska] prosi Urząd w Płocku o skierowanie ludzi i koni do obsługi urządzeń w przypadku powstania pożaru na terenie wojskowym lub w budynkach bezpośrednio sąsiadujących z nimi. Z podobną prośbą wystąpiono w piśmie¹¹ z dnia 15 czerwca 1830 roku prosząc o pomoc ludzi mieszkających w pobliżu. I w tym przypadku znamy odpowiedź płockiego urzędu muncypalnego z pisma¹² z dnia 19 czerwca 1830, w którym zawarte jest uzasadnienie przychylniej decyzji wraz z zaakceptowaną listą¹³ ochotników wytypowanych przez właścicieli budynków z ulic przyległych do koszar.

Rys. 6. Dziewiętnastowieczny Płock¹⁴. Widoczna katedra i dzwonnica zamku książąt mazowieckich

Wybuch powstania listopadowego spowodował, że stacjonujący żołnierze Wojska Polskiego opuścili Płock w lutym 1831. Strażacy wojskowi odeszli razem ze swoją jednostką, a sprzęt gaśniczy pozostał w koszarach. Z pisma¹⁵ Urzędu Muncypalnego Miasta Płocka z dnia 3 kwietnia 1832 roku wiemy, że dozorca budowli koszarowych prosi o przeznaczenie ludzi w pobliżu mieszkających do posługiwania się sprzętem pożarowym tam się znajdującym w przypadku wystąpienia pożaru. Jednocześnie zawiadamia, że sprzęt był bardzo długo nie używany i nie przeglądany pod względem technicznym, w stągwiach

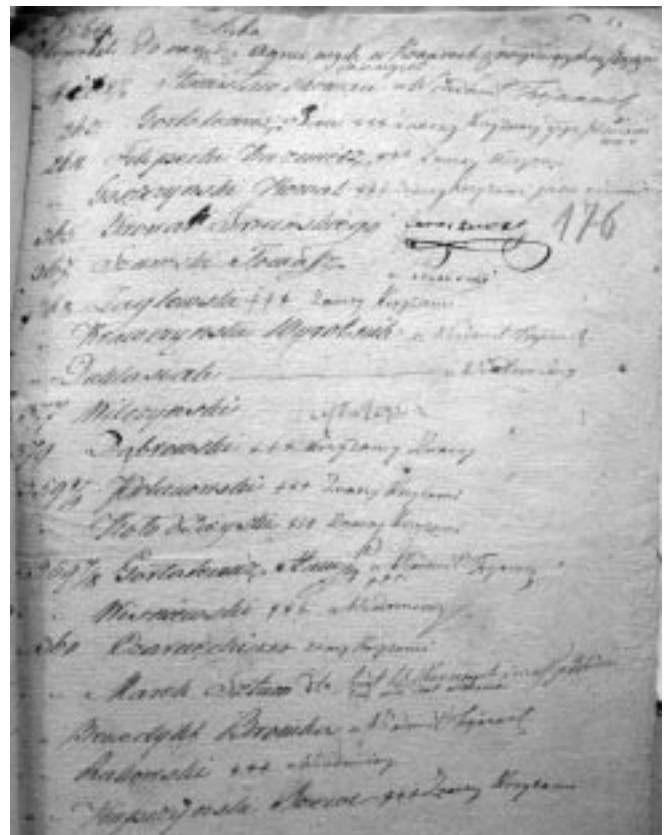

Rys. 7. Lista ochotników zaakceptowana przez Urząd Muncypalny Miasta Płocka z dnia 19 czerwca 1830 r. (Maciej Gurecki, Jan Gortatowicz, Kazimierz Filipecki, Kazimierz Gościński, Tomasz Szumski, Leon Kołodziejcki, Jakub Smiergalski, Jan Gaetz, Kazimierz Mieczkowski, Wojciech Duklasiak, Tomasz Wójcik, Tomasz Szczepkowski, Marcin Sztam, Benedykt Bromka, Wunderlich, Ehrenfaycht, Rechfeld, Więckowski)

też nie ma odpowiedniej ilości wody. Koszary z powodu powstania zostały zamienione na lazaret. Prezydent miasta Płocka do pisma załączył listę¹⁶ osób nominowanych do działań pożarowych w przypadku ich powstania. Porównując nazwiska z obu znanych list dostrzegamy, że sześć z nich to te same osoby. W maju koszary ponorbartańskie zajęli żołnierze rosyjscy z 1 batalionu saperów¹⁷ i rozpoczęli swój pobyt w Płocku.

Zakończenie

Ochotnicy z koszarowej straży ogniowej byli strażakami sezonowymi, pełnili swą służbę w czasie gdy żołnierze Wojska Polskiego latem udawali się poligon. Później ponownie zostali powołani, gdy budynki stały się lazaretem dla rannych z po-

Rys. 8. Lista ochotników zaakceptowana przez Urząd Muncypalny Miasta Płocka z dnia 3 kwietnia 1832 r. (Stanisław Shoman, Gortalewicz Jan, Filipecki Kazimierz, Goszczyński kowal, Browar Trzczińskiego, Szumski, Tomasz Zaglewski, Krawczyński wyrobnik, Duklasiak, Wilczyński, Dąbrowski, Polanowski, Kołodziejcki, Gortalewicz Stanisław, Cierniewski, Czarnecki, Marek Sztum, Benedykt Bromka, Łakomski, Kupczyński szewca)

wstania 1831 roku. To oni umieli posługiwać się sprzętem gaśniczym będącym na wyposażeniu koszar i zabezpieczali odpowiednią ilość wody w stągwiach. Wszyscy ci ochotnicy mieszkali w sąsiedztwie¹⁸ koszar w budynkach na ulicy Warszawskiej, Wiatraki i Misjonarskiej (posesję z nr hipoteki 302 zajmował Wunderlich). Stali się prekursorami założonego w 1875 roku Towarzystwa Straży Ogniowej Ochotniczej w Płocku. Wśród założycieli jest Wunderlich Antoni, ochotnik o takim samym nazwisku jak ochotnik zapisany na liście przy piśmie z dnia 19 czerwca 1830 roku. Koszarowym strażakom z przelotu lat dwudziestych i trzydziestych, i tym z końca XIX wieku przyświecała ta sama zasada gasić ogień w budynkach objętych pożarem, ratować mienie i ludzi.

Przypisy

¹ AA. Z dziejów fary, „Gazeta Wyborcza” 2006, nr z 24 kwietnia, s. 5.
² J.R. Szaflik, Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych, Warszawa 1985.
³ Dziennik Praw Nr 22, t. 6, St. Petersburg 1820, s. 339.

⁴ Tamże, §7 „Dla utrzymania sikawek w stanie używalności i zabezpieczenia ich od zepsucia, kominiarze mają być przy ugodzie zobowiązani, aby za każdą rewizję kominów doświadczyli sikawek, biorąc do pomocy kilku zręcznych ludzi, których Burmistrz wyznaczy, aby na przypadek użycia sikawek nabrali potrzebnej

- zdolności. Burmistrze odpowiedzialni będą za dobre utrzymanie sikawek”, s. 344.
- ⁵ Tamże, §6 „Wykopywanie i utrzymywanie studzien, których liczbę stosownie do domów mieszkalnych Komisarz Obwodowy oznaczy, kosztem właścicieli domów uskutecznione być powinno, oprócz studnie publiczne gdzieżby te kosztem kas miejskich dotąd były utrzymywane”, s. 343.
- ⁶ Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, Warszawa 1978, t. 4, s. 424 „Węborek–kubetek drewniany z klepek, z patąkiem czyli kabłąkiem do noszenia wody”.
- ⁷ W. Piławski, *Historia sikawek, motopomp i samochodów pożarniczych*, Warszawa 1994, fot. 8.
- ⁸ Tamże, fot. 25.
- ⁹ J. Pluciński, *Ochrona pożarowa w Świnoujściu*, www.iswinoujscie.pl/im/artykuly/22180_080520122.jpg
- ¹⁰ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 109.
- ¹¹ APP, Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 124.
- ¹² APP, Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 125.
- ¹³ APP, Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 125 rewers.
- ¹⁴ *Žiwopisnaja rosija*, Moskwa 1896, t. 4 cz. 2 s. 152
- ¹⁵ APP, Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 175.
- ¹⁶ APP, Akta miasta Płocka, sygn. 211, k. 176.
- ¹⁷ K.J. Waluś, *21 Muromski Pułk Piechoty. Historia i płockie ślady*, Płock 2012, s. 9.
- ¹⁸ *Kalendarz Płocki 1876*, Warszawa 1875, s. 122–129.

BARRACKS VOLUNTEER FIRE BRIGADE

Summary

The struggle with the element of fire has lasted from the beginning of time. It was difficult and dangerous. Fire was caused as a result of carelessness in rural cottages and urban buildings, and sometimes it was caused deliberately. It was extinguished spontaneously by people directly concerned and neighbours. It destroyed lifetime achievements. At the turn of the eighteenth and nineteenth century people began to recognise need for organised help to fight the "red hen". The first legal records were created. Separation of the furnace room, wooden walls protected with clay, obligatory chimney in a hut and its significant extension above the ridge. People also started designing and building the first fire-fighting equipment such as extinguishers designed for horse and wagon, organising of the construction of water accumulation facilities and construction of wells took place. Responsible chimney sweeps were appointed who were responsible for checking chimneys and fire-fighting equipment, with which every home had to be supplied. The chimney sweep was also the first teacher-trainer, who had to teach the inhabitants of a building how to use hand extinguishers and maintain ladder, buckets and other fire fighting equipment. The first traces of the Płock volunteer fire fighters are found in the military barracks. The military was equipped with fire-fighting equipment, horse drawn extinguisher and other equipment used to protect water contained in four churns. During the summer military manoeuvres and polygon training by decisions of the Płock Municipal Office the Barrack Volunteer Fire Brigade was organised, consisting of civilians living in the immediate vicinity of the barracks. We know their names from the years 1830 and 1832.

DARY DZIĘKCZYNNNE W PŁOCKIEJ PARAFII PRAWOSŁAWNEJ

Abstrakt

W parafii prawosławnej pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Płocku przy ulicy Kościuszki 18, znajduje się wiele pamiątek stanowiących dary dziękczynne. W poniższym opracowaniu przedstawiono kilka z nich. Są to głównie elementy wyposażenia świątyni – świeczniki i ikony, fundowane przez parafian wojskowych i cywilnych, zarówno ze względu na ważne wydarzenia państwowe i polityczne jak i z pobudek osobistych oraz związanych ze sprawami lokalnej społeczności.

Słowa kluczowe: parafia prawosławna Płock, dar dziękczynny, świecznik, ikona

Bóg zechciał nas przeprowadzić: przez próby, moralne męki, strach i ogromny smutek, i na końcu radość, i wdzięczność Zbawicielowi za wybawienie wszystkich drogich sercu, za ocalenie całej mej rodziny, od najmniejszych do najstarszych! Ten dzień nigdy nie uleci z naszej pamięci. Był on zbyt straszny i zbyt cudowny, dlatego że Chrystus postanowił pokazać całej Rosji, że jest On w stanie działać cuda i zbawić od oczywistej śmierci wierzących w Niego i w Jego wielką miłość – tymi słowami dziękował Bogu car Aleksander III wkrótce po wydarzeniu które miało miejsce dnia 17 października 1888 roku, kiedy to razem z całą swoją rodziną wracał z krymskiej rezydencji. Pociąg którym podróżowała rodzina carska wykoleił się około 7 wiorst od stacji Borki w guberni charkowskiej. Silny wstrząs spowodował, że wagon restauracyjny w którym car wraz z rodziną spożywali śniadanie spadł z nasypu i uległ całkowitemu zniszczeniu. Ocalał tylko dach, który szczęśliwie obrócił się na bok i przykrył wszystkich pasażerów pociągu. Jak się później okazało, w katastrofie zginęło 21 osób, 24 zostały ciężko ranne, a 14 – lekko. Natomiast poważnych obrażeń nie odniósł żaden członek rodziny cesarskiej¹. Ocalenie to, zostało przyjęte jako cud i znak opieki boskiej nad rodziną Aleksandra III. Wydarzenie miało miejsce w dzień św. Andrzeja z Krety i starotestamentowego proroka Ozeasza, w związku z tym na terenie całego Imperium wybudowano dziesiątki świątyń pod ich wezwaniem. Posiada to ścisły związek z tradycją żywą i kultywowaną w łonie Cerkwi Prawosławnej, odnoszącą się do dziękczynienia Bogu. W kościele wschodnim zwyczaj ofiarowywania darów jako *blagodarenija* (dziękczynienia) za pomoc i realizację prośb zanoszonych w modlitwach przyjął bardzo rozbudowaną formę. Zależnie od majątku jakim dysponował fundator ofiarowywano ikony i obrazy, elementy wyposażenia świątyni,

naczynia liturgiczne, na budowaniu cerkwi kończąc.

Na wieść o wypadku i ocaleniu rodziny carskiej, wierni parafii prawosławnej w Płocku, stolicy guberni Cesarstwa, również postanowili złożyć ofiarę dziękczynną. Ufundowano dla cerkwi dwa wolnostojące świeczniki. Osadzone zostały na czterech nóżkach w formie baz kolumn. Podsta-

Fot. 1. Świecznik cerkiewny

wa otrzymała kształt ostrosłupa o świątynnych narożnikach. Na niej opiera się trzon w kształcie bizantyjskiej kolumny o stożkowatej bazie, z wążkami w połowie wysokości, o podwójnym kapitelu. Na trzonie osadzono tarczę z tulejami na świecach trzech wielkości ułożonych w dwa rzędy, otaczające wielką centralną tuleję w formie wazonu okolonego ażurowym płaszczem. Tarcze świeczników również ozdobiono blaszanymi, ażurowanymi płaszczami. Zarówno podstawę jak i trzon, udekorowano plecionką geometryczną, którą na podstawie nałożono i przymocowano śrubami. Powierzchnię górnego kapitelu ozdobiono splatanymi meandrem krzyżami.

Całość opatrzone grawerowanym napisem w języku starocerkiewnosłowiańskim, następującej treści: *Na pamiątkę ocalenia Domu Panującego od niebezpieczeństwa w wypadku kolejowym 17 października 1888 roku, dzięki staraniom parafian soboru płockiego*². Niestety nie można dokładnie ustalić, kiedy świeczniki znalazły się na wyposażeniu cerkwi. W dokumentach zgromadzonych w parafii brak jest informacji na temat ofiarowywanych przedmiotów oraz tego kto je podarował. Prowadzono tylko księgowość związaną z majątkiem stałym i nieruchomościami. Świeczniki pierwotnie znajdowały się w świątyni na dawnym Placu Floriańskim, a po roku 1919, kiedy sobór zamieniono w kościół garnizonowy³, przeniesiono je do cerkwi przy ul. Kościuszki 18, gdzie aktualnie się znajdują.

W płockiej cerkwi można odnaleźć również inne dary ofiarowane jako *blagodarenije* (dziękczynienie). Znajdują się w niej między innymi ikona na której zostali przedstawieni święci: Josif Piesnopisec, książę Aleksander Newski oraz Georgij. Kompozycja obrazu jest prostokątna, w górnej części zwieńczona półokręgiem. Ponad głowami świętych ukazany został siedzący na szarym obłoku Chrystus w różowej sukni i czerwonym płaszczu. W centrum znajduje się postać świętego księcia Aleksandra Newskiego w kolczudze, niebieskiej zbroi i purpurowo-granatowym płaszczu. Głowę kniazia otacza srebrna, sztancowana i cięta ażurowo aureola. W dłoni dzierży on miecz. Po jego prawej stronie znajduje się sylwetka siwo-brodego starca w czarnym habicie - św. Josifa Piesnopisca trzymającego zwój, a po lewej świętego Georgija w ciemnobrązowym stroju. Imiona postaci znajdują się w nimbach nad ich głowami. Tło jest złote, w sztancowany i ryty, stylizowany ornament roślinny i plecionkę geometryczną. Obraz umieszczono w drewniano-gipsowej, złożonej ramie z bogatą dekoracją plastyczną⁴. Piewotnie na obrazie znajdowała się tabliczka fundacyjna o następującej treści: *Obraz ten został podarowany na wyposażenie*

Fot. 2. Ikona świętych: Josifa Piesnopisca, Aleksandra Newskiego i Georgija (fot. Jan Waluś)

*cerkwi, na pamiątkę ocalenia drogiego życia Imperatora Aleksandra II 4 kwietnia 1866 roku (pierwszy z serii zamachów na cara), dzięki staraniom żołnierzy i oficerów 6-tej dywizji piechoty. Obraz znalazł się w cerkwi Przemienienia Pańskiego najwcześniej w drugiej połowie 1866 roku, podarowany przez gen. majora Władimira Sawicza Semekę w imieniu 21 muromskiego i 22 niżegarodzkiego pułków piechoty*⁵. Aktualnie znajduje się w świątyni na ul. Kościuszki i umieszczony jest na tylnej ścianie, za podestem dla chóru.

Wśród darów znajdujących się w cerkwi jest obraz podarowany przez małżeństwo Aleksandra i Olgę Mass[brak dalszego członu nazwiska]⁶. 6 sierpnia 1898 roku w *podziękowanie Najwyższemu za błogostawieństwo*. Małżonkowie, którzy uznali iż swoje życiowe powodzenie zawdzięczają Bożej opiece postanowili ofiarować na wyposażenie cerkwi ikonę przedstawiającą ich patronów – św. księcia Aleksandra Newskiego i św. księżną Olgę. Wizerunki świętych przedstawione zostały w ornamentalnej płaskiej arkadzie, na złotym tle. Księżna ukazana jest z lewą dłonią na piersi. W prawej dzierży krzyż. Ubrana jest w białopertową suknię i różowoczerwony

płaszcz z zieloną podszewką. Na głowie ma złotą mitrę, przykrytą białą chustką. Książ Aleksander ubrany jest w brązowo-czerwone buty, granatowe spodnie i niebieski kaftan, na który nałożona została szaroniebieska, złociona zbroja płytkowa z kolczugą. Postać księcia okrywa czerwony, gronostajowy płaszcz. Prawa dłoń księcia spoczywa na piersi, a lewa na stoliku nakrytym biało-złotym obrusem, na którym znajdują się również berto i mitra wielkoksiażęca. Nad głowami świętych przedstawione zostały złote aureole, o koronkowym obrzeżu. W dole kompozycji znajduje się tabliczka fundacyjna. Całość umieszczona jest w drewniano-gipsowej, złoczonej ramie, za szklaną gablotą⁷. Ikona znajduje się w cerkwi w tyle świątyni, za filarem, po prawej stronie.

Do darów pochodzących z rąk wojskowych zaliczają się również ikony подарowane w 1903 r. przez dowódcę I brygady strzelców stacjonują-

Fot. 3. Ikona św. księżnej Olgi i św. księcia Aleksandra Newskiego

cej w Płocku Iwana Benedyktowicza Bogajewskiego dla kaplicy cmentarnej. Ofiarowano w intencji zbawienia duszy Pawły Bogajewskiej, najprawdopodobniej żony darczyńcy, dwie ikony: Matki Bożej z Dzieciątkiem i św. Mikołaja Cudotwórcy. Obrazy te w późniejszym okresie zostały umieszczone we wspólnej drewnianej oprawie, sztancowanej w gipsie w ornament geometryczny i promienie oraz złoczonej, a także w profilowanej, złoczonej ramie. W górnej części znajduje się ikona Matki Boskiej z Dzieciątkiem, a poniżej ikona św. Mikołaja Cudotwórcy. Pierwsza z nich przedstawia typ Hodigitrii. Twarze i dłonie są ciem-

nobrązowe, a pozostałą część deski okrywa srebrna, trybowana i sztancowana suknia. Na zewnątrz ikona zdobiona jest tłoczonym rocaillie i matzowiną. Drugi z obrazów przedstawia postać św. Mikołaja w popiersiu, en face, z księgą, w sukni wykonanej w mosiądzu, trybowanej i sztancowanej, częściowo srebrzonej. Na głowie świętego spoczywa mitra od której rozchodzi się plastyczna, ażurowa aureola. W tle z lewej widnieje sylwetka Chrystusa, a po prawej Matki Boskiej. W dole całej kompozycji znajduje się tabliczka z inskrypcją w języku rosyjskim: *Dar Naczelnika I-wszej Brygady Strzelców Iwana Wienediktowicza Bogajewskiego dla cerkwi cmentarnej św. Michała za zbawienie duszy służebnicy Pańskiej Pawły Bogajewskiej 25 lipca 1903 r.*⁸.

Ikony dla płockiej cerkwi ufundowali także oficerowie 2go pułku strzelców stacjonującego w Płocku i przekazali ją na wyposażenie świątyni 9

Fot. 4. Ikona Matki Bożej z dzieciątkiem i św. Mikołaj

marca 1899 roku. Obraz przedstawia Matkę Boską Począjowską, typu Eleusis (Matka Boska z Dzieciątkiem są przytuleni twarzami). Ikona zakryta jest srebrną suknią za wyjątkiem twarzy i rąk. Maryja z Dzieciątkiem, trzymany z lewej strony znajduje się w centrum kompozycji. Twarze i dłonie są szarobrązowe. Na głowach spoczywają wypukłe, złoczone korony, otoczone emaliowanymi nimbami. Po bokach i u dołu znajdują się również wizerunki świętych: od lewej – św. Eliasza, św. Myny, św. Paraskiewy, św. Katarzyny, św. Ireny, św. Stefana oraz św. Awramija.

W dole ikony znajduje się tabliczka z informacją o fundacji: *Obraz Matki Boskiej – wierna kopia Cudownej Ikony Matki Boskiej Pocajowskiej, подарowany na wyposażenie cerkwi dzięki staraniom oficerów 2-ego pułku strzelców i ich rodzin, poświęcony w ławrze Pocajowskiej i ofiarowany w darze płockiemu soborowi Przemienienia Pańskiego dnia 9 marca 1899 roku, z prośbą o modlitwę za fundatorów, na ręce pro-*

Fot. 5. Ikona Pocajowskiej Matki Boskiej *tojęreja Jerzego Liwotowa*⁹. Ikona znajduje się na ścianie ołtarza za ikonostasem.

Darem o interesującej historii jest ikona Zaśnięcia Matki Boskiej. Przedstawia ona apostołów zgromadzonych wokół łoża na którym leży Maryja. Między postaciami, w głębi, stoi Chrystus z dzieckiem w powijakach na ręku. Widoczne są jedynie twarze i ręce postaci, gdyż pozostałą część ikony

zakrywa posrebrzana suknia. Nad głowami Matki Boskiej i Chrystusa znajdują się półkoliste, ażurowe nimby przynitowane do sukni. Całość opatrzone jest tabliczką z napisem: *Na pamiątkę szanownemu księdzu Mikołajowi Krasnikowowi od wdzięcznych parafian cerkwi w Luszniewie 2 lutego 1903 roku*¹⁰. Obraz ten, подарowany księdzu Mikołajowi, znalazł się w bliżej nieznanych okolicznościach w płockiej świątyni. Jedną z hipotez

Fot. 6. Ikona Zaśnięcia Matki Boskiej

dotyczących jego pochodzenia sugeruje iż znalazł się tu ze względu na pokrewieństwo pomiędzy Mikołajem Krasnikowem a proboszczem płockiej parafii z lat 1945–1966 ks. Walentym Krasnikowem. Powyższy dar znajduje się za ikonostasem.

Prawosławie jest obecne w historii Płocka, a dzieje parafii prawosławnej są ściśle związane z losami naszego miasta. Wiele pamiątek dokumentujących życie prawosławnych płocczan i nie tylko, znajduje się w posiadaniu parafii pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego. Jest to bogate źródło dla badań nad historią Płocka od XIX wieku po dzień dzisiejszy.

Przypisy

¹ O. Edelman, *Крушение царского поезда*, [online][dostęp 10 września 2012]. Dostępny w: <http://tzarskiy-khram.narod.ru/orc.html>
² Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku – *świecznik cerkiewny*
³ E. Piórkowska, *Prawosławni w Płocku w XIX wieku*, [w:] *Dzieje Płocka t. II*, s. 352–354.
⁴ Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku–

ikona św. J. Piesnopisca, A. Newskiego i Georgija
⁵ K.J. Waluś, *21 Muromski Pułk Piechoty. Historia i płockie ślady*, Płock 2012, s. 53.
⁶ Stan tabliczki fundacyjnej umieszczonej na ikonie nie pozwala na odczytanie pełnego nazwiska
⁷ Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku – *ikona św. księżnej Olgi i św. księcia Aleksandra Newskiego*
⁸ Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku

– ikona Matki Boskiej z Dzieciątkiem i ikona św. Mikołaja
9 Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku
– ikona Począjąskiej Matki Boskiej

10 Akta parafii prawosławnej w Płocku, karta ewidencyjna zabytku
– ikona Zaśnięcia Matki Boskiej

SELECTED EXAMPLES OF THE THANKSGIVING GIFTS OF THE ORTHODOX PARISH IN PŁOCK

Summary

The first Orthodox believers appeared in Plock at the first half of the 19th century. Their appearance in the local community was involved with an influx of Orthodox Russians during the partitions. Originally there were Russian soldiers and their families, but next the number of civilian increased. The Orthodox parish dedicated to the Transfiguration of the Lord was created for them in 1867. Initially the Orthodox church was located on Florianski Square (now Warsaw Defenders' Square) but after 1919 it was relocated to the current place – on Kosciuszki Street. Many souvenirs connected with history of Plock's Orthodox parish are kept in the church.

JANINA ŚMIECIUSZEWSKA–ROŚCISZEWSKA

KARTKA Z DZIENNIKA (19 SIERPNIĄ 1920 R.)

Abstrakt

Tekst jest fragmentem dziennika, prowadzonego przez Janinę Śmieciuszewską od 1915 r.

18 sierpnia 1920 r. 16-letnia wówczas Janina Śmieciuszewska, członkini Służby Narodowej Kobiet Polskich, była jedną z organizatorek oporu wobec zajmujących Płock wojsk bolszewickich. Na czele za improwizowanego oddziału broniła rejonu Rynku Kanonicznego, a następnie pomagała rannym, m.in. ratując od niechybnej śmierci jednego z żołnierzy. Za swoją postawę została 10 kwietnia 1921 r. odznaczona przez marsz. Józefa Piłsudskiego Krzyżem Walecznych

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920 r., obrona Płocka w 1920 r., Janina Śmieciuszewska–Rościszewska

19 sierpnia 1920 r.

To ci dzionek przeżyłam. Nigdy go nie zapomnę! Wczoraj rano, spełniając rozkaz komendantki Służby Narod.[owej] Kob.[iet] Pol.[skich]¹ pojechałam do okopów rozdać żołnierzom czystą bieliznę i środki opatrunkowe. Byli ze mną dwaj żołnierze do pomocy. Strzelali, więc konie z furą zostawiliśmy na przedmieściu i ruszyliśmy polem do okopów. Żołnierz zbierał brudną bieliznę do naszej pralni, a ja wydawałam czystą. W okopach nie było wesoło. Wszyscy byli bardzo przygnębieni. Był to oddział spieszonej Jazdy Tatarskiej². Starłam się dodać im otuchy, mówiąc, że wszystko będzie dobrze, choć sama nie bardzo w to wierzyłam. Bo i jak może być dobrze, jeśli np. przy karabinie maszynowym nie ma wiadra do wody. Cóż oni zrobią? Postukają trochę, karabin się rozgrzeje i – kaput! Także z mapami okropność! Pytali mnie oficerowie, czy nie mamy w naszej organizacji mapy okolicy Płocka. A i te okopy – pożałuj Boże jakie – ledwie głowę w nich można schować, a w dodatku nie ma łączności, przerwy ogromne między jednym odcinkiem a drugim. Trzeba przebiegać gołym polem. I jak tu łączność utrzymać?

Byłam niespokojna, bo starałam się tego nie okazywać. Tatarzy siedzieli ponurzy, wzdychając do swoich koni, bo to z braku piechoty wsadzili ich do tych okopów. Z ciężkim sercem dobrnęliśmy do ostatniego punktu. Dalej już nie było wojska. Podobno poszli naprzód odbierać bolszewikom jakąś wieś, zdaje się Trzepowo i okopy w tej części miasta nie były bronione. Były puste, bo rezerwa jeszcze nie nadciągnęła. Atak miał nastąpić w każdej chwili. Objuczeni worami z brudną bielizną skakaliśmy po polu od dołka do dołka, niczym żaby i tak dostaliśmy się do przedmieścia, do naszych koni.

Z oddali dochodził coraz głośniejszy grzechot strzałów karabinowych i maszynowych, a także grzmot artylerii. Po powrocie do gimnazjum, gdzie mieściła się Służba Narod. Kobiet Polskich³, zdałam w pralni bieliznę, złożyłam raport i wracam do domu. Aż tu patrzę: coraz więcej żołnierzy zaczyna biec od strony, w którą idę. Byłam, akurat naprzeciwko cerkwi⁴. Patrzę – biegnie znajomy doktor wojskowy⁵. Pytam – „Co się stało?” On biegnie, więc i ja przyłączam się do niego, pytając – „Co się stało?” (Nie znam jeszcze tak dobrze miasta, myślałam, że spieszy do szpitala). Nim mi zdołał odpowiedzieć, zobaczyłam już w dole zza drzew Wisłę i zapchany żołnierzami most. Na moje pytanie odpowiedział wreszcie: – „Widzi siostra, uciekamy! Bolszewicy w mieście!” (Nazywają mnie nieraz siostrą z racji białego fartucha i chusteczki). Powiedziawszy to wmieszał się w tłum uciekających.

Zatrzymałam się i patrzę. Jakiś żołnierz – sanitariusz, uciekając wyspał mi do fartucha moc paczek opatrunkowych. Machinalnie zawinęłam je w połach fartucha, by ich nie pogubić i patrzyłam dalej w ostupieniu, co to wszystko znaczy. Nagle przypomniał mi się podobny obraz uciekającego wojska, jaki widziałam pod Wilnem w 1919 r. Uciekali wtedy bolszewicy... Uczułam, że nie będę mogła żyć z tym wspomnieniem: to i nasi też tacy!... Co znaczy jedno moje życie – głupstwo!

Pobiegłam do gromady żołnierzy, którzy nie mogąc się dostać na most rzucali ładownice i karabiny, chcąc się widocznie wpław przedostać na drugi brzeg. Ogarnął mnie taki spokój, że słyszałam i widziałam wszystko dziwnie prędko i jasno. Wysoko nad nami z prawej strony było słychać trzask karabinów maszynowych. Tam widać – walczą! Z lewej strony koło katedry – cisza...

Stanęłam wśród tych uciekinierów i zaczęłam im mówić o tym, że trzeba tam iść, ale nikt nie słuchał. Wtedy chwyciłam porzucony karabin wołając: – „Chłopcy, to nie takie straszne! Ja wracam do miasta! Kto ze mną?” Jakiś mały, może dwunastoletni łobuziak nadwiślański podniósł drugi karabin i pobiegliśmy pod górę ulicą Mostową. Żołnierze nagle otrzeźwieli. Kilkunastu chwyciło karabiny w ręce i biegliśmy razem. Po drodze dołączyło się do nas jeszcze kilku żołnierzy i ranny w palec oficer, którego próżno starałam się przekonać, żeby objął nad nami dowództwo⁶. Tłumaczył się, że to „nie jego oddział”, że „nie wie co ma robić i nie zna miasta”, ale biegł z nami. I tak się jakoś śmiesznie złożyło, że wszyscy robili to, co ja. Gdy zatrzymywałam się – i oni stawali, gdy biegłam – i oni biegli ze mną. Serce kołatało, pulsowało okropnie, a przez głowę przebiegały tysiące myśli – „Czy robię dobrze? Czy nie mieszam jakichś planów wojskowych? Czy może niepotrzebnie narażam tych żołnierzy, co mi zaufali? itp. itp.”.

Kule zaczynały prażyć. Dopadliśmy jakichś murów. Żeby nie narażać życia żołnierzy posuwaliśmy się dalej ostrożnie, przykuleni. Wyrzastałam przez druty, jakie były na tym murowanym ogrodzeniu, co jest przed nami. Okazało się, że po tym placu przed odwachem⁷ jeździli już na koniach bolszewicy. Cofnęłam się do naszych i zza tych murowanych ogrodzeń gruchnęliśmy do nich salwą (ja nie strzelałam, bo oddałam karabin i trzymałam wciąż te opatrunki). Paru zachwiało się, jeden runął z konia, a reszta – zwiata ku placowi przed Magistratem⁸. Plac więc przed odwachem był w naszym ręku. Ponieważ z niego rozchodziło się parę ulic, trzeba była zabezpieczyć tyły idąc naprzód. Oficer sam więc z paru żołnierzami obsadził wyloty ulic⁹, a ja z resztą pobiegłam w wąską uliczkę, która biegła od sądu i teatru do placu przed Magistratem. Myślałam, że idąc tą wąską uliczką (Gimnazjalną) obejdziemy ich i zaskoczymy, bo w tę, którą uciekali, nie warto było iść. Oczekiwali nas tam i przygotowali się, a jakby zobaczyli nasze małe siły, przeszliby niechybnie do ataku. Gdy wbiegliśmy w Gimnazjalną, na przeciwnym końcu której mieścił się klasztor siostr Matki Bożej Miłosierdzia zobaczyliśmy, że tam właśnie stoi konny oddział. Z daleka wyglądał na Jazdę Tatarską (Istotnie, jak się później dowiedziałam ubrany był w mundury pozdierane z pozabijanych Tatarów „naszych”¹⁰).

Zrobiłam tu okropne głupstwo, którego nie zrobiłby żaden prawdziwy dowódca. Zamiast zbadać kto i co, jak skończona idiotka zawołałam: – „Chłopcy, to nasi, Tatarzy!” Zwiódło mnie i to, że oni machali do nas rękoma, wołając – „swoi, swoi”. Jak skończony bałwan rzuciłam się naprzód w ulicę, a moi za mną! Ubiegliśmy

parę kroków, gdy gruchnęła salwa. Szczęściem zgórowali i nic nikomu się nie stało. Zdążyliśmy z powrotem dopaść murów i kryjąc się za róg ulicy oddaliśmy pięknym za nadobne. Oni więc też musieli się skryć za tamten róg. O posuwaniu się naprzód nie można było myśleć. Trzeba więc było bronić tego placu i trzymać go za wszelką cenę, bo przecież to droga na ten zapchany most.

Waliliśmy więc jedni do drugich, obtłukując tynki i mury tak, że w końcu kurzem okryci wyglądaliśmy jak młynarze. Aż tu skądś z boku (jak dziś wiem od strony ogrodów mariawickich) zaczęły się na nas sypać kule. Ten i ów obejrzał się trwożnie. Wciąż oczekiwałam, że przyjdzie nam ktoś z pomocą, ale nic i nic. Zaczęłam się w duchu niepokoić, kto wie, może źle robię, trzymając się tu, może tam w sztabie mieli inne plany, a ja tu psuję, a w dodatku narażam niepotrzebnie życie tej gromadki, która tak dzielnie trzyma się bez dowódcy. Ten i ów zaczął się wycofywać za gmach sądu i wkrótce zostałam sama z dwoma żołnierzami, ostanając ten odwrót. Cofnęliśmy się w końcu i my do tego ogrodu. Widać już było w dole Wisłę... Tu nas dosięgły kule. Jeden z żołnierzy padł zabity na miejscu. Drugi ranny został w kolano. W pierwszej chwili instynktownie chciałam biec dalej, ale opanowałam się. Nic tam już po mnie, a tu obowiązek nakazuje zostać z tymi, których na śmierć prowadziłam. O jedną dziewczynę mniej – dziury w niebie nie będzie...

Temu, co upadł twarzą do ziemi nic już pomóc nie mogłam. Nachyliłam się nad drugim. Zauważyłam, że był to widocznie świeży ochotnik, bo nie miał nawet munduru, tylko sportowe ubranie. Nie biorąc się do opatrunku, zdjęłam mu czym prędzej pas z ładownicami i razem z karabinem i legitymacją żołnierską (Stanisława Jeziorańskiego) wyrzuciłam to w gęste krzaki.

Wtedy dopiero zaczęłam robić mu opatrunek upominając, by mówił bolszewikom, że jest rannym robotnikiem, który przypadkowo tu się znalazł i nie ma nic wspólnego z wojskiem. Zaledwie zdążyliśmy się umówić, gdy zza gmachu sądu wyjechał oddziałek bolszewickiej kawalerii. Zobaczywszy nas z daleka zmierzili do nas z karabinów. Wstałam, wysunęłam się naprzód i – podnosząc ręce do góry – zawołałam: – „Nie strzelajcie! Tutaj nie żołdat! A to ranienny raboczij naszolsia zdies stuczajno!”¹¹ Podjechali wówczas do nas śmiało. Wiedzona dziwnym jakimś wewnętrznym nakazem podsunęłam się do nich bliżej, poklepałam po karku pięknego konia, tego co jechał przodem pochwaliłam, że jest ładny i zapytałam spokojnie, czy są z oddziału słynnego Budionnego.

Odpowiedzieli: „Niet, Budionnyj tiepier na jugu, my kubanskije kozaki”¹². Powiedziałam,

że przyjemnie mi poznać kubańskich kozaków, którzy dzielnie bili Niemców, znają się na prawie wojennym i na pewno nie zabiją bezbronnym. Patrzyli na mnie jakby zdziwieni. W końcu jeden z nich zawołał ukazując rannego: – „A eto kto?”. Powiedziałam, że ranny robotnik, a on na to: – „Nu charaszo, tak my jego i prikończym, puść nie muczitsia”¹³ i rzucił się na rannego. Zastoniłam go rękoma, wołając: – „To wstyd, żebyście mogli podobnie myśleć!”

Zaczęli się między sobą kłócić. Jedni krzyczeli „ubić!”, inni – „niet!” W końcu jeden z nich, ten, co jechał przodem, powiedział: – „Nu charaszo! Iditie siostra wpieriod i pokazywajtie, gdzie zdies waszi”¹⁴. Powiedziałam, że jestem na froncie dla robienia opatrunków, a nie prowadzenia żołnierzy, którzy wstydziłiby się przecież babskiego przewodnictwa. Uśmiechnął się (inni też) i powiedział: – „Nu charaszo! Gawarit to wy umiejetie. No, wsio taki, wy gieroj siostra. U nas takich niet, czto pod pulami s ranienyymi sidiat. – A u nas wsie!”¹⁵ zawołałam za odjeżdżającymi.

Nie kończąc opatrunku, którego nie rozpoczęłam nawet, pomyślałam, że trzeba drapnąć z tego miejsca. Przyjdzie inny oddział, która nas bliżej widział i może być źle. A jeśli dadzą łupnia tym, co pojechali, to wracając zemszczą się na nas. Trzeba uciekać, ale jak? Ranny iść nie może. Podciągnęłam go z trudem do muru. Mówił, że nie może stanąć, wił się z bólu. Powiedziałam, że nie ma gadania, musi i koniec. Dźwignęłam go jakoś w górę i – nie słuchając jego jęków – ciągnęłam w uliczkę do najbliższej bramy. Szedł. Opierał się o mur i o mnie. Jak na złość pierwsza brama była zamknięta. Dopiero drugą udało mi się otworzyć. Weszliśmy, a raczej – wtoczyliśmy się na podwórze. Ranny osunął się na brzuch, a ja czym prędzej zatarasowałam bramę. Zobaczyli nas ludzie z okien sutereny i wybiegli nam na pomoc. Wciągnęli nas oboje półprzytomnych do tych suteren. Tam rannym zaopiekowały się kobiety, a ja chwilę odpoczęłam, po czym postanowiłam iść, bo może tam, na ulicy jeszcze ktoś potrzebuje pomocy.

Mój dzielny żołnierzyc Stanisław Jeziorański zaczął mnie prosić, żebym nie szła, bo mogą tam być bolszewicy. Powiedziałam mu, że on bohatercko do końca spełnił swój obowiązek, a ja jeszcze swego nie spełniłam, a mam pełen fartuch opatrunków. Pożegnaliśmy się. Wybiegłam na ulicę. Na placu przed odwachem, któryśmy najpierw zdobyli, byli nasi. Między nimi i ci, co ze mną przyszedli znad Wisły. I ten ranny w palec oficer, a obok niego drugi energicznie komenderował obroną i kazał budować barykady (Dowiedziałam się dziś, że to był porucznik Edward Świstelniccki). Kamień z serca mi spadł. A więc nie na próżno poszły nasze wysiłki i zrobiliśmy widać to, co trzeba było zrobić. Zgłu-

piątam z radości. Dopadłam do tego porucznika Świstelnicckiego i plottam mu coś, czego nie mogę sobie przypomnieć. Dowiedziałam się od niego, że sytuacja w mieście jest już opanowana i że będziemy się bronić do upadłego.

Okazało się, że mimo posiłków i tego dzielnego oficera nie mogliśmy się dalej posunąć i tkwieliśmy na tych pozycjach, jakieśmy za pierwszym razem zdobyli. Rannych było tylko dwóch, a i tych zabrała do domów ludność cywilna. Byli lekko ranni, a tam był i doktor i apteka w pobliżu. W ogóle ludność cywilna, gdzie tylko mogła – pomagała. Jakaś dzielna dziewczyna nosiła wodę spragnionym żołnierzom, inni znosili paczki i ziemię na barykady. Jakiś starszerek przypłacił to życiem i został zabity obok tego bolszewika, co padł, gdyśmy dali pierwszą salwę.

Z papierów tego kozaka dowiedzieliśmy się, że to był „komisarz Priwiezencew”. Śmierć starszeka spędziła z placu ludność cywilną. Ja stałam wówczas koło rannego przy słupie ogłoszeniowym. Opatrywałam go, ale ruszyć się nie mogłam poza ten słup, bo natychmiast z Warszawskiej padały salwy. I tak on leżał, a ja przy nim stałam. Z każdej bramy jednak leciały ku nam życzliwe spojrzenia i pomoc dla żołnierzy: papierosy, owoce, różności. W tym współdziałaniu cywili z wojskiem było coś tak wzruszającego, że uklęknęłam za tym słupem Bogu dziękując za to zjednoczenie serc w wielkim pragnieniu zwycięstwa. Przypomniało mi się, jak to u nas w Maciejkowie Niemcy sztydzili, że przecież gołymi rękoma Polski nie wywalczymy. A oto Bóg sprawił, że ich karabinami wojujemy.

Takie różne myśli przychodziły mi do głowy za tym słupem ogłoszeniowym koło tego rannego, którego w żadnym sposobie nie dawało się stamtąd zabrać, choć widziałam, że chcieli mnie z nim wyciągnąć. Tak, tak, bo „Polska to wielka rzecz”. Dopiero, gdy na dobre się ściemniło, nadbiegł porucznik Świstelniccki z dwoma żołnierzami. Położyli rannego na kocu i tak stamtąd wyszli cało. Żołnierze pilnowali rogów ulic i tej barykady. Było ciemno. Rannych nigdzie już nie było.

Jakaś dziewczyna, co i przedtem nam pomagała, wciągnęła mnie do bramy mówiąc: – „Niech siostra u nas odpocznie!” Poszłam za nią do jakiegoś mieszkania na piętrze. Tam, gdy ze zmęczenia usiadłam na dywanie, wyjrzał na mnie zza kanapy chowający się tam jakiś wąsal. Moja dobra opiekunka, która była jego służącą, przyniosła mi gruszek, które mnie bardzo orzeźwiły.

Ponieważ strzelanina ucichła, pan domu wyszedł spod kanapy i razem ze swą matką starszuską uradzili, że najbezpieczniej będzie w jego aptecce¹⁶. Poszliśmy więc do jego apteki. Po drodze zauważyłam, że jakoś więcej zrobiło się

wojska. Przedrzemaliśmy w owej aptece do świtu. Podziękowałam gospodarzom i wyszłam na ulicę. Rzeczywiście, widocznie nocą nadciągnęły posiłki i moc było wojska. Byli i tacy podobno podhalanie z piórkami¹⁷. Zajęliśmy się z tą moją opiekunką szykowaniem herbaty dla zmęczonych żołnierzy.

Tymczasem nad miastem zaczął krążyć samolot zza Wisły, zagrzmiały działa. Zakotłowaliśmy się i nasi z placu ruszyli naprzód. Poszłam i ja za nimi, bo właśnie w uliczkę za placem magistrackim miała kwatery uciekinierską moja mama z rodzeństwem. Po drodze jacyś ludzie cywilni łapali mnie za ręce, za coś dziękowali, coś mówili. Jakiś stolarz gwałtownie wcisnął mnie z in-

nymi do swego zakładu i z trumny wyciągnął butelczyny tam chowane. Częstował całe to towarzystwo wołając, że pije moje zdrowie. Ledwie się wykręciłam z całego tego towarzystwa mówiąc, że jestem skautką i nie piję. Uciekłam. Ulice pełne były ludzi. Oglądano zniszczenia, opowiadało o dzikości kozaków. Karetka pogotowia zabierała rannych i zabitych. Szłam jak we śnie ze zmęczenia i wzruszenia, że jednak daliśmy im radę.

Odpisane z dziennika prowadzonego od roku 1915

Szaniec, 4/XII-74

Janina ze Śmieciuszewskich–Rościszewska

Źródło - Dział Rękopisów TNP, sygn. R.- 537, spuścizna po Marcelinie Rościszewskiej

Przygotował do druku
– Grzegorz Gołębiewski

Przypisy

- ¹ Była nią Marcelina Rościszewska, późniejsza teściowa autorki dziennika, ponieważ Janina Landsberg–Śmieciuszewska wkrótce wyszła za mąż za jej syna Lecha Rościszewskiego.
- ² Spieszony szwadron dowodzony przez rtm. Włodzimierza Rychtera z tatarskiego pułku ułanów.
- ³ Gimnazjum Żeńskie im. Hetmanowej Reginy Żółkiewskiej przy ul. Kolegialnej 23.
- ⁴ Na pl. Floriańskim.
- ⁵ Mjr dr Tadeusz Mejer, oskarżony później o pozostawienie szpitala, tłumaczył się poleceniami gen. M. Osikowskiego, został uniewinniony.
- ⁶ Dotychczas nie udało się zidentyfikować owego oficera.
- ⁷ Plac Kanoniczny.
- ⁸ Stary Rynek.
- ⁹ J. Landsberg–Śmieciuszewską w swoich relacjach wymieniają por. Iskander Achmatowicz i rtm. Romuald Borycki. Zob. I. Achmatowicz, *Obrona Płocka w roku 1920 (wspomnienia uczestnika)*, „Rocznik Tatarski”, t. 1, 1932, s. 244; R. Borycki, *Epizod z wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Płock, VIII 1920 r.*, przygot. do druku G. Gołębiewski, „Notatki Płockie” 2010, nr 1, s. 28.
- ¹⁰ Spieszony szwadron tatarskiego pułku ułanów został rozбит w czasie walk pod Trzepowem.
- ¹¹ Nie strzelajcie! Tu nie ma żołnierzy! A ten ranny robotnik znalazł się tu przypadkowo.
- ¹² Nie, Budionny teraz jest na południu, a my jesteśmy kubańskimi kozakami.
- ¹³ No dobrze, więc my skończymy z nim, nich się nie męczy.
- ¹⁴ No dobrze, idź siostró naprzód i pokazuj, gdzie są wasi.
- ¹⁵ No dobrze. Mówić to wy umiecie. Ale wszystko jedno jesteście bohaterem. My takich nie mamy, które by pod kulami opiekowały się rannymi. – A u nas takie wszystkie.
- ¹⁶ Właścicielem apteki był wtedy Bolesław Włodkowski, założyciel i pierwszy prezes Płockiego Towarzystwa Racjonalnego Polowania. Strzelać więc umiał, ale widocznie odwagi starczyło mu tylko do zabijania zwierząt (informację identyfikującą B. Włodkowskiego zawdzięczam kierownicze Działu Historii w Muzeum Mazowieckim p. Barbarze Rydzewskiej). Biogram B. Włodkowskiego zob. – A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, Płock 2002, s. 638–639.
- ¹⁷ I batalion 102 pułku strzelców podhalańskich.

A CARD FROM A DIARY

Summary

On the 18th August 1920 the 16-year-old Janina Śmieciuszewska, a member of the National Service of Polish Women was one of the organisers of resistance to the Bolshevik forces, which were occupying Płock. At the head of an improvised branch she was defending an area near the Canon Market, and next she was helping the wounded, she saved one the soldiers from certain death. For her conduct Marshal Józef Piłsudski decorated her with the Cross of Valour by on the 10th of April 1921.

PŁOCKA ORGANIZACJA POLSKIEJ PARTII SOCJALISTYCZNEJ WOBEC NAJAZDU BOLSZEWICKIEGO W 1920 ROKU (PRZYCZYNEK HISTORYCZNY)

Abstrakt

Płocka organizacja Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) przed najazdem bolszewickim na Płock utworzyła Robotniczy Komitet Obrony oraz tajną organizację. Organizacja ta miała zadania dywersyjne. PPS działała samodzielnie i nie współpracowała z organizacjami prawicowymi.

Słowa kluczowe: Płock 1918–1939, 1920, wojna polsko–bolszewicka, Polska Partia Socjalistyczna

Problem stosunku płockiej organizacji Polskiej Partii Socjalistycznej do najazdu bolszewickiego jest w dotychczasowej literaturze słabo rozpoznany. W monumentalnej pracy Tadeusza Świeckiego i Franciszka Wybulta¹ z 1932 roku został jedynie zasygnalizowany w kontekście rozważań o Związku Obrony Ojczyzny i Komitecie utworzonym przez Tadeusza Sułowskiego oraz podrozdziale: „Związek Obrony Ojczyzny ugrupowań lewicowych”. Autor najważniejszego jak dotychczas opracowania dotyczącego obrony Płocka w 1920 roku² Grzegorz Gołębiowski wspomina jedynie o wiecu wzywającym do wstępowania w szeregi Armii Ochotniczej zorganizowanym przez PPS z udziałem powstańca Mieczysława Niedziałkowskiego. Nieco więcej miejsca poświęcają temu zagadnieniu A. Papierowski i J. Stefański w dwuczęściowym artykule³ opublikowanym w dwu kolejnych numerach „Notatek Płockich” w 1998 roku, nawiązując do informacji zamieszczonych w pracy Świeckiego i Wybulta.

Tymczasem w literaturze przedmiotu funkcjonują jeszcze dwie prace rzucające nieco światła na omawiany temat. Nawiasem mówiąc wydaje się on wart podjęcia, gdyż dotyczy stosunku ruchu lewicowego i robotniczego, jakim niewątpliwie była Polska Partia Socjalistyczna do wydarzeń, w rezultacie których dojść miało do zaprowadzenia w Polsce ustroju mającego przynieść robotnikom i innym uciskanym grupom społecznym wyzwolenie i powszechny dobrobyt. W istocie mamy w tym przypadku do czynienia ze zderzeniem idei socjalistycznej z komunistyczną, które to tak często bywały później mylone.

Mówiąc o dwu innych pracach mamy na myśli monografię Artura Leinwanda pt. „Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko–radzieckiej 1919–1920”⁴ oraz jedno ze wspomnień płoc-

kiego działacza komunistycznego Kazimierza Mariańskiego zamieszczone w historycznym kwartalniku partyjnym „Z Pola Walki”⁵.

Warto zwrócić uwagę na to, iż praca A. Leinwanda, choć wydana w 1964 roku, mimo koniecznych i oczywistych dla tamtych lat zdań wartościujących i komentujących opisywane wydarzenia, nie zdezaktualizowała się i pozostaje wciąż podstawowym odniesieniem dla tematu udziału PPS w wojnie z bolszewikami.

Wobec postępów ofensywy bolszewickiej z czerwca–lipca 1920 roku, w PPS, „która miała tradycje i doświadczenia w dziedzinie wojskowej (Organizacja Bojowa PPS, Legiony, POW, Milicja Ludowa)”⁶ utworzony został Wydział Wojskowy, którego celem było m.in. prowadzenie werbunku oraz tworzenie – w porozumieniu z władzami wojskowymi – specjalnych oddziałów wojskowych. Wydział Wojskowy wyznaczył swych pełnomocników przy okręgowych komitetach robotniczych PPS, m.in. również w Płocku⁷. Wymieniliśmy powyżej tylko te dwa cele, gdyż są one istotne w kontekście działalności PPS w Płocku. Na wspomnianym już wiecu, który odbył się 24 lipca 1920 roku, M. Niedziałkowski wzywał robotników do wstępowania w szeregi wojska, przy czym deklarował, iż robotnicy będą walczyć z bolszewikami pod własnym, czerwonym sztandarem⁸. Realizował on w ten sposób werbunkowe zadania Wydziału Wojskowego, zaś hasło walki pod czerwonym sztandarem, było spełnieniem zapowiedzi, iż w oddziałach utworzonych przez PPS zaprowadzony będzie „regulamin socjalistyczny”⁹.

Powoływanie specjalnych oddziałów wojskowych, w związku z pogarszającą się w końcu lipca 1920 roku sytuacją na froncie, przybrało postać tzw. akcji specjalnej, tj. tworzenia „grup

wywiadowczych, oddziałów dywersyjnych i partyzanckich na tyłach Armii Czerwonej¹⁰. Jest to dla nas o tyle istotne, że Leinwand potwierdza działalność tego typu grup w Płocku¹¹. Powrócimy jeszcze do tego zagadnienia.

W tym momencie wróćmy natomiast do tych kilku zdań na temat udziału PPS w przygotowaniach do odparcia najazdu autorstwa Świeckiego i Wybulta. Otóż według nich lewica (konkretnie PPS) była nieufna wobec inicjatyw prawicy tj. Związku Obrony Ojczyzny utworzonego przez T. Świeckiego na początku lipca 1920 roku i Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa Powiatu Płockiego założonego przez T. Sułowskiego w dniu 16 lipca. Według obu autorów PPS (w porozumieniu z ludowcami z PSL „Wyzwolenie”) utworzyła swój tajny Związek Obrony Ojczyzny, niezwiązany z ogólnopłockim ZOO¹². 1 sierpnia 1920 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych powołało Związek Obrońców Ojczyzny, mający „tworzyć oddziały partyzanckie do działań dywersyjnych na tyłach Armii Czerwonej¹³. Do tegoż związku właśnie przystąpiła PPS. Dalej Leinwand informuje, iż tenże ZOO rozwinął działalność dywersyjną (o czym już wspomnieliśmy) m.in. w Płocku¹⁴.

Wydaje się więc, iż pisząc swe opracowanie Świecki i Wybult nie byli dokładnie poinformowani o szczegółach aktywności PPS w czasie najazdu bolszewickiego.

Płocka organizacja PPS, a właściwie istniejący przez niej wydział wojskowy, zorganizował oddział Związku Obrońców Ojczyzny powstałego w dniu 1 sierpnia. W jego powołaniu mógł wziąć udział utworzony na początku sierpnia Robotniczy Komitet Obrony (RKO) przy Okręgowym Komitecie Robotniczym PPS w Płocku, któremu podporządkowany został okręgowy wydział wojskowy. Płock był jednym z nielicznych okręgów partyjnych PPS, w których powstał RKO¹⁵.

W tym miejscu musimy przejść do relacji K. Mariańskiego, ujętej w jego artykule wspomnieniowym. Zacytujmy dłuższy fragment: „Dowiedzieliśmy się później, że tzw. Związek Obrony Ojczyzny miał polecenie zgładzenia kilku towarzyszy przed wkroczeniem albo bezpośrednio po wkroczeniu Czerwonej Armii. Poruczono jednak to za-

danie dwu olbrzymim, co prawda, ale tchórzem podszytym braciom (byli oni w latach trzydziestych aktywistami „BBS”), którzy w roku 1908 we Frakcji omal nie pożegnali się z życiem za ucieczkę z placówki, ochraniającej zabójcę prowokatora¹⁶.

Dzięki szczegółom podanym przez Mariańskiego jesteśmy w stanie zweryfikować tę informację. Bracia wymienieni powyżej to Julian i Piotr Rydzewscy, członkowie PPS, rzeczywiście w latach 30. działacze PPS dawnej Frakcji Rewolucyjnej¹⁷, zaś w 1908 roku członkowie Organizacji Bojowej PPS Frakcji Rewolucyjnej. Bynajmniej nie byli podszytymi tchórzem, uczestniczyli w wielu akcjach bojowych, choć rzeczywiście w 1908 roku z nieznanых powodów pozostawili samotnie jednego z bojowców, następnie schwytanego przez policjanta carskiego¹⁸. Relacja K. Mariańskiego świadczy dowodnie o tym, że w ramach płockiej organizacji PPS – właściwie jej wydziału wojskowego lub RKO – utworzono grupę bojową do działań dywersyjnych.

Wskazania dla członków PPS opublikowane w „Robotniku” nakazywały członkom partii przeciwstawianie się Armii Czerwonej oraz utajnienie działalności partii na zajętych terenach¹⁹.

Świecki i Wybult przytaczają przykład Józefa Zaborowskiego, członka PPS w Lipnie, który z rozkazu ZOO wszedł w skład Rewkomu w Lipnie, ale nie dlatego, aby miał współpracować z bolszewikami, ale dla niejawniej ochrony życia i mienia obywateli polskich²⁰. Świeckiego i Wybulta cytuje w tej materii Leinwand²¹.

Pod koniec sierpnia 1920 roku, gdy front przesunął się daleko na wschód, Wydział Wojskowy PPS został rozwiązany.

Konfrontacja prac Świeckiego i Wybulta, Leinwanda oraz wspomnień Mariańskiego pozwoliła nam zrekonstruować działalność płockiej organizacji PPS w obliczu najazdu bolszewickiego. Wyjaśniła niejasności związane ze skrótem ZOO i udziale miejscowej PPS w tej inicjatywie.

Wykazaliśmy dzięki temu, że płocka PPS – zgodnie z zaleceniami partyjnych władz – prowadziła pracę niepodległościową w środowiskach, w których miała wpływ, przygotowała się na wkroczenie armii bolszewickiej i utworzyła tajny oddział dywersyjny.

Przypisy

- 1 T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.
- 2 G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed bolszewikami 18–19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2004.
- 3 A.J. Papierowski, J. Stefański, *Postowie do obrony Płocka w 1920 r.* (przyczynek historyczny), cz. I, „Notatki Płockie” 1998, nr 2, s. 25–33, cz. II, 1998, nr 3, s. 12–19.
- 4 A. Leinwand, *Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919–1920*, Warszawa 1964.
- 5 K. Mariański, *W okresie powstawania KPRP*, „Z Pola Walki” 1958,

- nr 4, s. 120–129.
- 6 A. Leinwand, *dz.cyt.*, s. 189.
- 7 Tamże s. 172.
- 8 „Kurier Płocki” 1920, nr 174, 27 VII.
- 9 A. Leinwand, *dz.cyt.*, s. 194.
- 10 Tamże.
- 11 Tamże s. 197.
- 12 T. Świecki, F. Wybult, *dz.cyt.*, s. 350–351; A.J. Papierowski i J. Stefański dość szeroko rozpisują się (s. 28–29 części pierwszej przywołanego artykułu) na temat działalności PPS-owskiego

Związku Obrońców Ojczyzny, nie powołując się w zasadzie na żadne źródła.

¹³ A. Leinwand, *dz.cyt.*, s. 195.

¹⁴ Tamże s. 197 (patrz przyp. 11 niniejszego artykułu).

¹⁵ Tamże s. 199.

¹⁶ K. Mariański, *dz.cyt.*, s. 126.

¹⁷ BBS (Bezpartyjny Blok Socjalistyczny) to pogardliwa nazwa PPS

dawnej Frakcji Rewolucyjnej, używana przez jej przeciwników politycznych.

¹⁸ M. Sokolnicki, *Działalność organizacji bojowych PPS w okręgu plockim w latach 1905–1911*, „Notatki Płockie” 1997, nr 2, s. 26.

¹⁹ A. Leinwand, *dz.cyt.*, s. 212.

²⁰ T. Świecki, F. Wybult, *dz.cyt.*, s. 350.

²¹ A. Leinwand, *dz.cyt.*, s.213.

THE PŁOCK ORGANISATION OF THE POLISH SOCIALIST PARTY DURING THE BOLSHEVIK INVASION IN 1920

Summary

The Plock organisation of the Polish Socialist Party (PPS) established the Workers' Defence Committee and the secret organisation before the attack of the Bolsheviks. This organisation was to conduct sabotage. PPS acted alone and did not cooperate with the right-wing parties.

ŻYDOWSKIE SZKOLNICTWO RELIGIJNE NA PRZYKŁADZIE DZIAŁALNOŚCI PRYWATNEJ ORTODOKSYJNEJ SZKOŁY ISODA TORA (PODSTAWY TORY) W PŁOCKU (1921–1939)

Abstrakt

W artykule omówiono dzieje szkoły religijnej ISODA TORA w Płocku prowadzonej przez partię religijną „Agudas Israel”, zrzeszającą głównie Żydów ortodoksów. Wykorzystany został szczerko- wy materiał związany z tematem, który jest przechowywany w zasobach Archiwum Państwowego w Płocku. W narracji omawiam warunki istnienia szkoły, jej problemy, a także w sposób dość wierny odtwarzam proces dostosowania szkolnictwa religijnego do wymogów ustawy o prywatnym szkolnictwie powszechnym. Z uwagi na szczupłość materiału, narracja zasadniczo dotyczy lat 1929–1939, choć pewne odniesienia, dotyczą również okresu powstania szkoły.

Słowa kluczowe: szkolnictwo religijne w II Rzeczypospolitej, Żydzi, Płock

1. Usytuowanie prawne szkolnictwa religijnego w II Rzeczypospolitej

W przeciwieństwie do ludności polskiej, mniejszość żydowską cechował stosunkowo niski odsetek analfabetów. Z danych GUS z 1931 r. wynika, że wśród osób starozakonnych w wieku 5 i więcej lat znajomość pisania i czytania posiadało 79,7%, zaś dla Żydów w wieku 10 i więcej lat wskaźnik ten wynosił 82,8%. Wskaźniki te były jeszcze wyższe w stosunku do całej ludności Polski i wynosiły odpowiednio: 69,6% oraz 72,4%. Takie ukształtowanie sytuacji wynikało przede wszystkim z przekonania panującego i kultywowanego wśród mniejszości żydowskiej, zgodnie z którym, obowiązkiem każdego ojca było uczenie syna Tory oraz w miarę możliwości finansowych – posyłanie do szkoły, bądź zatrudnianie prywatnego nauczyciela domowego¹.

Całe szkolnictwo o profilu religijnym zasadniczo skupione było wokół jednej partii politycznej – *Agudas Israel*, która zrzeszała ortodoksów. Zgodnie z jej założeniami, koncentrowała się na pielęgnowaniu i krzewieniu judaizmu. Sprawowała opiekę nad placówkami szkolno-wychowawczymi, a od 1929 r. patronat nad szkołami religijnymi dla żydowskich chłopców objęta powołana Centralna Organizacja Oświatowa *Chorew*, która działała pod auspicjami *Agudas Israel*.

Najstarszym typem żydowskiej szkoły religijnej były chedery, prowadzone przez ubogich nauczycieli zwanych metamedami. Do chederów uczęszczali chłopcy w wieku od 5 do 12 lat.

Program nauczania był dwustopniowy – obejmował naukę języka hebrajskiego, tłumaczenie Biblii oraz naukę Talmudu. Nauka w chederach opierała się przede wszystkim na metodzie pamięciowej i powtarzaniu na głos, a zdobywana w nich wiedza kształciła umysł, lecz nie była związana z codziennym życiem i do niego nie przygotowywała².

W okresie I wojny światowej powstały na ziemiach polskich obok już istniejących szkół religijnych – świeckie szkoły z językiem żydowskim, których początki sięgały czasów jeszcze Królestwa Kongresowego. Nadano im status szkół wyłącznie prywatnych, ale cieszyły się dużym poparciem ze strony władzy. Żydowskiemu Towarzystwu Religijnemu przyznano prawo do organizowania szkół dla młodzieży żydowskiej, zaś chedery zaliczono do szkół początkowych, z tym jednak zastrzeżeniem, że w znacznym stopniu musiały obejmować nauczanie przedmiotów świeckich³.

Kwestia nauki początkowej została uregulowana w *Przepisach tymczasowych o szkołach elementarnych w Królestwie Polskim* z dnia 1 października 1917 r., które określiły, że dzieci wyznania mojżeszowego powinny uczęszczać do publicznych szkół elementarnych powszechnie dostępnych, lub do szkół prywatnych. Zgodnie z panującą praktyką językiem wykładowym miał być język państwowy w przypadku szkół publicznych, zaś w szkołach prywatnych – język nauczania uzależniony był zarówno od woli rodziców, jak i właścicieli szkół; czyli jidysz, hebrajski, czy nawet przejściowo niemiecki. Przewidziano także możliwość tworzenia osobnych szkół

elementarnych lub oddziałów przestrzegających szabatu, co uwarunkowano odpowiednią liczbą zgłoszeń ze strony rodziców⁴.

Warunki panujące w chederach były złe. Zajęcia prowadzili zazwyczaj ludzie bez kwalifikacji pedagogicznych i odbywały się one najczęściej w prywatnych domach. Wiele z nich prowadziło działalność nielegalną, ponieważ ich właściciele, nie posiadali odpowiednich koncesji. Wśród uczniów przeważali synowie ludzi ubogich. Choć pobór nauki nie był drogi, dla wielu Żydów pochodzących z najbiedniejszych warstw społeczeństwa opłacenie nauczyciela stanowiło spory problem. Na podstawie przeprowadzonej w 1935 r. ankiety w 30% szkół opłata wynosiła od 2 do 4 zł miesięcznie, w 62% – od 5 do 10 zł, a w 8% – powyżej 10 zł. W dużej części tego typu placówek istniała możliwość wnoszenia opłaty w naturze, tzn. żywnością, artykułami przemysłowymi, czy nawet w formie świadczenia usług. Natomiast przedstawiciele zamożnej części polskiego żydostwa zatrudniali dla swoich dzieci prywatnych nauczycieli, których nazywano preceptorami⁵.

Na mocy Dekretu Naczelnika Państwa z lutego 1919 r. o tzw. przymusie szkolnym, wszystkie dzieci bez względu na ich narodowość, czy poglądy religijne zobligowane zostały do realizacji programu nauczania, zgodnie z wymogami określonymi przez państwowe władze oświatowe. Rezultatem takiego rozwiązania była potrzeba pogodzenia nauki w chederach z obowiązkami w zakresie szkolnictwa państwowego. Przyjęta wówczas pragmatyka została sprowadzona do dwóch wariantów. Pierwszy z nich, utrzymywał tradycyjne chedery, które zwano także Talmud-Torą i nie podporządkował szkół religijnych państwowym wymogom w dziedzinie oświaty, nie wprowadzając do programów nauczania świeckich przedmiotów, ani języka polskiego. Uczęszczanie do tych szkół nie oznaczało wypełnienia obowiązku szkolnego i dlatego rodzice musieli posyłać dzieci do publicznych szkół powszechnych. Drugi wariant zakładał pobór nauki w chederach zreformowanych, w których tradycyjny program nauczania wzbogacono o przedmioty świeckie⁶.

We wspomnianych chederach zreformowanych nauka trwała 8 lat i dzieci rozpoczynały ją w 6 roku życia. Na naukę religii przeznaczono od 27 do 37 godzin tygodniowo, a na przedmioty świeckie – około 12 godzin. Uczniów tej szkoły zwolniono od wykonywania obowiązku szkolnego w 1922 r.

Nauczyciele przedmiotów religijnych musieli posiadać obywatelstwo polskie i wykazywać się nieskazitelnością. Niezbędnym wymogiem było odpowiednie przygotowanie zawodowe. Nauczycieli przedmiotów o charakterze religijnym zobowiązano do zdania egzaminu ustnego przed Pań-

Tabela 1. Rozkład godzin przedmiotów ogólnokształcących w chederze zreformowanym⁷.

Przedmiot	Klasy							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
jęz. polski	7	6	6	4	4	4	4	4
rachunki	3	4	4	3	3	2	2	2
historia	–	–	–	2	2	2	2	2
przyroda	–	–	–	3	3	2	2	2
geografia	–	–	–	–	–	2	2	2
geometria	–	–	–	–	–	2	2	2
razem	10	10	10	12	12	14	14	14

stwową Komisją Edukacyjną w Warszawie, który obejmował znajomość biblii wraz ze znajomością hebrajskiej gramatyki biblijnej, historię Żydów, a także literaturę hebrajską i dydaktykę⁸.

Kolejne postanowienia w zakresie programu nauczania w chederach nowego typu zawierał okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z kwietnia 1935 r., który uzależnił zgodę na uznanie nauki w chederach za wypełnienie obowiązku szkolnego od warunku zapewnienia realizacji pierwszego i drugiego szczebla programowego z najważniejszymi składnikami szczebla trzeciego zreformowanej szkoły powszechnej w ciągu 8 lat. Wydany okólnik określił szereg wymogów o charakterze organizacyjnym, do których zaliczono: ilość godzin nauki przedmiotów świeckich w ciągu 8 lat nie mniejszą niż 112 godzin tygodniowo; program 8-letniej nauki przewidujący na naukę języka polskiego 38 godzin, 8 godzin historii, 10 godzin geografii, 10 godzin przyrody, 22 godziny arytmetyki z geometrią, 5 godzin rysunków, 8 godzin zajęć praktycznych, 5 godzin śpiewu oraz 6 godzin ćwiczeń gimnastycznych.

Plan zajęć przewidywał naukę przedmiotów świeckich w porach przedobiadowych i rozpoczynających się nie później, niż po 3 godzinach nauki przedmiotów religijnych; siatkę godzin dostosowaną do wieku i rozwoju ucznia, nie przekraczającą 36 godzin. Ponadto, zajęcia świetlicowe miały trwać po przerwie obiadowej do godziny 19⁰⁰ oraz uwzględniono w nazwie stwierdzenie, że szkoła jest 8-letnia, 6-klasowa⁹.

Inną regulację w zakresie szkolnictwa wprowadziło pismo Ministerstwo w listopadzie 1936 r., które uznawało szkoły żydowskie zorganizowane przez inne stowarzyszenia czy osoby prywatne, jednakże z zastrzeżeniem, uprzedniego przedstawienia przez właściciela szkoły konkretnego programu nauczania i wychowania¹⁰.

Szkoły żydowskie o profilu religijnym były przeznaczone wyłącznie dla chłopców, toteż swym *novum* w oświacie były tworzone szkoły żeńskie. Pierwszą taką placówkę utworzyła w Wilnie jeszcze w 1912 r. Debora Kuperstein, gdzie językiem wykładowym był jidysz, czyli

żydowski. Istniały również ochronki i przedszkola z językiem żydowskim¹¹.

2. Tradycje szkolnictwa religijnego w Płocku

Wychowaniem religijnym chłopców w Płocku zajmowały się chedery, których w początkach niepodległości było aż 11. W chederach, oprócz nauki jidysz i hebrajskiego, prowadzona była nauka różnych przedmiotów religijnych oraz historii żydowskiej. Tradycję tego typu szkolnictwa otwiera chronologicznie najstarszy cheder „Talmud Tora”, który należał do występującego pod tą samą nazwą oddziału stowarzyszenia. W jego utrzymaniu partycypowała gmina żydowska. Pobierały w nim naukę dzieci pochodzące głównie z biednych rodzin. Program szkolny przewidywał wychowywanie w duchu asymilacyjnym. W zakładzie tym, w ograniczonym zakresie prowadzono również naukę przedmiotów świeckich. W okresie I wojny światowej i w latach powojennych, na czele Towarzystwa stał J. Kowadło, zaś kierownikiem szkoły był Jechiel Meir Krawec. Ostatni, był jednocześnie lektorem języka hebrajskiego w płockim Seminarium Duchownym¹². Siedziba szkoły znajdowała się przy ul. Zduńskiej 5 w Płocku¹³.

Szczególnymi zasługami dla kształtowania tożsamości narodowej dzieci żydowskich w duchu syjonistycznym, słynął cheder „Mizrachi”. Powstał ok. 1917 r. i znajdował się pod opieką partii, występującej pod tą nazwą. Siedziba szkoły znajdowała się przy ul. Sienkiewicza 20 w Płocku¹⁴. Organizatorami chederu, podobnie jak wcześniej Żydowskiego Gimnazjum Humanistycznego Koedukacyjnego w Płocku byli liderzy tej partii, tj. jej prezes Icchak Aszkenazy, Szmul Sitko i ówczesny rabin Płocka Jona Mordechaj Złotnik (1878–1922)¹⁵. Było dosyć osobliwą sprawą, że za jedną z metod wychowawczych uważano stosowanie wobec uczniów kar cielesnych, co budziło sprzeciw zarówno ze strony rodziców, jak i żydowskich władz religijnych. Przez cały okres istnienia szkoły, aż do likwidacji jej przez Niemców w 1939 r., jej kierownikiem był Żyd litwacki Komarowski. Natomiast na czele Zarządu szkoły, w omawianym okresie, stał Józef Askanas, który w 1922 r., a więc w okresie już Polski Niepodległej, bezskutecznie pretendował do objęcia stanowiska rabina płockiego. Przeszkodę stanowiła niedostateczna znajomość języka polskiego¹⁶.

Trzecia szkoła, występująca pod nazwą ISO-DA TORA – Podstawy Tory, powstała z inicjatywy ortodoksów płockich w roku 1921. Szkołę utworzyli członkowie oddziału płockiego partii religijnej *Agudas Israel*. Jakkolwiek nie znamy nazwisk założycieli szkoły, to jednak śmiało możemy sądzić, że znajdowali się oni wśród członków Zarządu partii, którymi w tym okresie byli: Aron Be-

kier, A. Kurlon, Joel Morsztejn, który jednocześnie był członkiem „Poalej Syjon”, Chaim Rozenberg, nauczyciel Jakir Warszawski ps. „Ben Aron”, „I. Warszawski”, Całka Blumowicz, Jakub Józef Głowiński, J. Kohn, Mojlech Kwaśny, I. Poczucha oraz Lewek Kilbert¹⁷. Założyciele wyłonili ze swego grona Zarząd. Przez cały okres istnienia szkoły na jego czele stali: L. Kilbert¹⁸ jako prezes i S. Szafranstajn¹⁹ jako sekretarz.

3. Omówienie przedmiotowych źródeł

W zespole pn. Akta Inspektoratu Szkolnego Okręgu Płockiego [AIS] przechowywanego w Archiwum Państwowym w Płocku znajduje sięteczka zawierająca szereg dokumentów dotyczących dziejów Prywatnej Szkoły Ortodoksów pn. ISODA TORA – Podstawy Tory, działającej w Płocku w latach 1921–1939. Teczka zawiera niekompletny materiał dotyczący dziejów tej szkoły. Stanowią go nieliczne i fragmentaryczne sprawozdania instytucjonalne kierowane z i do szkoły przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego, Inspektorat Szkolny Okręgu Płockiego, liczne pisma kierownictwa szkoły oraz społecznego Zarządu Szkoły, który spełniał wobec niej prawa właścicielskie i nadzorcze, imienne wykazy nauczycieli, korespondencję w różnych sprawach, notatki, podania, itp. Ważnym dokumentem jest także nowelizowany w połowie lat 30. XX w. odpis statutu szkoły, jeden z nielicznych, który przetrwał zawieruchę II wojny światowej. Materiał zestawiony na ok. 160 kartach archiwalnych, zasadniczo dotyczy okresu 1929–1939, Pewne jednak fragmentaryczne i szczątkowe wzmianki zawarte w materiale, pozwalają odnieść się, co prawda w mglisty sposób, do okresu wcześniejszego. Materiał pozwala w jakiś sposób ocenić rolę szkoły religijnej w życiu społeczności żydowskich ortodoksów w Płocku, w minionej już epoce. Teczka została opatrzona sygnaturą 135.

4. Kierownictwo szkoły

Pierwszym znanym z nazwiska kierownikiem szkoły był Bimen–Lejb Zylberberg, który podjął w niej pracę jeszcze w roku 1923. Po nim funkcję kierownika przejęła aż do 25 X 1935 r. Ruchla Taub–Kawowa. Pracowała nadal w szkole do wybuchu wojny w 1939 r. ucząc przedmiotów świeckich, w tym języka polskiego i historii. W 1937 r. uzyskała od Inspektoratu Szkolnego w Płocku uprawnienia nauczyciela stałego²⁰. W roku szkolnym 1930/31 kierownikiem szkoły, w tym również przedmiotów świeckich, został Icchak Bernstein²¹. Sprawował funkcję do 29 XI 1931 roku²². Od 25 X 1935 r. jej obowiązki przejęła Sura Hana Klejnowna, która była absolwentką Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego w Płocku. Sprawowała

je do 1937 r.²³. Z nieznanymi przyczyn zrezygnowała z kierowania szkołą, jednakże kontynuowała pracę nauczycielską. Ostatnim kierownikiem był Jakub-Lejb Taub, nauczyciel szkół powszechnych, absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskie im. Króla Bolesława Krzywoustego w Płocku. 1 IX 1937 podjął pracę jako nauczyciel i kierownik w miejscowej Prywatnej Religijnej Szkole Powszechnej w Płocku ISODA TORA pracując do wybuchu II wojny światowej. Formalnie został zatwierdzony na stanowisku kierownika przez władze oświatowe 4 II 1938 roku.

5. Statut Szkoły

Od samego początku szkoła zachowywała trzyletni kurs nauczania. Docelowym jednak zadaniem, postawionym przez właściciela szkoły, którym był płocki oddział Organizacji Żydów Ortodoksów „Agudas Izrael” było utworzenie 8-letniej religijnej szkoły powszechnej. Uniemożliwił ten fakt brak środków materialnych. Szkoła była utrzymywana w drodze społecznych zbiórek dokonywanych przez tą organizację. Z materiału jednoznacznie nie wynika, czy np. w utrzymaniu szkoły partycypowała żydowska gmina wyznaniowa w Płocku. Z pomocy Zarządu gminy korzystała równolegle istniejąca w Płocku szkoła religijna „Talmud-Tora”, wobec której Zarząd posiadał prawa właścicielskie²⁴. Reforma szkolnictwa wyznaniowego żydowskiego, którą w 1935 r. przeprowadzało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego miała na celu zrównanie poziomu szkolnictwa religijnego z polskim szkolnictwem powszechnym. Pochodzący z tego okresu znowelizowany statut szkoły świadczy o determinacji władz oświatowych do unowocześnienia tej formy oświaty. Szkoła w Płocku musiała rozszerzyć działalność wprowadzając niezwłocznie oddziały szkolne piąty i szósty. Nowe zadania zostały wyraźnie zawarte w znowelizowanym statucie szkoły, z którego ważniejsze fragmenty przytaczam poniżej. Statut zatwierdziło Kuratorium Szkolne Okręgu Warszawskiego w marcu 1936 r.²⁵.

Statut Prywatnej 8-letniej 6-klasowej męskiej powszechnej szkoły religijnej p.n. „Isoda-Tora” /podstawy Tory/ w Płocku

§ 1

Właścicielem Szkoły jest: Organizacja Żydów Ortodoksów „Agudas Izrael” w Polsce oddział w Płocku.

§ 2

Szkoła ma siedzibę w Płocku, Stary Rynek 5.

§ 3

Szkoła ma za zadanie wychowawcze i nauczanie dzieci w wieku obowiązku szkolnego.

Szkoła przeznaczona jest dla dzieci płci męskiej wyznania mojżeszowego narodowości żydowskiej.

§ 4

Całkowity kurs Szkoły obejmuje 8 lat nauki, realizując pierwszy i drugi szczebel programowy wraz z najważniejszymi składnikami szczebla trzeciego /Szkoła drugiego stopnia/.

Nauka trwa w każdym oddziale rok i dzieli się na 2 półroczne okresy nauki.

Maksymalna ilość uczniów w klasach /oddziałach, grupach/ oraz stosunek ilości uczniów do powierzchni pomieszczenia odpowiadać będzie normom przyjętych w szkołach powszechnych.

§ 5

Do najniższego oddziału Szkoły przyjmuje się dzieci po ukończeniu 6 roku życia, nie starsze ponad 8 lat.

Przyjmowanie dzieci do innych oddziałów, klasyfikowanie, promowanie uczniów oraz wydawanie im świadectw odbywa się według przepisów dla publicznych szkół powszechnych. Wzór świadectw szkolnych ustala władza szkolna.

§ 6

W szkole obowiązują języki nauczania: dla przedmiotów ogólnokształcących – polski, dla przedmiotów religijno-judaistycznych – żydowski.

§ 7

Nauka przedmiotów ogólnokształcących odbywa się stosownie do pisma Min. W.R. i O.P. z dn. 4 VI 35 Nr. II-P-1336/35, według programu publicznej szkoły powszechnej drugiego stopnia z rozłożeniem materiału naukowego na osiem lat, przy czym, tygodniowa ilość godzin nauk świeckich nie może być mniejsza od 112 godzin z rozłożeniem materiału naukowego poszczególnych przedmiotów według załączonego planu godzin.

Nauka przedmiotów świeckich odbywać się będzie w porze przedobiadowej i w żadnym przypadku nie będzie zaczynać się później, niż po 2 godzinach nauki przedmiotów religijno-judaistycznych.

Nauczanie zaś przedmiotów judaistyczno-religijnych odbywa się według programu przez nas ułożonego w ramach 22 godzin tygodniowo.

Ogólna tygodniowa ilość godzin nauki szkolnej, przeznaczona łącznie na przedmioty świeckie i religijno-judaistyczne, nie może w żadnym roku nauki przekroczyć 36 godzin.

O ile przy szkole otworzona zostanie świetlica, to zajęcia świetlicowe rozpoczynać się będą po należytej przerwie obiadowej i kończyć najpóźniej o godz. 19⁰⁰.

§ 8

Indywidualny kierunek szkoły polega na udzielaniu żydowskiej młodzieży męskiej wychowania religijnego i obywatelskiego i przyswajaniu jej zarazem dostatecznych zasad wiedzy judaistyczno-religijnej.

§ 9

Szkoła nosi nazwę: Prywatna 8-letnia 6-klasowa męska powszechna szkoła religijna p.n. ISODA-TORA /Podstawy Tory/ w Płocku.

§ 10

Właściciel Szkoły:

1/ zawiera i rozwiązuje umowę z kierownikiem szkoły i dobranym przez kierownika personelem nauczającym, oraz podaje władzy szkolnej do wiadomości normy uposażenia kierownika i personelu nauczającego w szkole.

Ze względu na potrzebę zachowania ciągłości pracy szkolnej, zwolnienie kierownika i personelu nauczającego może postępować z reguły jedynie z końcem roku szkolnego.

O ile zwolnienie kierownika lub personelu nauczającego nastąpiłoby w ciągu roku szkolnego powinna o tym być zawiadomiona władza szkolna z podaniem przyczyn takiego zwolnienia.

2/ powołuje i zmienia personel administracyjno-gospodarczy szkoły na wniosek kierownika szkoły;

3/ zwalnia kierownika na żądanie państwowej władzy szkolnej, stosownie do ustępu 1. Art. 7 ustawy o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych;

4/ udziela urlopów personelowi nauczającemu w przypadkach, przewidzianych w p. II niniejszego statutu;

5/ dostarcza we właściwych terminach środków na utrzymanie szkoły;

6/ otrzymuje od kierownika periodiczne sprawozdania o poziomie i wynikach nauczania i wychowania w szkole;

7/ ma prawo bywania na lekcjach i zajęciach w obecności kierownika jednakże bez prawa czynnego udziału i robienia uwag personelowi nauczającemu; spostrzeżenia, poczynione w tych wypadkach powinien właściciel wyjawiać kierownikowi szkoły;

8/ ma prawo udziału w specjalnie w tym celu zarządzonym przez kierownika posiedzeniu sprawozdawczym Rady Pedagogicznej;

9/ ma prawo wglądu w nadesłane do szkoły sprawozdania wizytacyjne państwowej władzy szkolnej;

10/ odnosi się bezpośrednio do władzy w sprawach ewentualnych zmian w statucie, w sprawie lokalu i osoby kierownika szkoły;

11/ podaje do wiadomości władzy szkolnej normy opłat szkolnych i późniejsze w nich zmiany;

/ W statucie szkoły, utrzymywanej przez zarejestrowane stowarzyszenia i fundacje/. Uprawnienia nadzorcze, przysługujące właścicielowi szkoły, spełniane będą jedynie przez stałego delegata, na którego wyrazi zgodę władza szkolna.

§ 11.

Kierownik szkoły:

1/ przewodniczy Radzie Pedagogicznej i reprezentuje szkołę na zewnątrz w sprawach organizacji, nauczania i wychowania;

2/ jest odpowiedzialny za prawidłowy bieg życia szkolnego, za kierunek wychowawczy szkoły i za wykonanie obowiązujących przepisów szkolnych;

3/ jest bezpośrednim zwierzchnikiem wszystkich osób, pracujących w szkole oraz doradcą grona nauczycielskiego;

4/ dobiera i jest odpowiedzialny za dobór personelu nauczycielskiego personelu nauczającego, zatrudnionego w szkole, oraz kwalifikuje personel nauczycielski;

5/ przedstawia listę personelu nauczającego władzy szkolnej;

6/ składa sprawozdania okresowe ze stanu szkoły pod względem naukowym i wychowawczym władzy szkolnej i właścicielowi szkoły;

7/ bezpośrednio porozumiewa się z władzą szkolną we wszystkich sprawach szkoły, oprócz wymienionych w p. 10 § 10 niniejszego statutu;

8/ układa preliminarz wydatków na potrzeby szkoły i przedstawia sprawozdanie budżetowe właścicielowi szkoły oraz władzy szkolnej;

9/ czuwa wraz z Radą Pedagogiczną, aby szkoła zaopatrywana była we właściwe środki i pomoce naukowe oraz urządzenia, związane z nauczaniem i wychowaniem;

10/ udziela urlopów personelowi nauczycielskiemu do 8-iu dni, a za zgodą właściciela szkoły do wyczerpania przewidzianego umowami maksymalnego okresu urlopowego;

11/ przedstawia właścicielowi szkoły wniosek o udzielenie urlopu płatnego wybranemu przez siebie nauczycielowi na kursy, organizowane przez państwową władzę szkolną, celem podniesienia kwalifikacji pedagogicznych nauczycielstwa;

12/ zwalnia personel nauczający na żądanie władzy szkolnej, stosownie do art. 7 ust. O prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych;

13/ zawieszają personel nauczający w czynnościach w wypadkach, przewidzianych w art. 7 ustawy o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych z własnej inicjatywy, lub na żądanie władzy szkolnej; gdy zawieszenie w czynnościach następuje z inicjatywy własnej kierownika, powinna być o tym niezwłocznie zawiadomiona władza szkolna z podaniem przyczyn tego zarządzenia;

14/ zawieszają uchwały Rady Pedagogicznej, o ile nie odpowiadają one przepisom szkolnym lub też wymaganiom wychowawczym czy dydaktycznym²⁶.

W piśmie Zarządu Oddziału Płockiego Organizacji Żydów Ortodoksów w Polsce z dnia

15 IV 1936 r. skierowanego do Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego Zarząd szkoły powiadomił władze, że z dniem 15 IV 1936 r. szkoła rozpoczęła zajęcia na podstawie nowego, „zreformowanego” statutu²⁷.

6. Sprawy lokalowe szkoły

Od początku szkoła zajmowała pomieszczenia w budynku przy ul. Stary Rynek 5 w Płocku. W budynku tym znajdowała się również siedziba oddziału płockiego partii religijnej „Agudas Izrael”. Sprawa skomplikowała się w następstwie wizytacji, przeprowadzonej w czerwcu 1934 roku przez Inspektorat Szkolny Okręgu Płockiego. W sprawozdaniu powizytacyjnym czytamy m.in.: „[...] *Przedstawiam podanie miejscowego oddziału organizacji Żydów, członków partii „Agudas Izrael” na prowadzenie szkoły pod nazwą „ISODATORA”. Wymieniona organizacja od szeregu lat prowadzi tą szkołę. Lokal jest nieodpowiedni pod względem potrzeb szkolnych, ciemny, ciasny; brak podwórka i Sali rekreacyjnej. W czasie wizytacji szkoły przeprowadzonej w dniu 6 czerwca 1934 r. stwierdzono zupełny brak pomocy naukowych (poza mapą Polski i liczydłami); brak portretów Prezydenta Rzeczypospolitej i Marszałka Piłsudskiego. W jednej tylko sali znajduje się orzeł herb państwa*”.

W części merytorycznej wizytator stwierdzał, że rozkład godzin zupełnie nie odpowiada prowadzonym zajęciom. Dalej, że w zakresie nauk świeckich, zajęcia zupełnie nie odpowiadają obowiązującym programom właściwym dla szkół publicznych²⁸.

Wcześniej, ówczesna kierownik szkoły R Tałbówna poinformowała władze szkolne w Płocku, że z dniem 2 V 1934 r. wszystkie zajęcia zostały przeniesione do lokalu przy ul. Tumskiej 14²⁹. W międzyczasie, dotychczasowa siedziba szkoły przy ul. Stary Rynek w Płocku została poddana gruntownemu remontowi.

Z pisma Zarządu Szkoły z dnia 3 VI 1935 r., skierowanego do Inspektoratu Szkolnego w Płocku wynika, że proszono o przystanie Komisji Budowlano-Technicznej w celu określenia przystosowania aktualnie używanego budynku do potrzeb szkolnych. Z treści pisma wynika również, że część zajęć jeszcze od 1933 r. była w budynku przy ul. Tumskiej 14 w Płocku.

Zarząd uzasadniał, że uzyskanie protokołu Komisji jest niezbędne do kontynuowania w nim zajęć szkolnych³⁰. Szczegółów sprawy nie znamy. Z załączonej korespondencji jednoznacznie wynika, że przed szkołą realnie pojawiła się groźba jej likwidacji. Kuratorium zażądało bowiem nadesłania akt oraz pieczęci „zlikwidowanej szkoły”³¹.

Remont lokalu szkolnego wydłużył się i trwał

ponad rok. Z Pisma Zarządu Szkoły do Inspektora Szkolnego Okręgu Płockiego z 23 września 1935 r. wynika, że Wydział Budowlany Starostwa Płockiego stwierdził, że lokal przy ul. Stary Rynek w Płocku spełnia już wszelkie warunki dla celów szkolnych. Zarząd również wystąpił o poparcie Inspektora w Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego o przywrócenie koncesji³².

Po wielu jeszcze przetargach prowadzonych z Kuratorium Szkolnym, spowodowanym także sprawą związaną z uchwaleniem statutu, a także z dostosowaniem programu nauczania zgodnie z wymogami ustawy o prywatnym szkolnictwie powszechnym, 4 maja 1936 r. szkoła otrzymała koncesję³³.

Do spraw lokalowych powrócono jeszcze w roku 1938. Ze sprawozdania powizytacyjnego sporządzonego przez podinspektora Okręgu Szkolnego w Płocku W. Waclawskiego w dniu 29 września 1938 r. zachował się następujący opis funkcjonowania szkoły: „[...] *Szkoła mieści się w budynku wynajętym przy ul. Stary Rynek 5 w Płocku. Lokal składa się z trzech izb przeznaczonych na lekcje oraz małej szatni. Boiska, czy podwórza brak. Dzieci spędzają przerwy na rynku. Ustępów również brak, uczniowie korzystają z ogólnych ustępów danej posesji, utrzymywanych w złym stanie; brud, mokro, powyrywane drzwi. W lokalu szkolnym brudno, ciasno, całe masy papierków i odpadków na podłogach. Umeblowanie szkoły niedostateczne. Brak pomieszczenia na przechowywanie akt szkoły. Portrety i godła rozrzucone lub pozdejmowane ze ścian.[...] Kancelarii szkolnej brak. Akta osobowe nosi kierownik ze sobą. Księgowość [...] za rok ubiegły nie została całkowicie wypełniona. Dziennika korespondencyjnego nie prowadzi się. Zaopatrzenie szkoły w pomoce naukowe niedostateczne. Szkoła posiada tylko mały globus i dwie mapy: Polski i Europy. Wynagrodzenie nauczycieli bardzo niskie. Nauczycielki otrzymują po 22.50 zł miesięcznie, a kierownik szkoły 50 zł miesięcznie*”³⁴. O dalszych następstwach tego stanu rzeczy brak informacji.

7. Wybrane dane statystyczne i inne ilustrujące pracę szkolną

Pierwsze statystyczne dane obrazujące pracę szkolną pochodzą dopiero z roku szkolnego 1929/30. Szkoła składała się z oddziału wstępnego oraz trzech oddziałów. Ze sprawozdania z do Inspektoratu Szkolnego w Płocku z dnia 10 X 1930 r. wynika³⁵, że w 1929 r. ogółem uczęszczało do szkoły 73 uczniów w wieku:

- urodzonych w roku 1917 – 2
- urodzonych w roku 1918 – 7
- urodzonych w roku 1919 – 10
- urodzonych w roku 1920 – 15

- urodzonych w roku 1921 – 10
- urodzonych w roku 1922 – 12
- urodzonych w roku 1923 – 17

W tym samym czasie wyniki nauczania w szkole przedstawiały się następująco:

Tabela 2. Sprawozdanie kierownictwa Prywatnej Szkoły Ortodoksyjnej pn. ISODA TORA w Płocku, ul. Stary Rynek 5 w r. szk. 1928/29 według danych z 14 X 1930 r.

Wyszczególnienie	Oddział wstępny	Oddział I	Oddział II	Oddział III
promowanych	6	3	7	9
niepromowanych	8	8	13	11
nieklasyfikowanych	4	1	2	1
ogółem	18	12	22	21

W marcu 1931 r. Zarząd szkoły ISODA TORA został poinformowany o odmowie ze strony Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego przyznania zapomogi na cele szkolne, o co wcześniej czyniono starania³⁶.

Wymogi dydaktyczne w szkole były w dość duże. W roku szkolnym 1932/33 w trzech prowadzonych wówczas oddziałach, sytuacja przedstawiała się następująco:

Tabela 3. Wykaz stanu uczniów w Szkole Prywatnej ISODA TORA w roku szkolnym 1932/33 z uwzględnieniem stanu liczby powtarzających rok szkolny³⁷.

Wyszczególnienie	Stan ogólny uczniów	Liczba powtarzających
odział I	18	4
odział II	20	4
odział III	15	1

Z roku 1932 pochodzi informacja, że Zarząd Szkoły został krytycznie oceniony przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Kuratorium zarzucało, że Zarząd nie spełnił wymogów zarządzenia Ministra Wyznań i Oświecenia Publicznego z dnia 7 czerwca 1932 r.. Choć materiał nie ujawnia explicite przedmiotu kontrowersji, zarzuty sformułowane przez Kuratorium dotyczyły następujących spraw:

- niedostatecznego sprawowania przez Zarząd praw właścicielskich wobec szkoły;
- nadmiernego wyekspozowania w programie tzw. zajęć judaistycznych,
- niedbałego wykonywania obowiązujących przepisów³⁸.

W związku z reformą prywatnego szkolnictwa religijnego w 1933 r. wprowadzono czwarty oddział szkolny. Jednocześnie sporządzono nowy tygodniowy rozkład zajęć, który miał być dostoso-

wowany do wymogów ustawy o prywatnym szkolnictwie powszechnym. Wprowadzony nowy rozkład zajęć ilustruje tabela nr 4.

Tabela 4. Tygodniowy rozkład godzin w Szkole ISODA TORA w rozbiciu na oddziały³⁹.

Przedmioty	Oddział I	Oddział II	Oddział III	Oddział IV
religia	16	18	18	18
język polski	3	3	6	5
język hebrajski	12	16	16	16
historia Polski	–	–	1	2
geografia	–	–	1	1
rachunki	3	3	3	3
rysunek	–	–	–	–
roboty	–	–	–	–
śpiew	–	–	–	–

Ruch w szkole ilustruje załączona poniżej tabela. Uderza duża rotacja, spowodowana różnymi przyczynami. Najczęściej stanowiły je przeprowadzki rodziców dzieci do innych miejscowości, warunki ekonomiczne, a także inne, nie wymienione przyczyny. Jedną z nich mogło być przenoszenie dzieci do polskich szkół powszechnych, bądź konkatenacja w postaci równoległe istniejących w Płocku religijnych szkół żydowskich, jak „Bejt Hamidrasz”, „Jawne”, czy „Talmud Torá”. Uderza jednak dość duży nabór nowych uczniów, przy jednoczesnym wyrównanym naborze nowych. Sytuację ilustruje tabela nr 5.

Tabela 5. Ruch uczniów w roku szkolnym 1933⁴⁰.

wyszczególnienie	liczba uczniów
Uczniów w roku szkolnym 1932/33	53
Ukończyło szkołę (najwyższy oddział) z wynikiem pozytywnym	
Promowano do wyższych oddziałów	37
Pozostało na drugi rok w oddziałach dwuletnich i na rok trzyletnich	
Nie promowano	16
W tej liczbie nie klasyfikowano	
Opuściło szkołę z różnych przyczyn do dnia 15 IX 1932 r.	12
Przybyło uczniów do dnia 15 IX 1933 r.	10
Uczniów w r. szk. 1933/34 (stan z dnia 15 IX 1933 r.	51

W 1934 r. na tle dostosowania religijnego szkolnictwa żydowskiego do wymogów ustawy o prywatnym szkolnictwie powszechnym, kierownictwo szkoły zostało zmuszone do sporządzenia nowych planów lekcyjnych. Nie wiadomo dlaczego, jednakże w zaprezentowanym w tabeli nr 6 zabrakło zajęć z historii Polski, której wykazano np. w 1933 w sprawozdaniu do Kuratorium: w oddziale IV dwie godziny i w oddziale III jedną tygodniowo⁴¹. Uderza natomiast zdecydowana przewaga przedmiotów judaistycznych. Dziwi ten fakt zwłaszcza dlatego, że właściciel szkoły, którym była partia religijna „Agudas Israel”, charakteryzowała się daleko posuniętą lojalnością wobec państwa polskiego.

Tabela 6. Tygodniowy rozkład lekcyjny Szkoły Religijnej ISODA TORA w Płocku na rok 1934/35⁴².

n i e d z i e l a	Modlitwa Pogadanki biblijne Jęz. hebrajski Jęz. Hebrajski Jęz. Polski Rachunki	Modlitwa Talmud Jęz. hebrajski Religia Tora Jęz. polski Rachunki Modlitwa	Modlitwa Talmud Talmud Jęz. hebrajski Tora Śpiew i gimnastyka Jęz. polski Rachunki Modlitwa	ś r o d a	Modlitwa Jęz. hebrajski Jęz. hebrajski Jęz. polski Rachunki	Modlitwa Talmud Jęz. hebrajski Biblia Tora Jęz. polski Rachunki Modlitwa	Modlitwa Talmud Talmud Jęz. hebrajski Biblia Jęz. polski Przyroda i geografia Modlitwa
p o n i e d z i a ł e k	Modlitwa Pogadanki biblijne Jęz. hebrajski Jęz. hebrajski Jęz. polski Rachunki	Modlitwa Modlitwa Jęz. hebrajski Religia Tora Jęz. polski Rachunki Modlitwa	Modlitwa Talmud Talmud Jęz. hebrajski Tora Religia Jęz. polski Rachunki Modlitwa	c z w a r t e k	Modlitwa Pogadanki biblijne Jęz. hebrajski Jęz. hebrajski Jęz. polski Rysunki	Modlitwa Talmud Jęz. hebrajski Biblia Zajęcia praktyczne Język polski Rysunki Modlitwa	Modlitwa Talmud Talmud Rysunki Jęz. polski
w t o r e k	Modlitwa Pogadanki biblijne Jęz. hebrajski Język hebrajski Jęz. polski Rachunki	Modlitwa Talmud Jęz. hebrajski Biblia Jęz. polski Jęz. hebrajski Modlitwa	Modlitwa Talmud Talmud Jęz. hebrajski Tora Biblia Jęz. polski Rachunki Modlitwa	p l q t e k	Modlitwa Jęz. hebrajski Język polski	Modlitwa Talmud Śpiew Język polski	Modlitwa Talmud Talmud Rysunki Jęz. polski

Z załączonego powyżej rozkładu zajęć wynika, że kierownictwo szkoły główny nacisk położyło na przedmioty o charakterze judaistycznym.

Z kolei Zarząd Szkoły w osobach: prezesa L. Kilberta i sekretarza S. Szafranstajna postulował, aby pomiędzy poszczególnymi zajęciami judaistycznymi nie było przerw, których domagało się Kuratorium Okręgu Warszawskiego, zaś przedmioty świeckie były wykładane po zajęciach judaistycznych⁴³. Ciekawostką z tego okresu stanowi fakt, że jak wynika z pisma Inspektoratu Szkolnego w Płocku ze stycznia 1935 r. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyraził zgodę na prowadzenie zbiórki pieniężnej wśród uczniów na rzecz Żydowskiego Funduszu Narodowego. Celem Funduszu było uzyskanie środków na zakup ziemi dla żydowskiej kolonizacji w Palestynie⁴⁴. Świadczy to, że właściciel szkoły, którym był oddział płocki partii „Agudas Israel” w Polsce wyraźnie przechodził na pozycje syjonistyczne.

W roku 1938 stanęło przed szkołą widmo jej likwidacji. Powodem była sprawa czasowego zaniechania przez kierownictwo szkoły płacenia składek na Ubezpieczalnię Społeczną. Zaległość wyniosła 1218 zł i 34 gr. Kurator dał dwutygodniowy termin na uregulowanie zaległości. Sankcją miała być natychmiastowa likwidacja szkoły⁴⁵. Z tego okresu tj. z września 1938 r. po-

chodzi niepochlebna opinia podinspektora Okręgu Szkolnego w Płocku na temat merytorycznej pracy szkoły. Czytamy w nim m.in. „[...] *Organizacja pracy szkoły bez planu. Brak tygodniowego rozkładu zajęć. Przedmioty świeckie odbywają się według programu dla szkół, lecz według specyficznego wariantu. Zbadałem wyniki nauczania we wszystkich klasach, są na ogół dostateczne. Z organizacji uczniowskich istnieje SKO oparte na PKO. O planowanej pracy wychowawczej nie może być mowy*”⁴⁶.

8. Kadra nauczycielska

Aby zostać nauczycielem w szkole religijnej żydowskiej trzeba było posiadać co najmniej świadectwo dojrzałości, a także posiadać ukończone kursy kwalifikacyjne. Dodatkowymi warunkami były: posiadane obywatelstwo polskie, które potwierdzały organy samorządowe lub starostwa. Dodatkowym warunkiem było również wyznawanie religii możeszowej. Dyplomy nauczycieli przedmiotów świeckich musiały być poświadczane przez uprawnione jednostki państwowe. Nauczyciele przedmiotów religijnych uzyskiwali potwierdzenie kwalifikacji zawodowych w drodze egzaminów składanych przed uprawnionymi organami religijnymi wyznania możeszowego. W tym wypadku wystarczał pomyślnie zdany egzamin ze znajomości biblii, Talmudu i Tory, złożony przed rabinem okręgu. Wydane z tej okazji zaświadczenie było honorowane przez państwowe władze szkolne. Nauczyciele, zwłaszcza przedmiotów świeckich, byli zobowiązani do podnoszenia kwalifikacji zawodowo-metodycznych. Koszty z tym związane ponosił pracodaw-

ca. Z materiału wynika, że nauczyciele awansowani byli na równych prawach z nauczycielami państwowych szkół powszechnych. Za szczególnego materiału udało się zestawić listę nauczycieli pracujących w szkole. Wiadomo tylko, że nie zawiera wszystkich nazwisk.

1. Altman Zyskind (XIX/XX w.) – nauczyciel. Posiadał wykształcenie uniwersyteckie, co potwierdza posiadany stopień magistra. Od 1932 r. pracował w szkole religijnej ISODA TORA w Płocku. 11 V 1935 r. uzyskał status nauczyciela stałego. Zastąpił nauczycielkę Romanerównę, która wyemigrowała do Palestyny⁴⁷.
2. Blumowicz Całka (1914–?) – nauczyciel religii mojżeszowej. Ur. 8 II w Nowogrodzie. Uprawnienia zawodowe uzyskał na podstawie egzaminu kwalifikacyjnego z przedmiotów judaistycznych, złożonego w 1936 r. przed rabinem Płocka. Od tr. pracował w Prywatnej Męskiej Powszechnej Szkole Religijnej pn. ISODA TORA, znajdującej się pod patronatem Zarządu Oddziału Płockiego Towarzystwa „Agudas Izrael”. Był znanym biblistą, znawcą Tory i Talmudu. Prowadził także lekcje jęz. hebrajskiego. 24 II 1937 r. został zastępcą kierownika szkoły, a 22 III tr. także nauczycielem stałym⁴⁸.
3. Frenzlówna Adela (XX w.) – nauczycielka żydowskiej szkoły religijnej w Płocku ISODA TORA od 1926 roku. Została zatwierdzona przez Inspektorat Szkolny w Płocku dnia 1 VIII 1926 r.⁴⁹.
4. Klejnowna Sura–Chana (XX w.) – nauczycielka szkół żydowskich. Absolwentka Państwowego Seminarium Nauczycielskiego im. Zofii Bukowieckiej w Płocku. 25 X 1934 roku na wniosek prezesa Rady Opiekuńczej Binema Zylberberga, została kierownikiem Prywatnej 8-klasowej Męskiej Powszechnej Szkoły Religijnej pn. ISODA TORA w Płocku. Sprawowała funkcję kierownika do roku 1937⁵⁰.
5. Laksówna Gitla (1907–?) – nauczycielka szkół powszechnych. Urodzona 14 XI 1907 r. w Płocku, w rodzinie żydowskiej. Ukończyła miejscowe Seminarium Nauczycielskie im. Zofii Bukowieckiej w 1926 roku. Pracę rozpoczęła w 1926 roku w szkole powszechnej nr 8 w Płocku. Następnie w l. 1928–1931 uczyła w Gąbinie. Po powrocie do Płocka, uczyła w jednej ze szkół płockich do 1937 roku. W styczniu 1937 roku rozpoczęła pracę w Prywatnej Religijnej Szkole Powszechnej Męskiej „Talmud–Tora”, subsydiowanej przez Zarząd Gminy Żydowskiej w Płocku. Od września 1938 roku aż do wybuchu wojny w 1939 roku uczyła przedmiotów świeckich również w Religijnej Szkole Powszechnej ISODA TORA, znajdują-

cej się pod patronatem Zarządu Oddziału Płockiego syjonistycznej organizacji „Agudas Izrael”⁵¹.

6. Motylowa Fajga (XX w.) – nauczycielka szkół żydowskich. Od 1936 roku uczyła w prywatnej szkole ortodoksów ISODA TORA w Płocku⁵².
7. Rozenberżanka Gitla (1914–?) – nauczycielka szkół powszechnych w Płocku, ur. tamże. Ukończyła miejscowe Państwowe Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. Zofii Bukowieckiej. W roku szkolnym 1937/38 podjęła pracę w Prywatnej Religijnej 8-klasowej Męskiej Szkole Powszechnej pn. ISODA TORA. Uczyła języka polskiego, przyrody, geografii i historii⁵³.
8. Sztulcaft Abram (1906–?) – nauczyciel religii w szkołach żydowskich. Urodzony 14 IX 1906 r. w Kowalu, w pow. włocławskim. Ukończył studia rabinackie. Posiadał dyplom wydany przez H. Michelsona, rabina II Okręgu m. st. Warszawy z 2 I 1927 roku, uprawniający do uczenia w żydowskich szkołach wyznaniowych. Od 1933 roku pracował w szkole Towarzystwa ISODA TORA w Płocku, gdzie wykładał przedmioty judaistyczne⁵⁴.
9. Taub Jakub–Lejb (1914–?) – nauczyciel szkół powszechnych. Urodzony w Płocku. W 1935 r. ukończył Państwowe Seminarium Nauczycielskie im. Króla Bolesława Krzywoustego w Płocku. 1 IX 1937 r. podjął pracę w miejscowej Prywatnej Religijnej Szkole Powszechnej w Płocku ISODA TORA. Obok języka polskiego, uczył wszystkich innych przedmiotów świeckich, zgodnie z programem MWRiOP. Kierował też szkołą faktycznie od wybuchu II wojny światowej (formalnie zatwierdzony przez władze oświatowe 4 II 1938 r.). Z inspekcji przeprowadzonej 1 X 1938 r. przez Inspektorat Szkolny w Płocku wynika, że nie dbał o warunki bytowe dzieci, porządek, dokumentację szkolną, ani też o pomoce naukowe. Swoim postępowaniem doprowadził nawet do czasowego zamknięcia przez władze oświatowe szkoły, co nastąpiło 6 VII 1938 roku. Ponowne jej otwarcie nastąpiło po interwencji centralnych władz organizacji⁵⁵.
10. Taub–Kawowa Ruchla (1905–?) – nauczycielka publicznych szkół żydowskich. Urodzona 29 VI 1905 roku w Płocku. Ukończyła miejscowe Państwowe Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. Zofii Bukowieckiej. Ponadto kurs metodyczno–pedagogiczny w Płocku; kurs końcowy metodyczno–pedagogiczny przy Zjednoczeniu Szkół Żydowskich w Warszawie oraz kurs programowo–ustrojowy, również w Płocku. Pracowała w szkolnictwie kolejno w: Knyżynie (w roku szkolnym 1925/26), Goniądzu (w roku szkolnym 1926/27), ponownie w Knyżynie (w l. 1917–1928) i w Płocku od roku szkolnym 1928/29, angażując się w Prywatnej 8-letniej Męskiej Powszechnej Szkole Reli-

- gijnej p.n. ISODA TORA (Podstawy Tory). Do 29 X 1934 r. sprawowała również funkcję kierownika. Uczyła przedmiotów świeckich, w tym jęz. polskiego i historii. 8 IV 1937 r. mianowana przez Inspektorat Szkolny w Płocku nauczycielką stała⁵⁶.
11. Taubówna Frajda vel Frania–Sura (1902–?) – nauczycielka szkół żydowskich. Urodzona 13 IV 1902 roku w Płocku. Ukończyła miejscowe Państwowe Seminarium Nauczycielskie im. Zofii Bukowieckiej. Pracę zawodową rozpoczęła w szkołach żydowskich w Dawidgródku, na terenie Inspektoratu Szkolnego w Stolinie, następnie w szkole Wyznaniowej Gminy Żydowskiej w Nowym Dworze Maz. i Raciążu. W latach 1934–1936 uczyła języka polskiego i rachunków w żydowskiej szkole wyznaniowej „Jawne” w Płocku, znajdującej się pod patronatem organizacji „Mizrachi”, a od października 1937 roku aż do wybuchu wojny w 1939 roku również w prywatnej szkole ISODA TORA. Uczyła języka polskiego, przyrody, historii i geografii⁵⁷.
12. Zylberberg Bimen–Lejb (1905–?) – nauczyciel, działacz społeczny i religijny. Urodzony 29 VII 1905 roku w Płocku. Ukończył 8–klasowe Gimnazjum Humanistyczne Koedukacyjne Żydowskie w Płocku 21 VI 1924 r., a także Szkołę Podchorążych Rezerwy WP. Od 1 II 1926 roku był nauczycielem, a także kierownikiem w Prywatnej 8–klasowej Męskiej Powszechnej Szkole Religijnej pn. ISODA TORA. Przed 1934 rokiem został prezesem Rady Opiekuńczej szkoły. Należał do organizacji Żydów–Ortodoksów „Mizrachi”⁵⁸.
13. Zymon Jankiel–Henocho (1887–?) – nauczyciel. Urodzony 10 I 1887 r. w Górze Kalwarii. Od 1922 roku uczył w Płocku w Prywatnej 8–klasowej Męskiej Powszechnej Szkole Religijnej ISODA TORA. W 1925 roku potwierdził kwalifikacje jako nauczyciel religii mojżeszowej, poprzez egzamin ze znajomości przedmiotów judaistycznych i biblijnych, złożony przed rabinem okręgu płockiego (ponownie w 1929 r. Wynik egzaminu uznało również Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. 22 III 1937 roku został przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego mianowany nauczycielem stałym⁵⁹.

Przypisy

- ¹ J. Tomaszewski, *Ojczyzna nie tylko Polaków. Mniejszości narodowe w Polsce w latach 1918–1939*, Warszawa 1985, s. 112; S. Piątkowski, *Dni życia, dni śmierci. Ludność żydowska w Radomiu w latach 1918–1950*, Warszawa 2006, s. 113–114.
- ² J. Wasiluk, *Szkolnictwo żydowskie w Drugiej Rzeczypospolitej, Pogranicze. Studia Społeczne*. T. III, Białystok 1993, s. 166.
- ³ S. Mauersberg, *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939*, Wrocław 1968, s. 160–161; J. Wasiluk, *op. cit.*, s. 166–167.
- ⁴ S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 161.
- ⁵ K. Zieliński, *Szkolnictwo żydowskie w Polsce w latach 1918–1939*, Almanach Historyczny t. 5, Kielce 2003, s. 230–231; S. Piątkowski, *Dni życia, dni śmierci. Ludność żydowska w Radomiu w latach 1918–1950*, Warszawa 2006, s. 115–116.
- ⁶ G. Kawalec, *Szkolnictwo żydowskie w Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych, T. 56, Kraków 2003, s. 39; S. Piątkowski, *op. cit.*, s. 116.
- ⁷ S. Mauersberg, *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych, op. cit.*, s. 173.
- ⁸ K. Zieliński, *op. cit.*, s. 234.
- ⁹ S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 172–173.
- ¹⁰ Tenże, s. 173–174.
- ¹¹ K. Zieliński, s. 238.
- ¹² A.J. Papierowski, *Organizacja i rozwój szkolnictwa i oświaty w Płocku w czasie I wojny światowej*. „Notatki Płockie” 2004, nr 4, s. 20–21.
- ¹³ APP AIS sygn. 135 Prywatna Szkoła Powszechna Religijna ISODA TORA” [dalej: APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135] Kurator Okręgu Szkolnego Warszawskiego pismo z 13 XII 1935 nr 2804/35 do Starostwa Powiatowego w Płocku, k. 79.
- ¹⁴ APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135], Zarząd Miejski w Płocku pismo znak L.XI-7-214 C z 19 VI 1936 do Inspektora Szkolnego w Płocku, k. 88.
- ¹⁵ APP Starostwo Powiatowe w Płocku sygn. 64 Wykaz stowarzyszeń i organizacji w Płocku, k. 13v, 16; J. Przedpełski, *Żydzi płocki. Dzieje i martyrologia 1939–1945*. Płock 1993. A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik Biograficzny [Płocczanie]*. T. 1. Płock 2002, s. 676.
- ¹⁶ A.J. Papierowski, *Organizacja i rozwój szkolnictwa*, s. 21.
- ¹⁷ APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135], k. 2, 44, 51, 51v. APP SPP sygn. 64 Wykaz, k. 76v, 77; *Kalendarz Informator Mazowsza płockiego i Ziemi Sąsiednich na rok 1934* [KalIMP], s. 105; „Kurier Mazowiecki” 1939, nr 98, 103; „Dziennik Płocki” 1926, nr 148, 1931, nr 237. Archiwum Państwowe w Płocki [APP] Starostwo Powiatowe w Płocku [SPP] sygn. 64 Wykaz stowarzyszeń o organizacji w Płocku, k. 76v, 77. SPP sygn. 15. Wydział Bezpieczeństwa, b.p.
- ¹⁸ Kilbert Lewek (?–po 1941) – kupiec i bankier żydowski, działacz społeczny. W l. 20. XX w. był współorganizatorem i członkiem Zarządu oddziału płockiego Centralnej Organizacji Żydów Ortodoksów w Polsce z przy Starym Rynku 5 w Płocku. W r. 1929 uzyskał mandat do Rady Miejskiej Płocka, zaś w 1931 został członkiem Zarządu Obywatelskiego Komitetu Niesienia Pomocy Ubogim Żydom m. Płocka. W l. 1932–1938 był przewodniczącym Zarządu Gminy Żydowskiej w Płocku. W poł. l. 30. został również prezesem Banku Kredytowego w Płocku, zaś w r. 1938, członkiem Rady i Komitetu Nadzorczego tego Towarzystwa. Jego siedziba znajdowała się przy ul. Tumskiej 14. 23 IX 1933 wszedł w skład Żydowskiego Komitetu Propagandy Pożyczki Narodowej w Płocku. W V 1938 otrzymał karę 14 dni bezwzględnej aresztu za zaniechanie sprzątnięcia swojej posesji przy ul. Tumskiej 14. W roku 1939 wykupił subskrypcję na Pożyczkę Obrony Przeciwlotniczej za 4000 zł oraz wpłacił na Fundusz Obrony Narodowej 600 zł. Zamordowany przez Niemców. Zob. A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Wyd. Książnica Płocka. Płock 2002. [dalej Płocczanie] T. 1, s. 266–267.
- ¹⁹ Szafranstejn Szaja (XIX/XX w.) – działacz żydowski w Płocku. W l. 20. XX. współorganizator i członek Zarządu stowarzyszenia „Szłomaj Emunaj” (Pokój Wiernym Izraelitom), oddziału płockiego Centralnej Organizacji Żydów Ortodoksów w Polsce. Oddział miał siedzibę przy Starym Rynku 5. APP Starostwo Powiatowe Płockie w l. 1918–1939 [SPP] sygn. 64 Wykaz stowarzyszeń i związków działających na terenie pow. płockiego, k. 55v, 56.
- ²⁰ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie*, T. 2, s. , s. 281; 637.
- ²¹ APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Zarządu Szkoły

- Prywatnej Ortodoksów ISODA TORA do Inspektoratu Szkolnego w Płocku z dnia 20 X 1930., k. 154.
- 22 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 134, k. 151.
- 23 Tamże, s. 281.
- 24 APP AIS, PSPR ISODA TORA sygn. 135, „Pismo Kuratorium Okręgu Warszawskiego do Zarządu Gminy Żydowskiej w Płocku w sprawie otwarcia szkoły „Talmud-Tora” z dnia 26 VI 1935, k. 77, 78.
- 25 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 134 Orzeczenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego sygn. Nr. I. 8786 z 1 IV 1936 r. do Zarządu Oddziału Organizacji Żydów Ortodoksów „Agudas Israel” w Płocku, k. 84.
- 26 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Statut Prywatnej 8-ioletniej 6-klasowej męskiej powszechnej szkoły religijnej p.n. ISO-DA-TORA /Podstawy Tory/ w Płocku., k. 87-88.
- 27 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Organizacji Żydów Ortodoksów „Agudas Israel” w Polsce Oddział w Płocku z 15 IV 1936 do Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego, k. 84.
- 28 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, Sprawozdanie powizytacyjne sporządzone przez Inspektorat Szkolny w Płocku w czerwcu 1934, k. 120, 121; Opinia o lokalu w którym mieści się prywatna szkoła religijna ISODA TORA z 26 VI 1934, k. 122.
- 29 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo kierownika szkoły ISODA TORA w Płocku do Inspektoratu Szkolnego w Płocku z dnia 2 V 1934, k. 127.
- 30 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Zarządu szkoły z dnia 3 VI 1935 r, do Inspektoratu Szkolnego w Płocku., b. p.
- 31 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Inspektoratu Szkolnego w Płocku do Zarządu Szkoły
- 32 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Zarządu Szkoły ISODA TORA do Inspektora Szkolnego w Płocku z dnia 23 września 1935, k. 103.
- 33 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo z dnia 15 IV 1936 Organizacji Żydów Ortodoksów p. n. „Agudas Israel” w Polsce Oddział w Płocku do Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego.
- 34 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Sprawozdanie powizytacyjne Podinspektora p. W. Waclawskiego z przeprowadzonej wizytacji Szkoły prywatnej „Isoda Tora” w Płocku w dniu 29 września 1938 r., k. 28, 29.
- 35 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Sprawozdanie kierownika Szkoły Ortodoksyjnej pn. ISODA TORA w Płocku, ul. Stary Rynek 5w r. szk. 1928/29 według danych z 14 X 1930, k. 135, k. 155.
- 36 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego znak:l-4308/31 z 2 III 1931 do Zarządu Szkoły „Isoda Tora”, k. 149.
- 37 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 147.
- 38 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 113.
- 39 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Tygodniowy rozkład godzin w Szkole Ortodoksów ISODA TORA w PŁOCKU w roku szk. 1933, k. 134.
- 40 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Ruch uczniów w roku szkolnym 1933, k. 131.
- 41 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 127.
- 42 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Tygodniowy rozkład lekcyjny Szkoły Religijnej ISODA TORA w Płocku na rok 1934/35, k. 103.
- 43 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 115.
- 44 Podobną informację przesłano na adres kierownictwa miejscowej szkoły religijnej „Mizrachi”. Inspektorat Szkolny w Płocku do Prywatnej Szkoły Religijnej ISODA TORA w Płocku., k. 128.
- 45 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Pismo Kuratora Okręgu Szkolnego Warszawskiego do Zarządu Oddziału „Agudas Israel” w Płocku. Stary Rynek 5, k. 50.
- 46 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135 Sprawozdanie powizytacyjne Podinspektora W. Waclawskiego z przeprowadzonej wizytacji Szkoły prywatnej ISODA TORA w Płocku w dniu 29 września 1938 r., k. 29.
- 47 AS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k.
- 48 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 2, 44, 51, 51v.
- 49 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 159.
- 50 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135”, k. 51, 57, 116.
- 51 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 2.
- 52 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 51v.
- 53 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 27, 43.
- 54 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 44.
- 55 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 2, 8, 27.
- 56 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 2, 8, 116.
- 57 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 40, 41, 42, 43, 44.
- 58 AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 116, 159, 161.
- 59 APP AIS PSPR ISODA TORA sygn. 135, k. 2, 39, 43v, 44, 79.

THE JEWISH RELIGIOUS EDUCATION ILLUSTRATED WITH AN EXAMPLE OF ACTIVITY OF THE PRIVATE ORTHODOX JEWISH SCHOOL „ISODA TORA” (BASIS OF TORAH) IN PŁOCK (1921–1939)

Summary

This article discusses the history of the religious school „Isoda Tora” in Płock run by the religious party „Agudas Israel” open to orthodox Jews mainly. Vestigial material associated with the subject has been used, stored in the collection of the National Archive in Płock. The article discusses the conditions of the existence of the school and its problems and quite accurately reconstructs the process of adaptation of religious education to the requirements of the Private Elementary Education Act. Due to the insufficiency of material, the narrative generally concerns the years 1929–1939, although some references concern also the period of the school foundation.

SZKOLENIE I DOSKONALENIE PRACOWNIKÓW MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

„Daj komuś rybę, a nakarmisz go na jeden dzień; naucz go łowić ryby, a nakarmisz go na całe życie”.

(S.R. Cowey)

Abstrakt

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) odgrywają główną rolę w gospodarce europejskiej. To w nich głównie koncentrują się ludzkie umiejętności i predyspozycje w zakresie przedsiębiorczości, innowacji i zatrudnienia. Znany guru zarządzania P. Drucker uznał małe średnie przedsiębiorstwa za „sól gospodarki rynkowej”¹.

W Polsce stanowią one około 99% wszystkich firm funkcjonujących na scenie gospodarczej i generują około 48% PKB. Dane te świadczą, jak znaczny jest udział MSP w tworzeniu miejsc pracy.

Niemniej jednak MSP często stoją wobec niedoskonałości rynku! Niepokój budzą przede wszystkim niewystarczające zdolności konkurencyjne tego sektora².

Niezbędne jest zatem osiągnięcie przez MSP wyższego poziomu zdolności konkurencyjności zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym. Ekspert z dziedziny zarządzania są zgodni, iż w nowoczesnej gospodarce ważną wartość w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej zyskuje taki czynnik jak wiedza.

Niniejsze opracowania stara się sprostać potrzebie wzbogacenia informacji o MSP. W ramach tej problematyki podjęto próbę sprawdzenia czy pracownicy małych i średnich przedsiębiorstw uczestniczyli w roku 2011 w szkoleniach, w jakich dziedzinach i trybie podnosili swoje kwalifikacje, czy udział w szkoleniach uzależniony był od wielkości firmy, czy pomagały im w tym dotacje z funduszy unijnych oraz co było główną przyczyną po stronie pracodawców, że ograniczali oni inwestycje w swoich pracownikach.

Słowa kluczowe: szkolenie i doskonalenie pracowników, małe i średnie przedsiębiorstwa, pracodawca, wielkość organizacji

Wprowadzenie

Na wstępie niezbędne jest przybliżenie istoty małych i średnich przedsiębiorstw. Jak wskazuje literatura przedmiotu, studia nad małymi i średnimi firmami nie mają długiej historii, a szersze badania w tym zakresie rozpoczęto dopiero w latach 80. ubiegłego wieku. Rezultatem tych dociekań naukowych było rozmaite definiowanie MSP. W sposób uproszczony R.W. Griffin przyjął, że małe przedsiębiorstwo, to takie „...które ma niezależnego właściciela i kierownictwo oraz wywiera niewielki wpływ na swoje otoczenie”³.

Według nowych uregulowań, pierwszym warunkiem zakwalifikowania się do kategorii MSP jest posiadanie statusu przedsiębiorstwa. Za przedsiębiorstwa uważa się osoby prowadzące działalność na własny rachunek oraz przedsię-

biorstwa rodzinne, a także spółki lub konsorcja prowadzące regularną działalność gospodarczą⁴. Po stwierdzeniu, że dana firma jest przedsiębiorstwem, należy następnie ustalić dane przedsiębiorstwa według następujących trzech kryteriów:

- liczba osób zatrudnionych,
- roczny obrót,
- całkowity bilans roczny.

Porównanie danych przedsiębiorstwa z programami i pułapami dla tych trzech kryteriów umożliwi ustalenie, czy konkretna firma jest mikroprzedsiębiorstwem, małym przedsiębiorstwem czy średnim. Ze względu na dużą trudność uzyskania wyżej wymienionych wszystkich danych różnicujących wielkość firmy, w niniejszych badaniach przyjęto jedynie liczbę zatrudnionych pracowników. I tak przyjęto następujący podział przedsiębiorstw:

- za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który zatrudnia mniej niż 10 pracowników;
- za małego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który zatrudnia mniej niż 50 pracowników;
- za średniego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który zatrudnia mniej niż 250 pracowników.

Kontynuując rozważania natury semantycznej przyjęto, że „szkolenie pracowników”, to: „ogół celowych i systematycznych działań występujących w danej organizacji i skierowanych na pogłębienie oraz poszerzenie określonych elementów [kapitału ludzkiego], a także na wyposażenie ich w nowe elementy, niezbędne z punktu widzenia obecnych i przyszłych potrzeb tej organizacji”⁵.

Natomiast „doskonalenie pracowników” może oznaczać podwyższanie kwalifikacji pracowników za pomocą dostępnych form kształcenia.

Rosnące znaczenie kapitału ludzkiego w stosunku do dóbr materialnych sprawia, że właściwe zarządzanie zasobami ludzkimi, w tym zwłaszcza szkoleniami staje się w MSP jednym z kluczowych czynników warunkujących sukces firmy⁶.

Podstawowe założenia badawcze

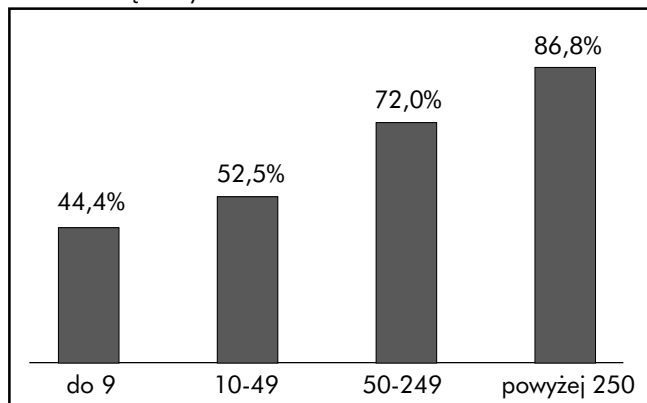
Podstawowym źródłem danych empirycznych są przeprowadzone przez autorów badania w I kwartale 2012 r. na grupie 222 przypadkowo wybranych osób w wieku produkcyjnym, zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego. Badana populacja, to osoby aktualnie zatrudnione. Wśród respondentów liczniejszą grupę stanowiły kobiety (tj. 60%). W większości badani legitymowali się wykształceniem średnim (tj. 70%), pochodzili z miasta i ponad połowa z nich nie przekroczyła 25 roku życia. W celu pozyskania danych zastosowano kwestionariusz ankiety.

Szkolenie i doskonalenie pracowników w świetle badań

Na temat uczestnictwa w szkoleniach swoje opinie wyraziło 100% respondentów. Jednak udzielone odpowiedzi nie były jednoznaczne z faktem udziału w szkoleniach. Ilustruje to wykres 1.

Analizując odpowiedzi udzielone przez respondentów reprezentujących różne firmy pod względem liczby zatrudnionych pracowników, można zauważyć różnice między dużymi firmami zatrudniającymi powyżej 250 pracowników, średnimi zatrudniającymi mniej niż 250 pracowników, małymi nie przekraczającymi progu zatrudnienia 50 osób oraz tzw. mikroprzedsiębiorstwami, w których pracuje mniej niż 10 osób. W świetle zebra-

Wykres 1. Zależność pomiędzy uczestnictwem w szkoleniach a wielkością firmy

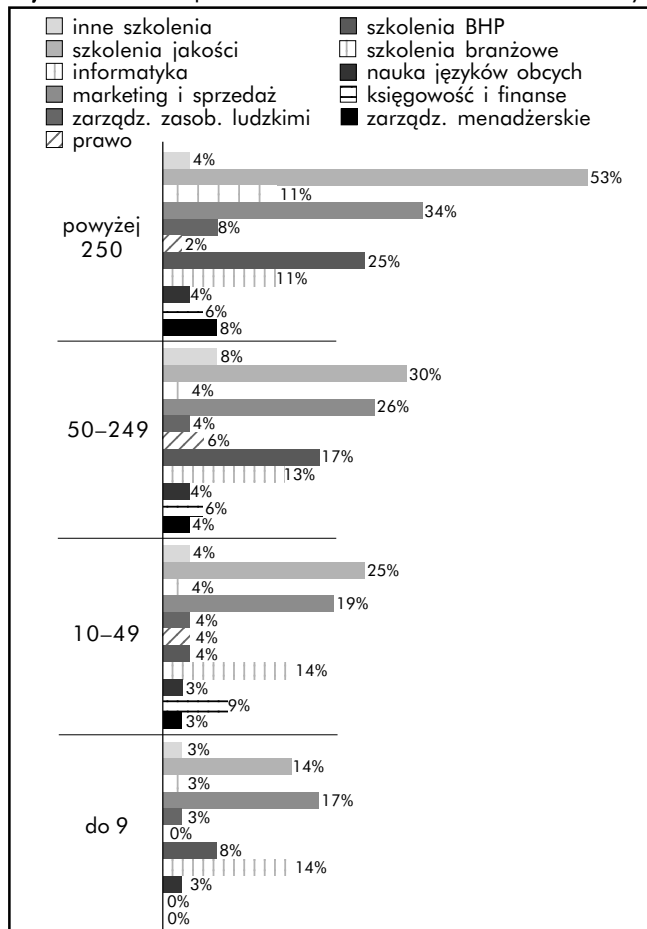
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

nych opinii nasuwa się wniosek, iż najmniej pracodawcy inwestowali w pracowników mikroprzedsiębiorstw (tj. 44,4%).

Rodzaje szkoleń, w których uczestniczyli respondenci w zależności od wielkości firmy, prezentuje wykres 2.

W świetle otrzymanych danych można jednoznacznie stwierdzić, iż pracownicy w minionym roku najczęściej uczestniczyli w tzw. szkoleniach obowiązkowych, wymaganych przepisami pra-

Wykres 2. Rodzaje szkoleń w zależności od wielkości firmy

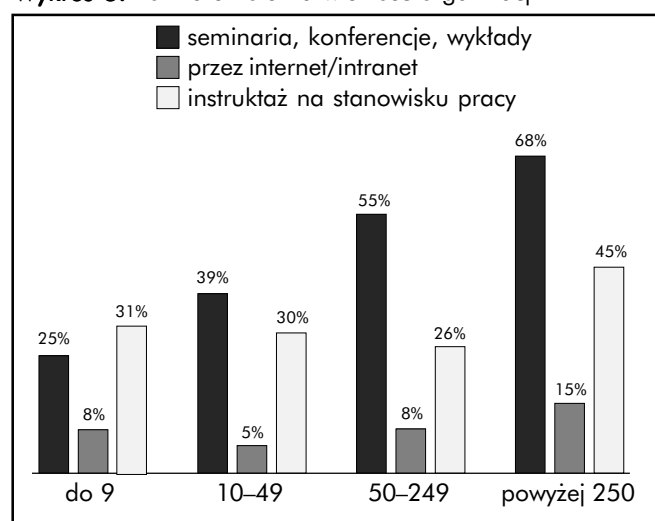

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

wa. Szkolenie z zakresu BHP miały miejsce w dużych i średnich firmach. Są to więc szkolenia z grupy tzw. szkoleń na stanowisku pracy (on the job). Nieco niżej wskazano na tzw. szkolenia poza stanowiskiem pracy (off the job), dotyczące pozyskania wiedzy specjalistycznej w danej branży oraz szkolenia z zakresu księgowości i finansów oraz marketingu i sprzedaży. Te ostatnie zdecydowanie najczęściej odbywały się dla pracowników dużych i średnich przedsiębiorstw. Nasuwa się więc wniosek, iż respondenci wskazywali przede wszystkim na tzw. szkolenia obowiązkowe typu „on the job”. Nikły procent był też udział ankieterów w szkoleniach językowych (jedynie 6% w średnich przedsiębiorstwach).

Formę szkoleń a wielkość organizacji, przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Forma szkoleń a wielkość organizacji

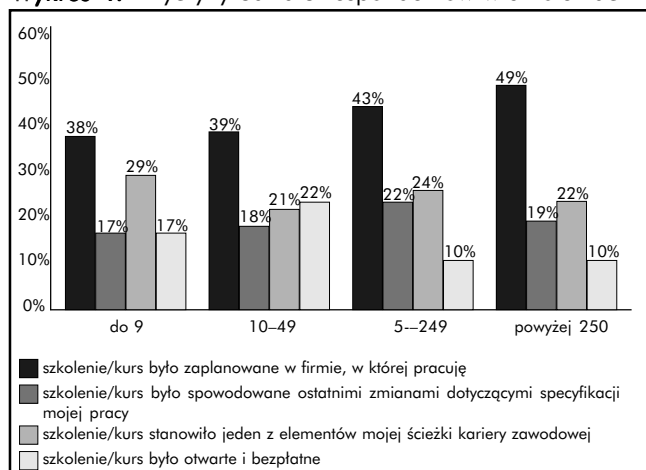

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

Wśród technik szkoleń typu „off the job” ponad połowa respondentów (tj. 68%) wymieniła seminaria, konferencje i wykłady. Te szkolenia miały miejsce przede wszystkim w dużych organizacjach, zatrudniających ponad 250 pracowników. Instruktaż na stanowisku pracy, zaliczany do szkoleń typu „on the job” odbyło jedynie 45% ankieterów zatrudnionych w dużych firmach i w mikroprzedsiębiorstwach 31% pracowników. Może to oznaczać, że niewiele firm dba o nabywanie i rozwój praktycznych umiejętności wykonywania pracy przez swoich pracowników. W pytaniu wyodrębniono Internet i intranet (e-learning) jako metodę szkolenia. Jak wynika z pozyskanych informacji nie jest to forma przekazywania wiedzy jeszcze popularna wśród rodzimych firm. Występowała sporadycznie w dużych, w małych firmach, jak również w tzw. mikroprzedsiębiorstwach, zatrudniających mniej niż 10 osób.

Co było przyczyną uczestniczenia respondentów badanych organizacji w szkoleniach, ilustruje wykres 4.

Wykres 4. Przyczyny udziału respondentów w szkoleniach

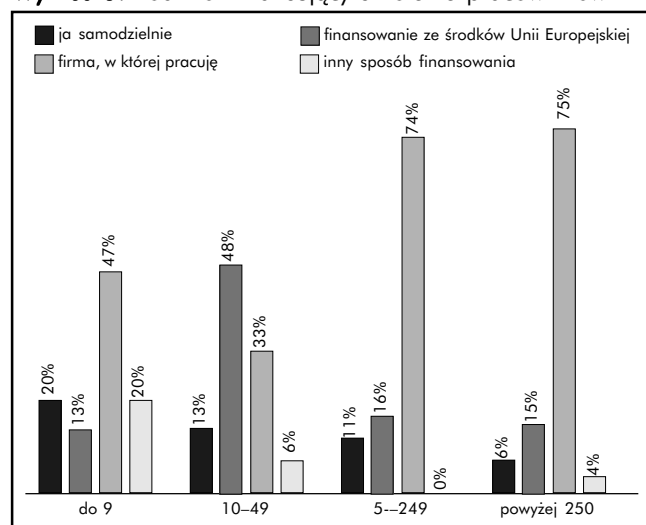
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

Według zebranych informacji, najwięcej ankieterów uznało, iż głównym powodem, dla którego pracodawca podjął decyzję o wystaniu ich na szkolenia była realizacja planów szkoleń przygotowanych wcześniej przez firmę. Dotyczyło to wszystkich przedsiębiorstw. Działania te należy ocenić pozytywnie. Dla 29% respondentów zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach szkolenie było zgodne z wybraną ścieżką kariery zawodowej, natomiast 22% osób średnich organizacji uznało, iż zależne to było od zmiany dotyczącej specyfiki pracy na danym stanowisku. Mimo tego, iż szkolenia były otwarte i bezpłatne nie cieszyły się popularnością wśród badanej próby. Jedynie dla pracowników małych przedsiębiorstw były to atrakcyjne przyczyny udziału w szkoleniach.

Kto finansował szkolenia pracowników w zależności o wielkości firmy, prezentuje wykres 5.

Większość badanych bez względu na wielkość organizacji stwierdziło, iż szkolenia, w których uczestniczyli były pokrywane z budżetu fir-

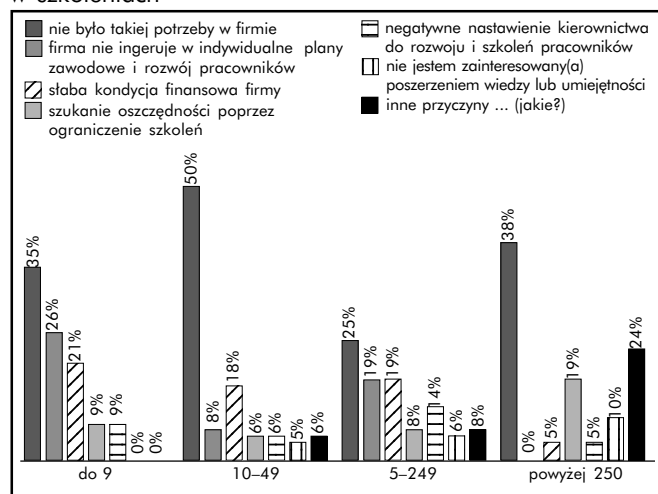
Wykres 5. Podmiot finansujący szkolenie pracowników

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

my, natomiast prawie połowa zatrudnionych pracowników w małych przedsiębiorstwach (tj. 48 %) korzystała ze środków unijnych. Jest więc pozytywny sygnał, iż to małe przedsiębiorstwa potrafią pozyskiwać środki na szkolenie i doskonalenie swoich pracowników.

Wykres 6. Główne przyczyny nieuczestniczenia respondentów w szkoleniach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań przeprowadzonych w 2012 r.

Przyczyny nieuczestniczenia respondentów w szkoleniach, przedstawia wykres 6.

Wśród badanych respondentów zatrudnionych w małych przedsiębiorstwach 50% było zdania, iż w roku 2011 nie uczestniczyli w szkoleniu, ponieważ nie było takiej potrzeby, natomiast 26% pracowników mikroprzedsiębiorstw uznało, że naczelne kierownictwo firmy nie interesuje się ich indywidualnymi planami zawodowymi. Również pracownicy tych firm uznali, iż barierą ograniczającą udział w szkoleniach była słaba kondycja finansowa firmy. Aspekt ten nie dotyczył dużych organizacji. Odebrano też sygnały, iż organizacje albo szukają oszczędności poprzez ograniczanie szkoleń, albo mają negatywny stosunek do tego typu działań.

Główne wnioski z badań – próba podsumowania

W świetle zebranych opinii nasunęły się następujące wnioski:

- najmniej inwestują w swoich pracowników mikroprzedsiębiorstwa;
- najczęściej spotykane szkolenia to zagadnienia z zakresu BHP, odbywały się one w dużych i średnich firmach;
- wśród technik szkoleń typu „*off the job*” ponad połowa respondentów wymieniła seminaria, konferencje i wykłady, miały one miej-

- przede wszystkim w dużych organizacjach, zatrudniających ponad 250 pracowników;
- instruktaż na stanowisku pracy, zaliczany do szkoleń typu „*on the job*” odbyło jedynie 45% ankietowanych osób zatrudnionych w dużych firmach i w mikroprzedsiębiorstwach 31% pracowników;
- prawie połowa ankietowanych uznała, iż głównym powodem, dla którego pracodawca podjął decyzję o wystaniu ich na szkolenia była realizacja planów szkoleń przygotowanych wcześniej przez firmę, dotyczyło to wszystkich przedsiębiorstw bez względu na ich wielkość;
- większość badanych bez względu na wielkość organizacji stwierdziło, iż szkolenia, w których uczestniczyli były pokrywane z budżetu firmy;
- małe przedsiębiorstwa potrafią pozyskiwać środki na szkolenie i doskonalenie swoich pracowników z Unii Europejskiej;
- połowa respondentów zatrudnionych w małych przedsiębiorstwach było zdania, iż w roku 2011 nie uczestniczyli w szkoleniu, ponieważ nie było takiej potrzeby;
- odebrano też sygnały, iż organizacje albo szukają oszczędności poprzez ograniczanie szkoleń, albo mają negatywny stosunek do tego typu działań.

Jak można zauważyć potrzeba i możliwości szkolenia pracowników różne są w zależności od wielkości firm. Pomimo pomniejszych budżetów najczęściej ze szkoleń korzystają duże i średnie firmy. W mniejszym stopniu zarządzanie szkoleniami występuje w małych i tzw. mikroprzedsiębiorstwach. W tym przypadku firmy te powinny skupić się bardziej na szkoleniach otwartych, gdyż są tańsze i w okresie kryzysu mogą wydać się najbardziej ekonomicznym rozwiązaniem.

Ogólna ocena działań dotyczących szkolenia nie może być pozytywna, przede wszystkim z powodu małej dostępności szkoleń pozaobowiązkowych. Należy jednak pamiętać, iż MSP często nie mają wysoko wyspecjalizowanych pracowników w komórkach personalnych, zdolnych do pełnego wkomponowania szkoleń w rozwój przedsiębiorstw oraz oceny wymiernych korzyści płynących z nich dla firmy⁷.

Zebrane informacje wydają się skłaniać do wniosku, iż istnieje wyraźna potrzeba szerszego zajęcia się tematem, zaś ewentualne badania powinny być prowadzone w znacznie większej skali i systematycznie wzbogacać wiedzę o funkcjonowaniu małych i średnich przedsiębiorstwach⁸.

Przypisy

- ¹ K. Safin, *Zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2003, s. 7.
- ² H. Król (red.) *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*. WSPiZ im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2007, s. 3.
- ³ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2001, s. 732–733.
- ⁴ Szczegółowe informacje i wyjaśnienia dotyczące definicji MŚP można znaleźć w poradniku: *Nowa definicja MŚP – poradnik dla użytkowników i wzór oświadczenia*, Wspólnoty Europejskie 2006.
- ⁵ A. Poczowski, *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Strategie – procesy – metody*, PWE, Warszawa 2003, s. 299.
- ⁶ K. Piotrkowski, *Zarządzanie zasobami ludzkimi w małych średnich firmach warunkiem rozwoju przedsiębiorczości*. [w:] *Zarządzanie zasobami ludzkimi w małych i średnich firmach*. Red. K. Piotrkowski, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2002, s. 96.
- ⁷ J. Bącał: *Perspektywy rozwoju zarządzania zasobami ludzkimi w małych i średnich przedsiębiorstwach w Polsce*. [w:] *Inwestycja w kadry. Perspektywa małych i średnich przedsiębiorstw*. Red. O. Konieczny, R. Schmidtke, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Katowice 2007, s. 51.
- ⁸ J. Strużyńska: *Doskonalenie jakości zarządzania zasobami ludzkimi w małych firmach*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego, Katowice 2002, s. 180.

Bibliografia:

1. Bącał J., *Perspektywy rozwoju zarządzania zasobami ludzkimi w małych i średnich przedsiębiorstwach w Polsce* [w:] *Inwestycja w kadry. Perspektywa małych i średnich przedsiębiorstw*. Red. O. Konieczny, R. Schmidtke, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Katowice 2007.
2. Griffin W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2001.
3. Król H. (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim a konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, WSPiZ im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2007.
4. *Nowa definicja MŚP- poradnik dla użytkowników i wzór oświadczenia*, Wspólnoty Europejskie 2006.
5. Piotrkowski K., *Zarządzanie zasobami ludzkimi w małych średnich firmach warunkiem rozwoju przedsiębiorczości* [w:] *Zarządzanie zasobami ludzkimi w małych i średnich firmach*. Red. K. Piotrkowski, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2002.
6. Poczowski A., *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Strategie – procesy – metody*, PWE, Warszawa 2003.
7. Safin K., *Zarządzanie małą firmą*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2003.
8. Strużyńska J., *Doskonalenie jakości zarządzania zasobami ludzkimi w małych firmach*, Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego, Katowice 2002.

IN SERVICE TRAINING AND COACHING OF EMPLOYEES FROM SMALL AND MEDIUM SIZE ENTERPRISES FOLLOWING THE MAZOVIAN PROVINCE EXAMPLE

Summary

Small and medium size enterprises (Polish acronym: MSP) play the main role in the European economy. It is in just such companies that the human skills and predisposition are concentrated in the area of entrepreneurship, innovation and employment.

The author of the paper attempted to check if in 2011 the respondents participated in any vocational training courses, in which areas and mode they improved their qualifications, if their participation in such courses was dependent on the company's size, if they were assisted with donations coming from the EU funds as well as what caused the employers to limit investments in their employees' training.

DIGITALIZACJA ARCHIWALIÓW BIBLIOTEKI IM. ZIELIŃSKICH TNP

DZIEDZICTWO
CYFROWE

NARODOWY
INSTYTUT
AUDIOWIZUALNY

„Digitalizacja archiwaliów Biblioteki im. Zielińskich TNP” to jeden z ważniejszych projektów realizowanych przez Towarzystwo Naukowe Płockie w 2012 r. Projekt wziął udział w konkursie ogłoszonym przez Narodowy Instytut Audiowizualny w ramach Programu Dziedzictwo Cyfrowe zyskując wysoką ocenę ekspertów i pierwsze miejsce na liście rankingowej. Przewidywany koszt realizacji zadania to 62 046 zł. Narodowy Instytut Audiowizualny (NInA) wsparł TNP kwotą 55 760 zł, co stanowi 89,87% całkowitych kosztów, pozostałe środki tj. 6 286 zł pokryto z dotacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Termin realizacji zadania to sierpień–grudzień 2012 r.

Projekt polega na digitalizacji i upowszechnieniu w Internecie archiwalnej spuścizny Władysława Smoleńskiego znajdującej się w zasobach Biblioteki im. Zielińskich TNP.

Władysław Smoleński (1851–1926) to jeden z najwybitniejszych historyków polskich, przedstawiciel tzw. szkoły warszawskiej, profesor i doktor honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Specjalizował się w historii XVIII-wiecznej Polski i dziejach szlachty mazowieckiej. Urodził się w Grabieniach pod Ciechanowem na Mazowszu, uczęszczał do Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. W czasie nauki w Płocku mieszkał czasowo w kanonii, obecnej siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Bliski związek z miastem, poparcie dla działalności Towarzystwa oraz fakt, że w Towarzystwie Naukowym Płockim pracowała jego uczennica Halina Rutska miały wpływ na decyzję o testamentalnym przekazaniu jego archiwum i księgozbioru Bibliotece im. Zielińskich. Tym samym Smoleński stał się jednym z największych darczyńców TNP, a przekazane zbiory należą do grona najcenniejszych w kolekcji Biblioteki im. Zielińskich. Podstawę spuścizny Smoleńskiego tworzą głównie rękopisy prac historycznych. Są to przede wszystkim dzieła dotyczące historii Polski, zwłaszcza XVIII wieku. Grupę tę uzupełniają materiały warsztatowe i notatki uczonego wykorzystane w książkach.

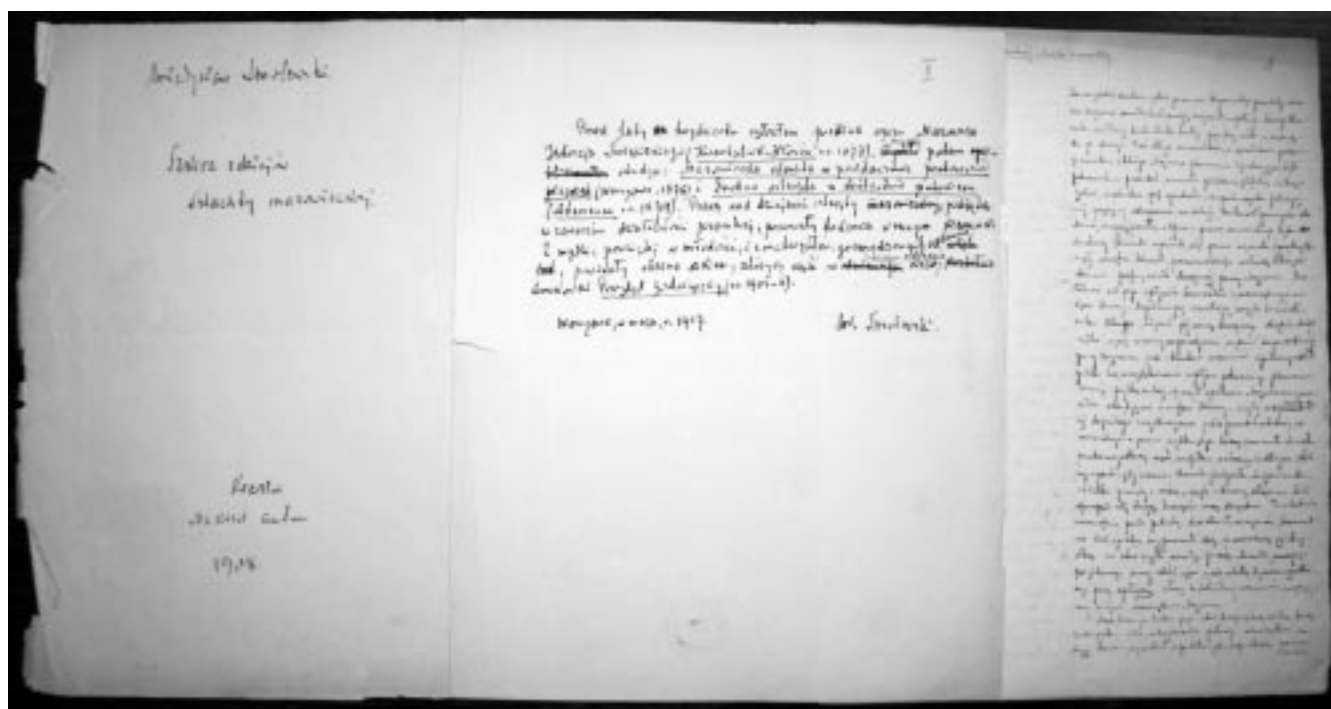
Dużą część zasobu zajmują materiały źródłowe do prac badawczych, będące również odzwierciedleniem kolekcjonerskiej pasji Władysława Smoleńskiego. Możemy tu znaleźć oryginały

Prof. Władysław Smoleński (1851–1926) Portret uczonego ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Płockiego.
Malowała: Kazimiera Bakka (1897 r.)

i odpisy dokumentów i akt z XVI–XVIII wieku jak np.: „Akta miasta Przyrowa”, „Przywileje lokacyjne Janowa”, bogatą kolekcję dokumentów Radziwiłłów i inne.

Obok działalności naukowej spuścizna zawiera świadectwo aktywności społecznej historyka. Są to materiały ukazujące działalność i współpracę z Towarzystwem Naukowym Warszawskim, Towarzystwem Miłośników Historii, Akademią Umiejętności w Krakowie, Towarzystwem Historycznym we Lwowie, Towarzystwem Pomocy Niezamożnym. Część dokumentów dotyczy pracy dydaktycznej na Uniwersytecie Warszawskim. Całości archiwum dopełniają materiały biograficzne, dokumenty osobiste, fotografie i liczna korespondencja z lat 1887–1925. Cała kolekcja jest w dobrym stanie i nie wymaga obecnie zabiegów konserwatorskich. Została przekazana Towarzystwu zapisem testamentalnym po śmierci autora, na przełomie 1926/27 r.

„Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej” – rękopis Władysława Smoleńskiego ze zbiorów specjalnych Biblioteki Zielińskich TNP

Całość spuścizny archiwalnej stanowi 161 jednostek. Jednostki 1–32 zostały zdigitalizowane w pierwszej połowie 2012 r. w ramach dotacji Miasta Gminy Płock (zadanie publiczne pn. „Digitalizacja zbiorów Biblioteki im. Zielińskich TNP”). Projekt dofinansowany przez NInA obejmuje konwersję kolejnych 111. jednostek archiwaliów z przetłomu XIX/XX wieku. Materiał nie jest objęty ochroną prawno-autorską.

Najważniejszym kryterium wyboru spuścizny archiwalnej Władysława Smoleńskiego do digitalizacji jest unikatowość tej właśnie kolekcji. Niezwykle ważne archiwum Smoleńskiego obejmujące prace profesora, korespondencję, materiały związane z życiem i działalnością, znajdują się wyłącznie w zasobach Biblioteki im. Zielińskich. Kolekcja prezentuje istotną wartość naukową, historyczną i regionalną oraz szeroki zakres tematyczny i objętościowy, stąd jej ogromne znaczenia dla naukowców z kraju i regionu oraz wszystkich innych użytkowników: studentów, nauczycieli, uczniów, historyków, regionalistów, dziennikarzy. Należy zaznaczyć, że obecnie z cennych archiwaliów Władysława Smoleńskiego można korzystać wyłącznie w czytelni zbiorów specjalnych Biblioteki TNP, w ograniczonym czasie i za zgodą dyrektora placówki. Cyfryzacja oryginałów ma na celu ich pełniejsze wykorzystanie dla potrzeb nauki.

Celem zadania jest także budowanie społeczeństwa wiedzy i jej upowszechnianie poprzez szerokie udostępnianie archiwaliów Biblioteki im. Zielińskich TNP. Spuścizny archiwalne należą do najcenniejszych i najrzadszych zasobów ze zbiorów specjalnych Biblioteki. W związku z tym są wyjątkowo chronione i zazwyczaj przeciętny czytelnik nie ma do nich dostępu. Digitalizacja ma-

teriałów i zamieszczanie ich w Internecie, zapewnia szybki i wygodny dostęp do nich, w miejscu i czasie dowolnie wybranym przez wszystkich użytkowników, w tym niepełnosprawnych oraz ich bezpieczne przeglądanie. Proces digitalizacji jest również sposobem na ochronę historycznego księgozbioru Biblioteki im. Zielińskich przed zacytaniem, zniszczeniem, a nawet kradzieżą. Każdorazowe korzystanie z dzieła prymarnego naraża je bowiem na szkodliwe działanie powietrza, światła i innych czynników zewnętrznych. Istotny element ochrony to również stworzenie trwałej kopii cennych obiektów na wypadek destrukcji oryginału. Dodatkowo praca z dziełem przetworzonym cyfrowo jest korzystniejsza dla czytelników. Można je np. powiększać, wydrukować itd. zgodnie z potrzebami pracy naukowej. W końcu ważnym celem całego przedsięwzięcia jest promowanie dziedzictwa kulturalnego naszego kraju, a szczególnie Płocka i Mazowsza, zgromadzonego w zasłużonej Bibliotece im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, a także budowanie dobrego wizerunku płockiej księgowni jako instytucji szeroko udostępniającej swoje wartościowe kolekcje w atrakcyjnej i nowoczesnej formie.

Wybór ścieżki digitalizacyjnej został podyktowany złożonym i różnorodnym materiałem stanowiącym spuściznę Smoleńskiego. Jest to materiał w znacznej mierze archiwalny. Dlatego, obok zaleceń zawartych w „Katalogu dobrych praktyk digitalizacyjnych dla obiektów bibliotecznych”, TNP stosuje wytyczne z Zarządzenia Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych tj. „Zalecenia w zakresie digitalizacji materiałów archiwalnych w archiwach państwowych”.

Całość zasobu archiwalnego Władysława Smoleńskiego zostanie zamieszczona w bazie cyfrowych obiektów Biblioteki im. Zielińskich TNP i udostępniona bezpłatnie w czytelni multimedialnej wszystkim zainteresowanym odbiorcom. Kolejną platformą dostępu będzie Internet, gdzie TNP zamieści 75% materiałów zdigitalizowanych w ramach projektu, obejmujących wizerunki obiektów oraz ich metadane. Archiwalia będą dostępne bezpłatnie poprzez portal Federacji Bibliotek Cyfrowych (WWW.fbc.pionier.net.pl) na stronie Płocka Biblioteka Cyfrowa.

Wykonanie projektu "Digitalizacja archiwaliów Biblioteki im. Zielińskich TNP" dofinansowanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny w ramach Programu Dziedzictwo Cyfrowe wpisuje się w strategię działalności digitalizacyjnej księżnicy TNP realizowaną od 2002 roku. Również dziesięć lat temu Towarzystwo Naukowe Płockie postawiło na nowoczesne technologie i wykorzystanie, nowatorskiej wówczas metody digitalizacji, dla potrzeb ochrony najcenniejszej części księgozbioru Biblioteki im. Zielińskich, a jednocześnie zwiększenia jego dostępności i popularyzacji. W latach 2002–

2011 konwersji poddano przede wszystkim „zacytywane” archiwalne lokalne czasopisma, dalej pozycje ze zbiorów specjalnych, wchodzące w skład Narodowego Zasobu Bibliotecznego, takie jak: stare druki, inkunabuły, rękopisy, archiwalne mapy i plakaty, grafiki. Do końca roku 2011 przełożono na format cyfrowy 7 765 obiektów. W przeważającej części cyfryzacja księgozbioru została zrealizowana dzięki grantom pozyskanym przez Bibliotekę im. Zielińskich w konkursach organizowanych przez Urząd Miasta Płocka i Fundację „Fundusz Grantowy dla Płocka” oraz dzięki dotacjom Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, najczęściej przy wykorzystaniu usług wyspecjalizowanej w tym zakresie firmy zewnętrznej. Kolekcja zbiorów zdigitalizowanych Biblioteki im. Zielińskich stanowi obecnie 2% całości jej zasobu. Wszystkie „cyfrowe woluminy” dostępne są w czytelni multimedialnej Biblioteki im. Zielińskich (Płock, pl. Narutowicza 2), znaczna część zbiorów również w Internecie na stronach Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz Płockiej Biblioteki Cyfrowej zrzeszonej w Federacji Bibliotek Cyfrowych.

Agnieszka Ciechomska

Kierownik Działu

Informacyjno-Promocyjnego

Towarzystwa Naukowego Płockiego

RECENZJE

Wojna o wszystko. Opowieść o wojnie polsko-bolszewickiej 1919–1920. Redakcja: Witold Sienkiewicz, wyd. Demart S.A., Warszawa 2010, ss. 440.

Od kilku lat Wydawnictwo „Demart”, publikujące mapy, przewodniki i szkolne atlasy historyczne, zaczęło wydawać opracowania historii Polski i świata w wersji albumowej z wykorzystaniem licznych map wydanych wcześniej lub opracowanych na potrzeby konkretnej książki.

Jedną z takich publikacji jest obszerne opracowanie o wojnie polsko-bolszewickiej. Edytorsko – podobnie jak inne pozycje Wydawnictwa „Demart” – album prezentuje się znakomicie i wydany jest bardzo nowocześnie. Znajdujemy w nim setki zdjęć, w tym portrety uczestników opisywanych wydarzeń, fotokopie dokumentów dotyczących wojny, mapy bitew i walk, plakaty propagandowe obu stron, reprodukcje obrazów, związanych z wojną. Są też współczesne zdjęcia eksponatów muzealnych, zwłaszcza pułkowych odznak pamiątkowych. Poza archiwalnymi fotografiami reszta ikonografii jest w kolorze, co bardzo uatrakcyjnia album. Pod względem merytorycznym jest to praca zbiorowa i składa się z jedenastu tekstów ośmiu autorów, co daje niemal pełny obraz wojny. Redaktorem publikacji ze strony wydawcy jest Witold Sienkiewicz, który ma już na swoim koncie wiele udanych pozycji tego typu¹.

We wstępie Janusz Cisek skrótowo przedstawił rozwój badań historycznych nad wojną polsko-bolszewicką po 1989 r., szczególnie podkreślając znaczenie wydawanych dokumentów wojskowych. Przedstawił także pewne postulaty badawcze i wydawnicze, związane z wojną.

Omawiana książka zawiera następujące teksty:

- Aleksander Smoliński – *Działania zbrojne podczas wojny polsko-sowieckiej* (styczeń 1919 r., październik 1920 r.),
- Michał Klimecki – *Od wojny do sojuszu. Alians polsko-ukraiński 1920 roku*,
- Waldemar Rezmer – *Konflikt z Litwą*,
- Zbigniew Karpus – *Wschodni sojusznicy Polski w okresie wojny polsko-sowieckiej 1920 r.*,
- Tomasz Grzegorzczak – *Życie codzienne żołnierza*,
- Hanna Szczechowicz – *Spółeczeństwo polskie wobec inwazji bolszewickiej*,
- Janusz Cisek – *Stany Zjednoczone wobec Rzeczypospolitej w okresie wojny z bolszewikami 1919-1920*,
- Zbigniew Karpus – *Sytuacja sowieckich jeńców wojennych w Polsce w latach 1919-1921*,

- Michał Klimecki – *Polrewkom i Galrewkom. Sowietyzacja Polski latem 1920 roku*,
- Krzysztof Filipow – *„Cnocie Wojennej”. Order Virtuti Militari – Za Walkę o Niepodległość i Kształt Granic*,
- Krzysztof Filipow – *Wojsko Polskie w „lampasach i ostrogach”. Lata 1918–1939*.

Tytuły poszczególnych tekstów pozwalają zorientować się, czego dotyczą. Łącznie tworzą swego rodzaju kompendium wiedzy o wojnie polsko-bolszewickiej. Co do zawartości można tylko mieć wątpliwości do celowości umieszczenia tekstu J. Ciska o stosunku USA do Polski w latach 1919–1920. Niewątpliwie tekst ma duży walor poznawczy, bowiem dotychczas ta kwestia nie była przedmiotem badań, jednak biorąc pod uwagę koncepcję wydawnictwa, skierowanego do laików i mającego być kompendium wiedzy o wojnie, znacznie bardziej celowy byłby artykuł pt. „Sąsiedzi Polski wobec wojny polsko-bolszewickiej”. Reakcje amerykańskie na wojnę miały znaczenie marginalne.

Teksty mają charakter popularnonaukowy, więc nie są zaopatrzone w przypisy. Żaden z autorów nie podał też wykorzystanej literatury, co jest największym minusem opracowania, bo utrudnia weryfikację podawanych faktów i ewentualne sięgnięcie po szerszą literaturę przedmiotu. Pewnym pozytywnym wyjątkiem są toruńscy profesorowie. Waldemar Rezmer w przypisach podaje źródła cytatów, a Zbigniew Karpus – źródła archiwalne przytoczonych danych liczbowych.

Oczywiście plockiego czytelnika najbardziej interesuje, na ile w tekstach obecny jest Płock i plocki epizod wojny. W najobszerniejszym tekście A. Smolińskiego o Płocku są tylko niewielkie wzmianki w kontekście marszu 4 Armii i III Korpusu Konnego ku Wiśle. O walkach w mieście wprawdzie nic nie ma, jednak jest mapa działań w rejonie Płocka 18 sierpnia 1920 r. i plan miasta z zaznaczonymi kierunkami ataku bolszewickiego oraz punktami polskiego oporu, a także zdjęcie mjr. Janusza Mościckiego i jednej z barykad (s. 144–145). W tekście Z. Karpusa na temat wschodnich sojuszników Polski autor podał dokładne dane liczbowe o umieszczeniu w Płocku po zakończeniu wojny ponad tysiąca oficerów i żołnierzy z białoruskiego oddziału gen. Stanisława Bułak-Bałachowicza (s. 274).

Najwięcej wiadomości o Płocku i plockaczach można znaleźć w tekście H. Szczechowicz na temat postaw społeczeństwa polskiego wobec inwazji bolszewickiej. Autorka wśród przykładów aktywnej postawy społeczeństwa wobec zagrożenia bolszewickiego wymienia także Płock. Czytamy o zebraniu Związku Obrońców Ojczyzny i Pogotowia Wojennego, ofiarności Rady Miejskiej i pomocy żołnierzom przez plocki Obywatelski Komitet Obrony Państwa i Służbę Narodową Kobiet Polskich. Wymieniony jest biskup A.J. Nowowiejski i plockcy klerycy - ochotnicy, pracujący jako sanitariusze.

Podane są przykłady patriotycznej postawy różnych środowisk: ziemian, nauczycieli, kobiet, harcerzy, młodzieży gimnazjalnej, fabrykantów, Żydów. Wśród poetów walczących z bolszewikami wspomniany jest W. Broniewski. Płock wymieniony też został wśród miast, w których walczyła i wspierała żołnierzy ludność cywilna. W passusie dotyczącym obrony miasta wymienieni zostali najbardziej zasłużeni obrońcy: mjr Janusz Mościcki, Marcelina Rościszewska, Halina Rutska, Maria Macieszyna, Janina Landsberg-Smieciuszewska, Stanisława Sujkowska; harcerze: Stefan Zawidzki, Antoni Gradowski, Tadeusz Jeziorowski, Józef Kaczmarski. Odnotowana jest wizyta marsz. Józefa Piłsudskiego i odznaczenie miasta Krzyżem Walecznych. Uzupełnieniem tekstu są zdjęcia Jana Bułhaka zniszczonych budynków i barykady na ul. Kościuszki

oraz sceny z wizyty J. Piłsudskiego w Płocku. Widzimy odznaczenie przez Naczelnika Państwa poduszki z herbem miasta oraz harcerza T. Jeziorowskiego. Obok – portret M. Rościszewskiej z krótką notką biograficzną.

Opracowanie bez wątplenia powinno przyczynić się do spopularyzowania wiedzy o udziale i ofiarności plockaczów w wojnie oraz obronie Płocka w sierpniu 1920 r. I wszystko byłoby w porządku, gdyby nie liczne błędy i przekręcenia nazwisk.

Na mapie, ilustrującej walki w rejonie Płocka 18 sierpnia 1920 r. (s. 144) zaznaczono wprawdzie najważniejsze pododdziały przedmościa plockiego i ich dyslokację, jednak brakuje wśród nich batalionu zapasowego 6 pułku piechoty Legionów, nacierającego na Trzepowo oraz jednostek Flotyli Wiślanej, operujących na Wiśle.

Na planie Płocka z naniesionymi kierunkami ataku sił bolszewickich (s. 145) występują kompromitujące błędy w nazwach ulic i obiektów w mieście:

- kościół pro-reformacki zamiast – poreformacki (czyli będący w przeszłości własnością Zgromadzenia Ojców Reformatorów),
- Sratostwo zamiast Starostwo,
- dwa Stare Rynki, bo Nowy Rynek z zaznaczonym charakterystycznym budynkiem tzw. podkowy występuje jako Stary Rynek,
- ul. Kościelna zamiast ul. Kościuszki,
- ul. Dobrzyńska zamiast ul. Dobrzyńska,
- ul. Dąbrowskiego zamiast plac Dąbrowskiego.

W legendzie na mapie jest kowieński pułk piechoty, natomiast w legendzie do planu – kowieński pułk strzelców. Wypadałoby ujednoczyć nazewnictwo. Nie zgadzają się też inne pododdziały. Poza tym tytuł planu miasta jest błędny – „Walki o Płock (położenie 18 VIII godz. 10⁰⁰)”. Tego dnia o godz. 10⁰⁰ trwały dopiero walki na przedpolu miasta w rejonie Trzepowa i Boryszewa-Rogozina, będące wynikiem wypadu załogi przedmościa. Bolszewicy zaatakowali miasto dopiero ok. godz. 14⁰⁰.

Błędy na planie wynikają z tego, że za jego podstawę służył plan zamieszczony w opracowaniu Zygmunta Bohusza-Szyszko z wszystkimi błędami, jakie autor popełnił (może poza sratostwem) oraz błędną godziną. Choć – być może Z. Bohusz-Szyszko miał na myśli godzinę 10 wieczorem, czyli – 22⁰⁰. Wtedy opis z grubsza się zgadza.

Jeszcze bardziej irytujące błędy występują we fragmencie tekstu H. Szczechowicz, poświęconym obronie Płocka (s. 350–351). Mjr J. Mościcki określany jest jako major żandarmerii, kiedy wiadomo, że w żandarmerii nigdy nie służył. Z Marii Szymanowiczówny zrobiły się dwie osoby: Maria Siwaczówna i Marta Szymanowiczów-

na. W pierwszej jest przekręcone nazwisko, w drugiej - imię. Maria Macieszyna stała się Marią Macieszyn. Stanisława Sujkowska występuje jako Szujkowska, Margulies – jako Markqulies. T. Jeziorowski w kwietniu 1921 r. nie miał 11 lat, jak napisano, ale ponad 12 (ur. 8 października 1908 r.). 4-krotnie czytamy (w tekście i w podpisach zdjęć), że J. Piłsudski gościł w Płocku 11 kwietnia 1921 r., kiedy łatwo sprawdzić, że był w mieście 10 kwietnia.

W biogramie M. Rościszewskiej podano, że była uczestniczką walk o Lwów, co nie jest ścisłe, bo wprawdzie wyjechała do Lwowa, ale nie walczyła z bronią w ręku. Organizowała i dostarczała pomoc materiałową i żywnościową oraz rekrutowała w Płocku żołnierzy do oddziałów ochotniczych. Cytowany jest fragment z dziennika W. Broniewskiego, który został określony jako „żołnierz WP”, tymczasem w sierpniu 1920 r. nasz rodak był już porucznikiem, czyli w stopniu oficerskim (s. 351).

Występują też pewne niezręczności językowe, np. – J. Piłsudski odznaczył obrońców „tych żyjących i zmarłych”. Zamiast zmarłych powinno być – poległych. Podobnie jest z określeniami „huragan bolszewickiego ognia” i „obstrzał”.

piej brzmi – „huraganowy ogień bolszewicki” i „obstrzał”.

Oczywiście wymienione błędy nie deprecjują omawianego wydawnictwa. Są to w istocie drobiazgi i osoba nie znająca dokładnie przebiegu walk o Płock i nazwisk obrońców tych uchybień zapewne nie zauważy. Tym nie mniej – choć sam tekst sprawia pozytywne wrażenie - taka ilość błędów w krótkim fragmencie podważa wiarygodność innych danych podawanych w tekście Hanny Szczechowicz. Nie wiadomo dlaczego do opracowania tego zagadnienia nie wybrano Janusza Szczepańskiego. Jest on autorem bardzo obszernej książki na ten temat i na pewno nie popełniłby takich błędów, bo tematyka obrony Płocka jest mu doskonale znana.

Tak więc dobrze, że Płock znalazł się na kartach opracowania o wojnie polsko-bolszewickiej, jednak szkoda, że w tak niedoskonałej postaci. Mimo tego, opracowanie nieco przybliży i popularyzuje obronę Płocka i bohaterstwo jego mieszkańców, za co autorom należy się podziękowanie. Można tylko liczyć, że ewentualne drugie wydanie będzie już wolne od wymienionych potknięć i zaopatrzone w bibliografię do każdego rozdziału.

Grzegorz Gołębiowski

Przypisy

¹ Wykaz publikacji zob. – [pl.wikiedia.org/wiki/Witold_Sienkiewicz_\(historyk\)](http://pl.wikiedia.org/wiki/Witold_Sienkiewicz_(historyk)).

² Z. Bohusz-Szysko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w 1920 r.*, Warszawa 1931.

³ J. Szczepański, *Spółeczeństwo Polski w walce z najazdem bolszewickim 1920 roku*, Warszawa-Pułtusk 2000.

* * *

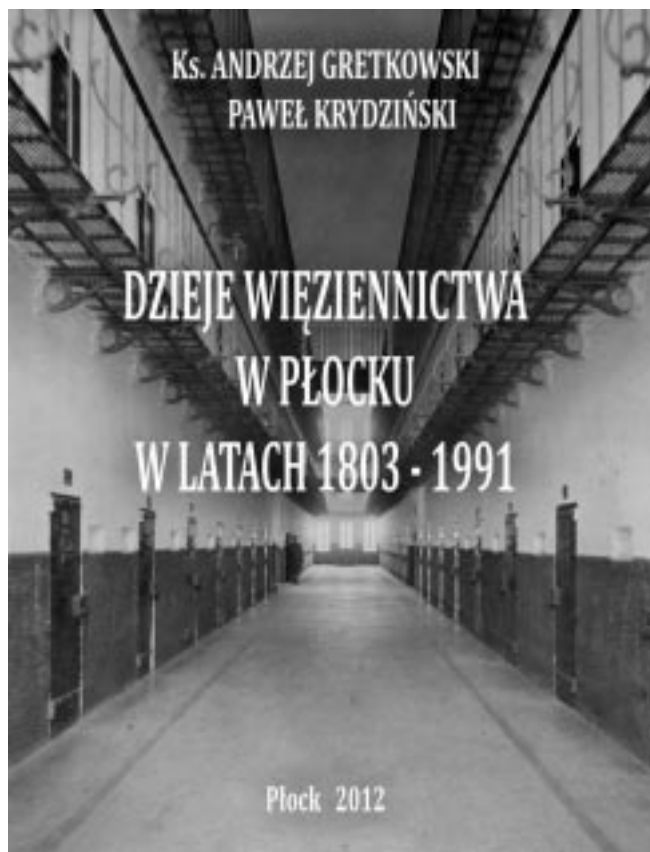
Ks. Andrzej Gretkowski, Paweł Krydziński, *Dzieje więziennictwa w Płocku w latach 1803–1991*, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2012, ss. 296.

Ostatnie lata przyniosły szereg prac stanowiących monograficzne ujęcie wybranego aspektu spuścizny kulturalnej i kulturowej Płocka. Należą do nich między innymi *Dzieje Płocka* pod redakcją Mariana Kallasa i Mirosława Krajewskiego (2000–2006), czy *Dwa wieki prasy płockiej* autorstwa Wiesława Adama Końskiego (2012). W nurt ten wpisuje się także w pełni monografia ks. prof. Andrzeja Gretkowskiego i dr. Pawła Krydzińskiego.

Nie jest to pierwsza książka podejmująca tytułową problematykę - wcześniej ukazało się ważne studium ks. prof. Michała Mariana Grzybowskiego pt. *Z dziejów więziennictwa płockiego* (1991), mające jednak charakter pewnego wprowadzenia w zagadnienie, naświetlającego jedynie wybrane, zajmujące uczonego obszary. Natomiast zasadniczym celem, jaki postawili przed sobą autorzy omawianej pracy, to próba całościowego przedstawienia historii Zakładu Karnego w Płocku od momentu jego powstania po czasy niemal najnowsze. Z próby tej badacze wyszli bez wątpienia zwycięsko.

Kompozycja książki została podporządkowana zaproponowanej przez historyków periodyzacji dziejów płockiego systemu penitencjarnego, obejmującej dzieje do roku 1918 (rozdział I), okres międzywojenny (omówiony w rozdziale II), czasy II wojny światowej oraz okres powojenny (część III i IV książki). Jako że jest to ujęcie monograficzne, badacz zajmuje całokształt funkcjonowania systemu więziennictwa: rozwój i przemiany infrastruktury, personel, kategorie więźniów, ich warunki bytowe, jak też stan zdrowia oraz bunt, ucieczki i amnestie, przemiany regulaminu więziennego, środki oddziaływania penitencjarnego, więzienie jako miejsce represji politycznych, formy resocjalizacji i pomocy duszpasterskiej, działalność kulturalno-oświatowa i problematyka nauczania ogólnego i zawodowego osadzonych. Każde z tych zagadnień – oczywiście z uwzględnieniem specyfiki momentu historycznego – zostało scharakteryzowane w sposób tak pełny, jak na to pozwalały źródła, w odniesieniu do każdego z wyodrębnionych okresów dziejów Zakładu Karnego w Płocku.

Omówienie wskazanej problematyki nie byłoby możliwe bez przeprowadzenia drobiazgowej kwerendy w szeregu archiwów państwowych i zakładowych, m.in. Archiwum Państwowym w Płocku, Archiwum Diecezjalnym w Płocku, Archi-

wum Zakładu Karnego w Płocku, Archiwum Przedsiębiorstwa Obróbki Metali w Płocku, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie i Łodzi, Archiwum Głównym Akt Dawnych, Archiwum Akt Nowych, Muzeum Mazowieckim w Płocku i Muzeum Narodowym w Warszawie. Licznych cennych informacji dostarczyła także lektura wielu lokalnych i regionalnych periodyków (zwłaszcza przedwojennych, takich jak np. „Dziennik Płocki”, „Głos Mazowiecki”, „Głos Płocki”, „Głos Ziemi Płockiej”, „Kurier Płocki”).

Pokłosiem tego, chciałoby się rzec: benedyktyńskiego, wysiłku uczonych stała się więc książka bezsprzecznie ważna, będąca klasycznym przykładem opracowania wypełniającego zauważalną lukę w wiedzy o przeszłości miasta, zbierająca całość dostępnych informacji na temat wyznaczony sobie przez autorów. Napisana z niekłamaną pasją poznawczą może stać się lekturą nie tylko zajmującą historyków, czy pedagogów specjalizujących się w problematyce resocjalizacyjnej, ale też każdego, kogo interesują nie tylko wydeptane gościńce historii, ale też niezbadane dotąd „zakamarki” przeszłości.

Tomasz Kruszewski

100 lat sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym, praca zbiorowa pod red. Henryki Piekarskiej, Sierpiec 2011, ss. 597.

W 2008 r. minęło 100 lat od utworzenia w Sierpcu Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego. Z tej okazji członkowie tamtejszego Oddziału przygotowali obszerną okolicznościową publikację, ilustrującą działalność Oddziału. Trud koordynacji działań wzięta na siebie przewodnicząca Oddziału – dr Henryka Piekarska.

Praca składa się z jedenastu rozdziałów oraz przedmowy prezesa TNP prof. Zbigniewa Kruszewskiego, słowa od wydawcy H. Piekarskiej i wprowadzenia burmistrza Sierpca Marka Kośmidra. Autorami prawie wszystkich tekstów są członkowie Oddziału TNP w Sierpcu. Jedyną osobą spoza tego grona jest wiceprezes TNP Marian Chudzyński, który napisał jeden z podrozdziałów.

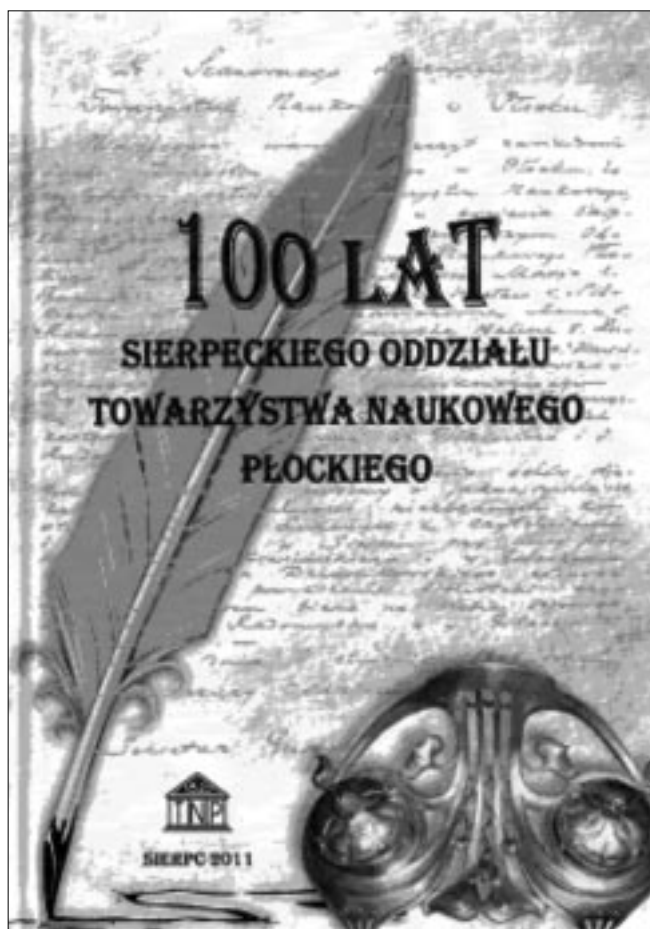
Praca przygotowana przez sierpecką drukarnię jest nienaganna technicznie, wydana bardzo starannie, w twardej oprawie. Uwagę zwraca piękna okładka, projektu H. Piekarskiej. Dopełnieniem treści jest indeks osobowy, który znakomicie ułatwia odnajdywanie interesujących czytelnika osób. Książka, choć datowana na 2011 r., trafiła do rąk czytelników we wrześniu 2012 r. w czasie uroczystej promocji w sierpeckim Centrum Kultury im. J. Piłsudskiego.

W przedmowie prezes TNP Zbigniew Kruszewski, zachęcając do lektury, napisał m.in., że „z zachowanych archiwaliów, dotyczących powstania Oddziału wynika, że – mimo zmienności czasów i idei – nie zmienia się motywacja szlacheckich obywateli. Jest nią patriotyzm rozumiany najprościej – jako obowiązek wobec najbliższych współmieszkańców”.

Natomiast burmistrz Marek Kośmider napisał, że „przekazywana obecnie publikacja [...] jest dopełnieniem wiedzy o naszej lokalnej historii. Cennym tym bardziej, że odkrywa praktycznie nieznaną jej kartę. Cennym nie tylko dzięki walorom poznawczym, ale przede wszystkim płynącemu z niej przesłaniu, że warto i trzeba podejmować służący dobru wspólnemu trud”.

Przewodnicząca Oddziału Henryka Piekarska przypomniała powstanie Oddziału w 1908 r., wspomniała o nieudanej reaktywacji w 1948 r. i udanej – w 1969 r. Wymieniła też główne sfery aktywności członków Oddziału: popularyzowanie nauki, publikacje, integrowanie lokalnego środowiska intelektualnego, popularyzowanie osiągnięć sierpczan, organizowanie wyborów „Sierpczanina Roku” i innych.

Jak już nadmieniono, opracowanie składa się aż z jedenastu rozdziałów. Spróbujmy zatem za-

poznać się z ich zawartością. Rozdział I – „Funkcjonowanie Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820–2008” po syntetycznej prezentacji historii i działalności TNP pióra prezesa Z. Kruszewskiego zawiera sylwetki dwóch prezesów – aktualnego – Z. Kruszewskiego i poprzedniego – Jakuba Chojnackiego, biogramy członków Zarządu TNP, długoletniego kierownika seminarium doktoranckiego przy TNP prof. A. Rajkiewicza oraz pracowników Biura Zarządu TNP.

W rozdziale II – „Sierpecki Oddział TNP w latach 1908–1948” Marian Chudzyński przedstawił okoliczności utworzenia oddziału w 1908 r. na fali rewolucji 1905-1907 r. i liberalizacji przepisów o tworzeniu organizacji społecznych. Oddział założyło grono sierpeckich działaczy społecznych z lekarzem Franciszkiem Gumowskim, rejentem Wacławem Gurbskim, przełożoną pensji dla dziewcząt Anną Piniarowicz, małżeństwem Haliny i Jana Radomyskich, Władysławem Pilkiewiczem, Jakubem Rudowskim, Marią Gajzlerową i Zygmuntem Umińskim. Przewodniczącym oddziału został F. Gumowski, którego w 1909 r. zastąpił W. Gurbski.

W krótkim czasie akces zgłosiło 345 osób, jednak w 1914 r. oddział liczył 125 osób, co było ilością i tak bardzo dużą. Działalność Oddziału miała charakter głównie oświatowo-kulturalny. Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości Oddział z nieznanych powodów nie wznowił działalności. Według M. Chudzyńskiego prawdopodobnie dotychczasowy przewodniczący W. Gurbki zbyt zaangażował się w działalność polityczną i nie starczyło już czasu i sił na TNP.

W kolejnym podrozdziale Grzegorz Radomski przybliżył działalność społeczną na Ziemi Sierpeckiej w pierwszych dziesięcioleciach XX w. Przypomniął organizacje działające w Sierpcu na początku XX w. oraz stan gospodarki, oświaty i kultury.

Rozdział III dotyczy funkcjonowania oddziału TNP w Sierpcu w latach 1969–2008. Grzegorz Wąsiewski przedstawił kalendarium działalności Oddziału, poczynając od jego reaktywowania w 1969 r. do końca 2007 r. Inicjatorem przywrócenia Oddziału był – pochodzący z Sierpca – ówczesny prezes TNP Jakub Chojnacki, co zostało zrealizowane przy okazji sesji naukowej 27 listopada 1969 r. Pierwszym przewodniczącym został Franciszek Midura, a do Oddziału przyjęto 21 osób. Dalej G. Wąsiewski wymienił chronologicznie najważniejsze odczyty oraz inne wydarzenia z życia Oddziału. Prelekcje dotyczyły głównie historii Sierpca i Ziemi Sierpeckiej oraz tematyki ogólnej. Poza miejscowymi prelegentami do Sierpca przyjeżdżali uznani uczeni i ludzie kultury: historyk prof. Stanisław Herbst, minister łączności prof. Edward Kowalczyk, poeta i prozaik Stanisław Barańczak, prawnik prof. Brunon Hołyst, marszałek Senatu Adam Struzik, aktor Wojciech Siemion, reżyser Bohdan Poręba, znawca polityki społecznej prof. Antoni Rajkiewicz. Wielokrotnie przyjeżdżał z wykładami pochodzący z Sierpca astronom prof. Andrzej Woszczyk.

Oddział sierpecki doprowadził do wydania kilku znaczących publikacji naukowych, dotyczących dziejów miasta i powiatu, z których najważniejszą pozycją są „Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej”¹. Zorganizował liczne sesje naukowe i wystawy.

W kolejnym podrozdziale Ewa Jeziórska i Krystyna Szczepek zrelacjonowały przebieg jubileuszu 100-lecia. Uroczystość odbyła się 28 września 2008 r. w Rościszewie, w dawnym dworze Jeżewskich, w którym latem 1827 r. gościł Fryderyk Chopin. Jubileuszowi towarzyszyła sesja naukowa oraz plenerowy koncert muzyczny.

Na rozdział IV składają się biografie przewodniczących Oddziału, poczynając od Franciszka Gumowskiego i Wacława Gurbkiego, przez Franciszka Midurę (jr.), Stanisława Filip-

kowskiego i Władysława Gąsiorowskiego po aktualną przewodniczącą – Henrykę Piekarską.

Rozdział V to biografie 18 członków Zarządu Oddziału TNP w Sierpcu. Znajdujemy tu m.in. biogram jednego z założycieli Oddziału w 1908 r. Jana Wierzbowskiego oraz Edwarda Kalinowskiego, Barbary Korcz, Stefana Kośmidra, Zbigniewa Lubacza, Wacława Marszałka, Włodzimierza Piekarskiego, Krystyny i Huberta Szczepków, Grzegorza Wasilewskiego, Bożeny Wysokiej i innych.

Rozdział VI obejmuje 21 biografów najbardziej zasłużonych i wyróżniających się członków Oddziału, tak zmarłych, jak i żyjących. Wśród nich są biografie: ks. Wacława Abramczyka, Jana Burakowskiego, Bogumiły Dumowskiej, Antoniego Jankowskiego, Hanny Kowalskiej, Franciszka Midury (seniora), ks. Antoniego Więtkowskiego i wielu innych.

Rozdział VII obejmuje sylwetki 14 osób i charakterystyki 7 instytucji, wspierających działalność Oddziału. Znajdujemy tu m. in. biografie: syna prezesa Jakuba Chojnackiego – Marka Chojnackiego, byłego burmistrza i prezesa Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej Zdzisława Dumowskiego, Haliny Giżyńskiej – Burakowskiej, lekarzy Heleny i Feliksa Pokutyńskich, dyrektora Muzeum Wsi Mazowieckiej Jana Rzeszotarskiego. Spośród sierpeckich instytucji znajdziemy rys historyczny oraz charakterystyki działalności i osiągnięcia Domu Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej, Muzeum Wsi Mazowieckiej, Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej, Samorządu Gminy i Zespołu Szkół Samorządowych w Rościszewie, Urzędu Skarbowego w Sierpcu.

Rozdział VIII to syntetyczny obraz administracji samorządowej w Sierpcu z tekstami Z. Dumowskiego na temat historii i współczesności powiatu sierpeckiego oraz Stanisława Majchrzaka na temat władz samorządowych miasta od 1990 do 2009 r.

Rozdział IX – „Relacje ze spotkań Klubu Zasłużonych dla Miasta Sierpca” w latach 2007–2011 autorstwa Magdaleny Staniszwskiej i Marii Wiśniewskiej. W podrozdziale „Sierpeckie odznaczenia” M. Wiśniewska zamieściła zestawienia osób odznaczonych medalem „Zasłużony dla Miasta Sierpca” w latach 1993–2010, przedsiębiorstw i osób wyróżnionych tytułem „Ambasador Gospodarczy Miasta Sierpca”, nagrodą „Zasłużony na Rzecz Dobra” oraz medalem „Pro Domo Sua im. Prokopa i Feliksa Sierpskich”.

Przedostatni rozdział X – to wykaz dorobku piśmienniczego członków Oddziału. Jak się okazuje, członkowie oddziału sierpeckiego TNP mają na swoim koncie liczne publikacje. Głównie są to artykuły w sierpeckich periodykach i prasie, ale nie brakuje także poważnych opracowań i

artykułów naukowych. Niewątpliwie wyróżnia się tutaj Jan Burakowski, mający w swoim dorobku ponad 800 publikacji, ale poważny dorobek mają także: przewodnicząca oddziału Henryka Piekarska (w tym publikacje zagraniczne), Kaje-tan Dobrosielski, Bogumiła Dumowska, Henryk Dymek, Halina Giżyńska-Burakowska, Hanna Kowalska, Grzegorz Radomski, Grzegorz Wą-siewski, Maria Wiśniewska.

Ostatni rozdział zawiera wykaz członków Od-działu w latach 1969–2011. Od reaktywacji w 1969 r. członkami Oddziału było 119 osób, z czego 40 aktualnie. W ostatnich latach niemal co roku jego grono się powiększa. Przynależność do TNP jest niewątpliwie nobilitująca i przydaje prestiżu – nie tylko zresztą w środowisku sierpec-kim – więc akces zgłaszają kolejne osoby.

Opracowanie opatrzone jest obszerną biblio-grafią wykorzystanych materiałów archiwalnych, opracowań i artykułów. Książka zawiera ogromną ilość zdjęć: w tekście czarno-białych, a we wkład-kach – kolorowych, dotyczących tak przeszłości, jak i współczesności Oddziału TNP i miasta.

Oprócz tego książka zawiera historię i cha-rakterystykę działalności wymienionych już sier-peckich instytucji i firm. I choć można się zasta-nawiać, co Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej, czy Okręgowa Spółdzielnia Mle-czarska mają wspólnego z działalnością na-ukową, dzięki zawartym w książce informacjom, możemy zapoznać się z ich historią i współcze-snością, a teksty mają duży walor poznawczy.

Opracowanie dotyczy zatem nie tylko historii i współczesności sierpeckiego Oddziału TNP, ale znacznie wykracza poza temat, dając w istocie szeroką panoramę dziejów miasta w XX w. i po-czątkach XXI w. Opracowanie jest jednocześnie swoistym słownikiem biograficznym ludzi, twor-zących na przestrzeni stu lat Oddział TNP. Znaj-dujemy tu 60 biogramów osób spośród sierpeckiej inteligencji – członków TNP i jego sympaty-ków. Absolutna większość z nich to osoby w Sierpcu znane i szanowane. Jednocześnie 90% z nich to ludzie, którzy nie są rodowitymi sierpczanami, ale w Sierpcu się osiedlili i podjęli pracę, tutaj się zakorzenili i ujawnili swoje społecznikowskie pa-sje. Wielu pochodzi z terenu powiatu sierpeckiego i płockiego, pozostali z bardzo różnych re-gionów Polski: Mazowsza, Kujaw, Lubelszczyzny, Podlasia, Kielecczyzny, Warmii i Mazur, a nawet Kresów Wschodnich. Analizując biografie sierpeckiej inteligencji można więc wysnuć pewne wnio-ski natury socjologicznej. Analiza tego materiału biograficznego prowadzi także do konkluzji, że największą grupę wśród nich stanowią nauczy-ciele i lekarze.

Biorąc pod uwagę, że książka jest dziełem spo-łeczników, z których tylko jeden – Grzegorz Ra-domski – jest zawodowym historykiem, powstało

dzieło nad wyraz wartościowe. Jest to kolejna ważna pozycja, dotycząca historii i współczesno-ści Sierpca, która zapewne znajdzie miejsce na półkach w wielu sierpeckich domach. Przewod-niczącej Oddziału udało się skupić i zmobilizo-wać do pracy liczne grono sierpeckiej intelligen-cji. W pracy nad monografią Oddziału uczestni-czyło 28 osób. Największy wkład wnieśli: Henry-ka Piekarska, Grzegorz Wąsiewski, Agnieszka Borek, Halina Giżyńska-Burakowska, Maria Wi-śniewska, Krystyna Szczepiek, Bożena Wysocka, Ewa Jeziórska. Dzięki temu powstało opracowa-nie, które może budzić satysfakcję i zadowolenie autorów rozdziałów i podrozdziałów oraz poczu-cie uczestnictwa w czymś ważnym i wartości-owym. Świadczy też o dużej aktywności wydawni-czej sierpeckich regionalistów, którzy niemal co roku publikują wartościowe opracowania histo-ryczne.

Żeby jednak nie ograniczyć się wyłącznie do zalet, wskażmy pewne niedociągnięcia. Rozdział II nosi tytuł „Sierpecki oddział TNP w latach 1908–1948” i zawiera podrozdział „Utworzenie i dzia-łalność Sierpeckiego Oddziału TNP w latach 1908–1914 i próba jego reaktywacji w 1948 roku”. Problem polega na tym, że na temat pró-by wznowienia działalności Oddziału w 1948 nic nie ma. Z tytułu rozdziału i podrozdziału można tylko się domyśleć, że taka próba była, ale za-kończyła się niepowodzeniem. Skoro jednak w tekście nie ma żadnej wzmianki, należało zmo-dyfikować tytuły, ograniczając ramy chronologicz-ne do lat 1908–1914. Wtedy nie byłoby proble-mu.

Na temat nieudanej próby reaktywacji dzia-łalności w 1948 r. pisała Barbara Konarska-Pabiniak w artykule w „Notatkach Płockich” o zamiejscowych oddziałach TNP². Na podstawie dokumentów z Archiwum TNP wiadomo, że ini-cjatorem powołania Oddziału był inspektor szkolny Marian Przedpeński. W połowie 1947 r. doprowadził do utworzenia Oddziału TNP w Go-styninie, a po przeniesieniu się do Lipna, w 1948 r. podjął starania o utworzenie Oddziału w Sierp-cu. 10 kwietnia 1948 r. odbyło się nawet zebra-nie organizacyjne, ale chyba na tym się zakoń-czyło i do utworzenia Oddziału nie doszło³.

Z innych niedociągnięć – w podrozdziale na temat działalności Oddziału w latach 1969–2007 zabrakło nieco konsekwencji i na s. 131–132 niepotrzebnie powtórzono informacje o utworze-niu Oddziału w 1908 r. Wystarczyło ograniczyć się do tła reaktywacji Oddziału w 1969 r., co zostało zrobione.

Wymienione niedociągnięcia to jednak w isto-cie drobiazgi nie mające większego znaczenia i wpływu na bardzo pozytywną ocenę omawiane-go wydawnictwa. Książka jest wysoce wartości-owym i cennym źródłem wiedzy o aktywności spo-

tecznej sierpeckiej inteligencji i miejscowych instytucji. Powinna spotkać się z dużym zainteresowaniem mieszkańców, którym bliska jest historia Sierpca.

Grzegorz Gołębiowski

Przypisy

- ¹ *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, praca zbiorowa pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2004.   ³ *Ibidem*, s. 38.
- ² B. Konarska-Pabiniak, *Oddziały zamiejscowe Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1947–1957*, „Notatki Płockie” 2007, nr 1, s. 35–40.

NASI AUTORZY

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI	—	dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, członek Zarządu TNP.
BARTOSZ GRALICKI	—	Absolwent Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego. Student Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Laureat–finalista IV edycji Olimpiady „Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego”.
ANDRZEJ JAGODZIŃSKI	—	doktor nauk ekonomicznych, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku.
JOANNA KACPERSKA	—	mgr administracji, Dyrektor Biblioteki Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. Absolwentka Wydziału Administracji Uniwersytetu Warszawskiego – Centrum Studiów Samorządu Terytorialnego i Rozwoju Lokalnego.
ANDRZEJ KANSY	—	dr nauk humanistycznych, dyrektor Biura TNP, członek TNP
TOMASZ KRUSZEWSKI	—	dr nauk humanistycznych, Kanclerz Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, członek TNP
AGNIESZKA KRZĘTOWSKA	—	doktor nauk ekonomicznych, adiunkt, Politechnika Warszawska, Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych
ANDRZEJ J. PAPIEROWSKI	—	dr nauk politycznych z Płocka, członek Kolegium Redakcyjnego „Notatek Płockich”, członek TNP
MICHAŁ SOKOLNICKI	—	mgr historii z Płocka
JAN HENRYK WALUŚ	—	kolekcjoner, organizator wystaw numizmatycznych i falerystycznych. Członek TNP, działacz Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego.
KONRAD JAN WALUŚ	—	doktor nauk technicznych, kolekcjoner, numizmatyk, filokartysta, projektant beznominatowych kartek pocztowych wydanych przez Poczta Polską.
Autorki Bibliografii:	—	Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak–Kowalska

PREZES TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO LAUREATEM NAGRODY MARSZAŁKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Wręczenie Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego w dniu 19 listopada 2012 r. Od lewej: Wiesław Raboszuk – członek Zarządu Województwa Mazowieckiego, prof. Zbigniew Kruszewski – prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, Adam Struzik – Marszałek Województwa Mazowieckiego, członek TNP

Nagroda Marszałka Województwa Mazowieckiego należy do najbardziej prestiżowych wyróżnień w województwie. Jest przyznawana od 1999 r. za szczególną aktywność społeczną, pracę twórczą, upowszechnianie oraz ochronę wartości i dóbr kultury. Wśród dotychczasowych laureatów znajdują się m.in. ks. Jan Twardowski, ks. bp. dr hab. Stanisław Wielgus, Wojciech Siemion, Maja Komorowska.

19 listopada 2012 r. odbyło się wręczenie Nagród Marszałka Województwa Mazowieckiego Adama Struzika w ramach trzynastej edycji konkursu, do którego nominowano 100 najwybitniejszych animatorów Mazowsza. Podczas uroczystej gali w Teatrze Kamienica w Warszawie nagrody wręczono dziesięciu wybranym przez Kapitułę Nagrody zasłużonym osobom. Uroczystość prowadzona była przez prezentera telewizyjnego Tomasza Kamela.

Jako pierwszego uhonorowano prof. nadzw. dr. hab. inż. Zbigniewa P. Kruszewskiego, prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego. Podczas wręczania statuetki Marszałek Województwa Mazowieckiego Adam Struzik podkreślił, że prezes Kruszewski jest też jego prezesem, jako członka Towarzystwa. Wniosek o to szczególne wyróżnienie złożył Starosta Płocki Michał Boszko.

W uzasadnieniu wniosku możemy przeczytać, że prezes TNP Z. Kruszewski jest pracownikiem

naukowym i dydaktycznym oraz działaczem społecznym i publicznym. Jest ponadto rzeczoznawcą ds. techniki samochodowej, ruchu drogowego i maszyn rolniczych w Polskim Związku Motorowym i Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Mechaników Polskich. Podejmuje także tematykę pedagogiczną, w szczególności związaną z organizacją niepublicznego szkolnictwa wyższego. W 1991 r. założył Zespół Oświatowo-Konsultacyjny „Profesor”, w ramach którego zorganizował Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku, w której od 2007 pełni funkcję rektora. Prof. Z. Kruszewski napisał ponad 100 publikacji naukowych. Z Towarzystwem Naukowym Płockim związany jest od 1982 r., gdzie od 2002 r.

Zbigniew Kruszewski przemawia podczas gali wręczenia Nagród Marszałka Województwa Mazowieckiego

Od lewej: Z. Kruszewski – prezes TNP, Jolanta Kruszewska – małżonka prezesa, Michał Boszko – Starosta Płocki, członek TNP pełni funkcję prezesa. W ramach działalności społecznej w organizacji podejmował liczne inicjatywy na rzecz popularyzowania nauki i zachowania kultury Mazowsza. Zainicjował digitalizację zbiorów Biblioteki Naukowej im. Zielińskich TNP w Płocku. Ponadto nadzorował i merytorycznie współpracował z seminarium doktoranckim przy Towarzystwie, zajmował się organizowaniem wystaw, sesji, konferencji i odczytów, promowaniem wybitnych postaci związanych z Mazowszem, wspieraniem przedsięwzięć dotyczących Mazowsza. Jako członek Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk od 2003 r., a od 2007 r. jako jej przewodniczący wspierał społeczny ruch naukowy w Polsce, w tym także na Mazowszu. Profesor Kruszewski prowadzi badania naukowe związane z działalnością pedagogiczną na Mazowszu oraz polityką publiczną towarzystw naukowych, a w szczególności Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wypromował trzech doktorów, co przyczyniło się do zwiększenia kapitału ludzkiego Mazowsza. Był senatorem, a następnie posłem RP.

Z. Kruszewski jest autorem, współautorem i redaktorem wielu pozycji książkowych oraz artykułów naukowych dotyczących tematyki Mazowsza, np.:

„Centralny Okręg Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii”, red. Z. Kruszewski, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2003 r.

„Kultura żydowska na Mazowszu”, red. naukowa Z. Kruszewski, A. Kansy, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2004 r.

„Animatory kultury muzycznej na Mazowszu”, red. naukowa Z. Kruszewski, A. Kansy, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2004 r.

„Przedsiębiorczość polska w warunkach Unii Europejskiej”, red. naukowa Z. Kruszewski, A. Kansy, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2005 r.

„Skarby Towarzystwa Naukowego Płockiego”, red. naukowa Z. Kruszewski, A. Kansy, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2005 r.

„Możliwości i ograniczenia kształcenia ustawicznego”, redakcja naukowa Z. Kruszewski, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Płockiego, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2008 r.

„W trosce o zdrowe społeczeństwo – życie i działalność prof. Marcina Kacprzaka 1888-1968”, red. naukowa Z. Kruszewski, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2008 r.

„Unia Europejska – transfer wiedzy i innowacji w warunkach lokalnych”, red. naukowa Z. Kruszewski, K. Waluch, Wydawnictwo Europe Direct, Płock 2008 r.

Z. Kruszewski, J. Stefański, „Mała encyklopedia Towarzystwa Naukowego Płockiego”, Wyd. Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2011 r.

„Towarzystwo Naukowe Płockie podmiot życia publicznego”, Wyd. PWN, Warszawa 2011 r.

Z. Kruszewski, „The Płock Learned Society”, [w:] „7 years of Poland’s presence in the European Union. Implications for the Masovian region”, red. A. Nowak, M. Szafański, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011 r.

Z. Kruszewski, „Kształcenie kobiet inżynierów we „Włotkowiczu” dla potrzeb regionów”, [w:] „Absolwentki kierunków technicznych dla rozwoju regionu”, red. A. Krzętowska, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2011 r., s. 113–122.

Z. Kruszewski, „Szkolnictwo wyższe w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu płockiego i tworzeniu gospodarki opartej na B+R i wiedzy”, [w:] „Dynamiczne, stałe zwiększenie nakładów na B+R do wysokości 3% PKB”, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2011 r., s. 201–220.

Z. Kruszewski, „Wiedzy, edukacji i innowacji nigdy nie ma za dużo, a talenty są wszędzie”, [w:] „Innowacyjne Mazowsze”, red. A. Straszak, Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2010 r., s. 7–11.

Andrzej Kansy

BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO za okres 1 X – 31 XII 2011 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY Bibliografie

— **BEDNARCZYK**, Rafał.: Działalność wydawnicza pracowników Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej Płockiej w latach 1990–2010 = poz. 389

1. **Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 X – 31 XII 2010 r.** / oprac. Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 56–72

Czasopisma i wydawnictwa ciągłe

2. **Aktualności Teatru Płockiego** / red. kolegium. – 2011, [R. 4], nr wrzesień–październik, listopad–grudzień. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2011. – Niereg.

3. **Auto Kurier Płock i region:** dwutygodnik informacyjno-reklamowy. – 2011, [R. 11], nr 19(363)–24(368). – Płock: [b.w.], 2011. – Dwutyg.

4. **Bibliotekarz Płocki:** biuletyn informacyjno-metodyczny / [red. zespół]. – 2011, [R. 17], nr 2. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2011. – Półroc. – ISSN 1234-1215

5. **Bieżuńskie Zeszyty Historyczne** / [Przewod. kolegium red. Wiktor Mieszkowski]. – Z. 25(2011). – Biezuń: Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu, Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2011. – Rocz. – ISSN 1231-0212

6. **Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego** / red. nac. Andrzej Adamski. – 2011, [R. 1], nr 2(2) – 3(3). – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2011. – Mies.

7. **Biuletyn.** Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2011, [R.21], nr 4. – Płock: OIL, 2011. – Kwart. – ISSN 1509-0051
Od numeru 2(106) zmiana tytułu „Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej”.

8. **Biuletyn Muzealny:** kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2011, [R. 7], nr 4/25. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2011. – Kwart. – ISSN 1734-6835

9. **Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego** / Urząd Statystyczny w Warszawie; pod kierunkiem: Agnieszki Ajdyn, Grzegorza Stępnia. – 2011, nr 3. – Warszawa: US, 2011. – Kwart. – ISSN 1508-1389
Statistical Bulletin of Mazowieckie Voivodship

10. **Dziejopis Sierpecki:** Biuletyn Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc / red. zespół. – 2011, [R. 1], nr 1. – Sierpc: Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc, – 2011. – Kwart.

11. **Echa Płocka** / red. nac. Jacek Strzeszewski. – 2011, nr 3. – Płock: 2011. – Niereg.

12. **Echo Gąbina:** kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2011, nr 2–4. – Gąbin: UMiG, 2011. – Kwart.

13. **Echo Mochowa:** Biuletyn Informacyjny Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2011, nr 55 (październik). – Mochowo: Urząd Gminy, 2011. – Niereg.

14. **Edukacja Otwarta** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Anna Frąckowiak]. – 2011, [R.10], nr 2. – Płock: SWPW, 2011. – Półroc. – ISSN 1642-5227

15. **Express Płocki** / red. nac. Rafał Wereszczaka. – 2011, nr 40–52. – Płock: Milenium Media, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-3850

16. **Express Sochaczewski** / red. nac. Jerzy Szostak. – 2011, nr 40–51. – Sochaczew: Milenium Media, 2011. – Tyg.

– ISSN 1643-532X

17. **FanFary:** Czasopismo Parafii św. Bartłomieja w Płocku / Red. zespół, opiekun ks. Wojciech Kruszewski. – 2011, [R. 7], nr 4. – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2011. – Niereg.

18. **Fundusze Europejskie dla Mazowsza:** Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013 / red. Ilona Nasiadka [i in.]. – 2011, [R. 2], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2011. – Kwart. – ISSN 2082-3517

19. **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza:** Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013 / red. Ilona Nasiadka, Magdalena Kubacz, Michał Nędział. – 2011, [R. 2], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2011. – Kwart. – ISSN 2082-3436

20. **Gazeta Łącka:** Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół, przewod. Alicja Zbyszewska. – 2011, [R. 17], nr 2(54). – Łąck: UG, 2011. – Niereg.

21. **Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica** / red. nac. Kamila Bielińska. – 2011, [R. 18], nr 34. – Płock: SWPW, 2011. – Półroc. – ISSN 1425-2740

22. **Gazeta Wyborcza** / red. nac. Adam Michnik. – 2011, nr 229–304. – Warszawa: Agora SA, 2011. – Dz. – ISSN 0860-908X
Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

23. **Głos Gostynina:** Gostynińska Wspólnota Samorządowa / red. nac. Aleksandra Mrówka. – 2011 [R. 2], nr 8–10. – Gostynin: Gostynińska Wspólnota Samorządowa, 2011. – Mies. – ISSN 2082-2359.

24. **Głos Stupna:** Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Emilia Adamkowska. – 2011, [R. 7], grudzień (nr 25). – Stupno: UG, 2011. – Niereg.

25. **Gościniec Sztuki:** magazyn artystyczno-literacki / red. nac. Andrzej Dorobek. – Nr 2/17, R. 15(2011). – Płock: Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2011. – Półroc. – ISSN 1505-5299

26. **Gość Niedzielny:** tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2011, R. 88, nr 39–52. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2011. – Tyg. – ISSN 0137-7604
Zawiera dod. „Gość Płocki”.

27. **HarcWięści Płockie: magazyn Hufca ZHP Płock** / red. nac. Małgorzata Foliak. – 2011, [R. 3], nr 10. – Płock: Harcerski Krąg Akademicki „Feniks”, 2011. – Niereg.

27a. **Humanizacja Pracy** / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. P. Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2011, nr 5(263), 6(264). – [S.L.]: FHP; Płock: SWPW, 2011. – Dwumies. – ISSN 1643-7446

28. **Informacje SUTW w Płocku** / red. zespół. – Zeszyt 7 (2010/2011). – Płock: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2011. – Rocz.

29. **Kontakt:** Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / red. nac. Sławomir Wiśniewski. – 2011, nr 81. – Drobin: UMiG, 2011. – Kwart. – ISSN 1730-8208

30. **Kronika Mazowiecka:** Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Elwira Kasprzak. – 2011, [R. 9], nr 10(104)–12(106). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, – 2011. – Mies. – ISSN 1730-749X

31. **Kurier Sierpecki** / red. nac. Anna Matuszewska. – 2011, [R.3], nr 40–52. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kwieciński, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-1556

32. **Lokalna Gazeta Kutna i Regionu:** plus łączyca, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2011, [R. 3], nr 129–138. – Kutno: „MEDIA”, 2011. – Tyg. – ISSN 2080-2269

- 33. M jak Miszewko** /red. zespół. – 2011, [R. 6], nr 9(59) – 11(61). – Miszewko Strzałkowskie : Parafia św. Mikołaja, 2011. – Mies.
- 34. Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2011, [R. 53], nr 10–12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2011. – Mies. – ISSN 0209- 3103
- 35. Mazowiecka Szwajcaria**: bezpłatne pismo społeczno–kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2011, nr 5/6 (20–21). – Brudzeń Duży: TPGB, 2011. – Dwumies. – ISSN 1642-9214
- 36. Mazowiecki Rynek Pracy**: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2011, [R. 8], nr 5(43)–6(44). – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2011. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
- 37. Mazowsze**: Studia Regionalne /red. nac. Zbigniew Strzelecki. – 2011, nr 7, 8. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2011. – Niereg. – ISSN 1689-4774
- 38. Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny /red. nac. Janina Ziętek. – 2011, [R. 6], nr 4(23). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2011. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 39. Miasto Płock i okolice**: bezpłatne pismo informacyjno–promocyjne / red. nac. Tomasz Krajewski. – 2011, [R. 5], nr 31. – Płock: Wydawnictwo TOM–PRESS, 2011. – Niereg.
- 40. Miejski Zeszyt Statystyczny** /przygot. w Zespole Strategii i Planowania w składzie Małgorzata Kansy, Maria Sierandt, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – Nr 18 (2010). – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Strategii Rozwoju Miasta, Urbanistyki i Architektury, 2011. – Roc.
- 41. Miesięcznik Politechniki Warszawskiej**: Pismo Społeczności Akademickiej PW / red. nac. Iwona Kolińska. – 2011, R. 14, nr 10(166)–12(168). – Warszawa: Politechnika Warszawska, 2011. – Mies. – ISSN 1640-8411
- 42. Nasz Gostynin**: biuletyn miejski / red. nac. Barbara Konańska–Pabiniak. – 2011, nr 11–12. – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta, 2011. – Mies. – ISSN 2081-4364
- 43. Nasz Płock**: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2011 [R. 8], nr 5–7. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2011. – Niereg. – ISSN 1713-5484
- 44. Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2011, nr 3–4. – Sierpc: Urząd Miasta, 2011. – Kwart.
- 45. Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2011, grudzień. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2011. – Kwart.
- 46. Nasza Gmina Radzanowo**: monitor samorządowy gminy Radzanowo / red. zespół. – 2011, nr 1/październik – 2/grudzień. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2011. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 47. Nasze Korzenie**: półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2011, [R. 1], nr 1. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2011. – Półroc. – ISSN 2084-2600
- 48. Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2011, [R. 55], nr 4/229. – Płock: TNP, 2011. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 49. Orlen Ekspres**: magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. nac. Renata Krawczyńska. – 2011, [R. 12], nr 14–16. – Płock: PKN ORLEN SA, 2011. – Mies. – ISSN 1641-0629
- 50. Oświata Mazowiecka**: Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nac. Mariusz Dobijański. – 2011, [R. 3], nr 04(09). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2011. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 51. Parki Krajobrazowe Mazowsza**: Kwartalnik Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych / red. nac. Jolanta Brzezik. – 2011, [R. 1], nr 3(3)–4(4). – Otwock: Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych, 2011. – Kwart. – ISSN 2083-375X
- 52. Powiat Płocki**: Biuletyn Samorządowy / red. prow. Małgorzata Struzik, Elżbieta Subotowicz. – 2011, nr 50/październik–grudzień. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2011. – Kwart. – ISSN 1507-6652
- 53. Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2011** / [red. główny Barbara Czerwińska–Jędrusiak]. – 2011, [R. 12](2011). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2011. 351 s., [1] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Roc. – ISSN 1509-9652 Tekst równol. pol.-ang.
- 54. Sierpecka Fara**: pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2011, nr 10–12. – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2011. – Mies.
- 55. Sierpeckie Rozmaitości**: gazeta–magazyn społeczny i historyczno–literacki / red. nac. Ryszard Suty. – 2011, nr 3–4. – Sierpc: „Budexpo” Sp. z o.o. 2011. – Kwart. – ISSN 1426-7853
- 56. Słowo Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy** / red. zespół. – 2011, nr 4 (czwarty kwartał). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2011. – Kwart.
- 57. Spotkanie** / red. zespół. – 2011, [R. 6], nr 12/61, nr specjalny „Obrzędy wieczery wigilijnej”. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Miłosierdzia Bożego, 2011. – Mies. Poprzednio: „Wiadomości Parafialne”.
- 58. Studenckie Zeszyty Naukowe**/ Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Iławie; [red. Marek Borowski, Romuald Dobrzeński]. – Nr 8 (2011). – Płock: SWPW: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2011. – ISBN 978-83-62709-07-6
- 59. Studia Mazowieckie** / red. nac. Zbigniew Ptasiewicz. – R.6/13(2011), nr 1–2, 3–4. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, 2011. – Niereg. – ISSN 1231-2797
- 60. Studia Płockie** / [red. nac. Ireneusz Mroczkowski]. – T. 39 (2011). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2011. – Roc. – ISSN 0137-4362
- 61. Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2011, [R. 39], nr 40–52. – Płock: Dziennikarsko–Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2011. – Tyg. – ISSN 0208-6992
- 62. U Świętego Marcina**: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Andrzej Dziegielewski. – 2011, [R. 1], nr 1. – Słupno: Parafia św. Marcina, 2011. – Mies.
- 63. W Duchu i Prawdzie**: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2011, [R. 18], nr 9–11. – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2011. – Mies.
- 64. Wiadomości Parafialne** / red. zespół. – 2011, [R. 6], nr 58/59–59/60. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Miłosierdzia Bożego, 2011. – Mies. Od numeru 12/61 zmiana tytułu na „Spotkanie”.
- 65. Wiadomości Uczelniane**: Pismo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / [red. nac. Małgorzata Znyk]. – 2011, [R. 8], nr 1(16)–2(17). – Płock: PWSZ, 2011. – Półroc. – ISSN 1732-4130
- 66. Wieś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red. nac. Ewa Gregorczyk. – 2011, [R. 13], nr 10(139)–12(141). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2011. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 67. Wieści Gminne (Bielsk)**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2011, [R. 5], nr 19(3). – Bielsk: Urząd Gminy, 2011. – Niereg.
- 68. Wieści z Ziemi Sochaczewskiej**: Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Podśędek. – 2011, [R. 4], nr 5(29)–6(30). – Sochaczew: Starostwo Powia-

- towe w Sochaczewie, 2011. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 69. Wieści znad Wisły** /red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Renata Maślanka. – 2011, [R. 18], nr 83/grudzień. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2011. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 70. Województwo mazowieckie 2011:** podregiony, powiaty, gminy / Urząd Statystyczny; [Przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2011, R. 7(2011). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2011. – 461 s., [1] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Roczn. – ISSN 1732-9736
Tekst równol. pol.-ang.
- 71. Z Dziejów Harcerstwa na Mazowszu...:** Harcmistrz Cezary Gedroyc: Czarek–nasz druh i przyjaciel / oprac. [z. 13(26)] Weronika Budziło; współpraca red. hm. Maciej Zaborowski. – 2011, Z. 13(26). – Warszawa: Krąg Instruktorski „Z Tumskiego Wzgórza” przy Chorągwi Mazowieckiej ZHP, 2011. – Niereg.
- 72. Z Życia Naszej Gminy.** – 2011, grudzień. – Nowy Duninów: Urząd Gminy, 2011. – Niereg.
- 73. Zagraj to Sam:** przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2011, [R. 18], nr 4. – Płock: Studio „Bis”, 2011. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 74. Zeszyty Jagiellońskie:** Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2011, [R. 11], nr 61–64. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2011. – Niereg.
- 75. Zeszyty Naukowe** – Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne / [red. nauk. Jacek Grzywacz, Sławomir Kowalski]. – T. 14 (2011). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2011. – Niereg. – ISSN 1644-888X
Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne
- 76. Zeszyty Naukowe** – Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Neofilologia / [red. nac. Krzysztof A. Kuczyński]. – T. 6 (2011). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2011. – Niereg. – ISSN 1641-9839
Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Neofilologia
- 77. Zeszyty Naukowe** – Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Iławie. – Vol. 53. – Płock: SWPW: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2011. – Niereg. – ISBN 978-83-62709-22-9
- 78. Źródło wiary:** pismo Parafii Świętego Mikołaja w Gąbinie / red. Beata Żabka. – 2011 [R.2], nr 4(23). – Gąbin: Parafia Świętego Mikołaja w Gąbinie, 2011. – Niereg.

Poszczególne okręgi i miejscowości Mazowsze

- 79. KALIŃSKA, Małgorzata:** Mazowsze w pigułce / [tekst: Małgorzata Kalińska]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 56 s.: il. kolor.; 23 cm. – (Mazowsze, Serce Polski.)
Mapa na wyklejce. – Na okł. i s. tyt.: Dla podróżników. Poznaj piękno mazowieckiej przyrody i architektury. – ISBN 978-83-62082-89-6
- Płock**
- 80. KOWALSKI, Rafał:** Zapachy Płocka w chmurach: nowe książki Mirosława Łakomskiego / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 255, s. 2, il.
Albumy fotograficzne: „Płock z lotu ptaka” i „Szkice płockie” Płock (powiat)
- 81. BOSZKO, Michał:** Ocena naszych osiągnięć w latach 2006–2010 / Michał Boszko. // Powiat Płocki. – 2011, nr 50, s. 7–10, il.
Dot. powiatu płockiego.

Pamiętniki. Wspomnienia

- 82. SIUTA, Małgorzata:** Kolekcjonerzy wspomnień ze Stowarzyszenia Tradycje: pasjonaci historii / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 261, s. 1, 2, il.

- 83. SOKOŁOWSKI, Michał:** O Duninowie w latach II wojny światowej: wspomnienie / Michał Sokołowski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 34–37. – Streszcz. w jęz. ang.

Biografie

Antoni Julian Nowowiejski (bł.)

- **ROJEWSKI, Andrzej:** Śpiew i muzyka w liturgii w wykładzie A.J. Nowowiejskiego = poz. 403

Banasiak, Joanna

- **Joanna Banasiak** = poz. 416

Bąkowska-Roszkowska, Katarzyna

- **KOWALSKI, Rafał:** Ciggle zanurzona w wodzie = poz. 372

Białokórski, Stanisław

- 84. SZABLEWSKI, Jarosław:** Stanisław Białokórski – przedwojenny malarz z Sierpca / Jarosław Szablewski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 3–4, s. 34–35, il.

Boerner, Ignacy Karol Wilhelm

- 85. KOWALSKI, Rafał:** Ja, ewangelik, patriota polski / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 258, s. 4, il.
Odświeżenie tablicy pamiątkowej na ścianie ewangelickiej kaplicy parafialnej w Płocku, poświęconej pastorowi i nauczycielowi Ignacemu Karolowi Wilhelmowi Boernerowi.

Broniewski, Władysław

- 86. BŁĄŻEJOWSKA, Kalina:** Lew w klatce: pierwsza biografia Władysława Broniewskiego / Kalina Błazejowska. // Tygodnik Powszechny. – 2011, nr 48, s. 42, il.

Zawiera rec. książki: Broniewski. Miłość, wódka, polityka / Mariusz Urbanek. – Warszawa, 2011.

- 87. KARPIUK, Dawid:** Powrót poety / Dawid Karpiuk. // Wprost. – 2011, nr 48, s. 100–102, il.

Zawiera rec. książki: Broniewski. Miłość, wódka, polityka / Mariusz Urbanek. – Warszawa, 2011

- 88. MASŁOŃ, Krzysztof:** Haus Broniewskiego / Krzysztof Masłoń. // Rzeczpospolita. – 2011, nr 269, dod. Plus Minus, nr 46, s. P16–P17, il.

Oprac. zawiera fragm. książki Mariusza Urbanka „Broniewski. Miłość, wódka, polityka” wyd. przez Iskry w 2011 r.

- 89. STOMMA, Ludwik:** A jednak o Broniewskim / Ludwik Stomma. // Polityka. – 2011, nr 50, s. 104, il.

Zawiera rec. książki: „Broniewski. Miłość, wódka, polityka” / Mariusz Urbanek. – Warszawa, 2011.

- 90. URBANEK, Mariusz:** Poeta i psycho-łotrzy / Mariusz Urbanek. // Polityka. – 2011, nr 44, s. 80–82, il.

Fragment książki „Broniewski. Miłość, wódka, polityka” o przymusowym pobycie Władysława Broniewskiego w Państwowym Sanatorium dla Nerwowo Chorych w Kościanie w 1954 r., po śmierci córki Anki.

Brudziński (rodzina)

- 91. GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan:** Brudzińscy: opowieści genealogiczne / Paweł Bogdan Gąsiorowski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 3–4, s. 23–26, il.

Historia mazowieckiej rodziny.

Chojnacki, Jakub

- 92. STEFAŃSKI, Jerzy:** Uroczyste otwarcie ulicy oraz odświeżenie pomnika-ławeczki dr. inż. Jakuba Chojnackiego / Jerzy Stefański. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 51–55, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Cieślak, Bronisław

- 93. KULAS, Tadeusz:** Pamięci Bronisława Cieślaka: pożegnanie (1936–2011) / Tadeusz Kulas. // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 255, s. 6

Dębski, Grzegorz

- 94. DĘBSKI, Grzegorz:** Gmina Mała Wieś / Grzegorz Dębski; rozm. przepr. Marzena Roźniak, Elżbieta Śmigiełska, Natalia Bartosińska, Marta Kurowska, Michał Ostrowski. // Powiat Płocki. – 2011, nr 50, s. 31–37, il.
Rozmowa z muzykiem i nauczycielem muzyki w m. in. w Małachowiance, pochodzącym z Małej Wsi.

- Dziewanowski (rodzina)**
95. JEZNACH, Andrzej.: Dziewanowscy z Grodkowa / Andrzej Jeznach. // Nasze Korzenie. – 2011, nr 1, s. 22–25, il.
- Hanuszkiewicz, Adam**
- SZATKOWSKA, Lena.: Ja bym się zamienił z Mokrowieckim = poz. 381
- Higersberger (rodzina)**
96. (EG).: O rodzie Higersbergerów: spotkanie „Za zamkową bramą...” / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 14, il. Medal „Za zasługi dla miasta Gostynina” przyznany rodzinie Higersbergerów.
97. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Dlaczego rondo Rodziny Higersbergerów? Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Gostynin. – 2011, nr 12, s. 8–9, il. Dot. nazwy dla ronda na skrzyżowaniu ul. Targowej i Zamkowej w Gostyninie.
- Hińc (rodzina)**
98. HIŃC, Waldemar (1925–).: Czas miniony: Płock – Małachowianka / Waldemar Hińc; [oprac. graf. Lech Hinc]. – Warszawa: Waldemar Hińc, 2011. – 182 s.: fot. (w tym kolor.); 23 cm. – Na okł. nazwa aut.: Waldemar Hinc. – ISBN 978-83-935001-0-9
- Kogowski, Andrzej**
99. WEBER, Michał.: Andrzej Kogowski: aranżator wyglądu Sierpca lat 70. XX. / Michał Weber. // Dziejopis Sierpecki. – 2011, nr 1, s. 20–22, il.
- Kordulańska, Katarzyna**
- JAM.: Nowa komendantka = poz. 226
- Kowalski (rodzina)**
100. KOWALSKI, Rafał.: Jedenaste: ucz się i pamiętaj / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 241, s. 4–5, il. – (Z płockiego strychu.)
- Historia żydowskiej rodziny Kowalskich z Płocka.**
- Krzywicki, Ludwik**
- SADOWSKI, Wacław.: [Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu... – recenzja] = poz. 239
- Kucharski, Jerzy**
101. (LESZ).: Za działalność w „Solidarności”: odznaczenia dla opozycjonistów / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 5, il.
- Kunkowski, Kazimierz Tadeusz**
102. KUNKOWSKI, Kazimierz Tadeusz.: Wspomnienie o Sierpcu / Kazimierz Tadeusz Kunkowski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 3–4, s. 51–55, 62, il.
- Leszczyński, Ignacy**
103. MATUSIAK, Marcin.: Pierwszy agronom Królestwa Polskiego: Ignacy Leszczyński z Belny / Marcin Matusiak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 48, s. 16 Sylwetka Ignacego Leszczyńskiego ze wsi Belno gm. Gostynin. Niszczący jego grobowiec w Sokołowie.
- Łykowski, Konrad**
104. (LESZ).: Cieszymy się z wolności: Krzyż Kawalerski dla Konrada Łykowskiego / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 3, il.
- Mikulski (rodzina)**
- GALICKA, Izabella.: Moje gostyńskie lata (3) = poz. 270
- Murzynowski, Stanisław**
- (lesz).: Tłumacz Nowego Testamentu = poz. 284
- Niweliński, Aleksander**
- LEWANDOWSKA, Anna.: Okruchy = poz. 287
- Noskowski, Andrzej (bp)**
105. [NOSKOWSKI, Andrzej].: Andrzej Noskowski: biskup płocki / red. nauk. Adam Koseski, Krzysztof Ostrowski, Leonard Sobieraj; [aut. Andrzej K. Banach et al.]; Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Muzeum Mazowieckie w Płocku. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor; Płock: Muzeum Mazowieckie, [2011]. – 151, [1] s. : il. (w tym kolor.); 31 cm. – (Renesans na
- Mazowszu.). – ISBN 978-83-7549-201-9 (AH)
- Nowak, Paweł**
- SIUTA, Małgorzata.: Ojciec kombinatu = poz. 189
- Nyckowska, Paulina**
106. SZATKOWSKA, Marta A.: Z makijażem trzeba się oswoić: płocczanka z niezwykłym talentem / Marta A. Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 46, s. 10, il.
- Patrowicz, Mariusz**
107. PATROWICZ, Mariusz.: Giełda bez tajemnic / Mariusz Patrowicz; rozm. przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 49, s. 7, il.
- Portalski, Stanisław**
108. KOWALSKI, Rafał.: Bohater z zaszytymi kieszeniami: zmarł sławny płocczanin / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 277, s. 2, il. Stanisław Portalski – absolwent LO im. Władysława Jagiełły w Płocku, porucznik Korpusu Lotniczego Polskich Sił Zbrojnych w Wielkiej Brytanii (Dywizjon 307).
109. (LESZ).: Stanisław Portalski (1920–2011): odszedł Jagiełłończyk / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 48, s. 9, il.
- Rutska, Halina**
110. HORODYSKA-GIZIŃSKA, Ewa.: Sierpień 1920 roku w Płocku w korespondencji Haliny Rutskiej / Ewa Horodyska-Gizińska. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 25–30, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- Sikora, Wawrzyniec**
111. BOROWSKA, Jolanta.: Wawrzyniec Sikora – dokumentalista z „Powiśla” / Jolanta Borowska. // Nasze Korzenie – 2011, nr 1, s. 32–35, il. Wawrzyniec Sikora (pseudonim Hieronim Kolqbryna) – rolnik, dziennikarz, urzędnik z Liszyna.
- Skierkowski, Władysław (ks.)**
112. ŻEBROWSKI, Tadeusz (1925–).: Ksiądz Władysław Skierkowski (1886–1941): folklorysta, zbieracz ludowych pieśni kurpiowskich / Tadeusz Żebrowski. // Studia Płockie. – T. 39 (2011), s. 215–226. – Bibliogr. – Streszcz. w jęz. niemieckim.
- Struzik, Adam**
113. Adam Struzik Honorowym Obywatelom gminy Nowy Duninów. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 46, s. 18, il.
- Szelągowski, Józef**
114. SZATKOWSKA, Lena.: Sołtys, który nie wykonał wyroku: by nie krzyżeli o Niepodległej Polsce / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 48, s. 16, il. Sołtys Bodzanowa Józef Szelągowski (1898–1943). Egzekucja trzynastu żołnierzy POZ w Bodzanowie 18 września 1942 r.
- Szeptycki, Hieronim Antoni (ks.)**
115. ŻEBROWSKI, Tadeusz (1925–).: Hieronim Antoni Szeptycki, biskup płocki (1700–1773) / Tadeusz Żebrowski. // Studia Płockie. – T. 39 (2011), s. 251–270. – Streszcz. w jęz. niem.
- Szostek, Maciej**
116. SZOSTEK, Maciej.: Zaputki bez łebków, czyli „to nie jest słomiany zapał”: Maciej Szostek; rozm. przepr. Emilia Adamkowska. // Głos Słupna. – 2011, grudzień (nr 25), s. 10–13, il. Modelarstwo z zapałek – hobby Macieja Szostka, pracownika Urzędu Gminy w Słupnie.
- Świtalski, Marek**
117. SIUTA, Małgorzata.: Lekarz, nauczyciel, społecznik: nie żyje Marek Świtalski / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 234, s. 2, il.
- Tabaka, Mirosław (ks.)**
118. BARAŃSKI, Józef.: W kurii i na parafii: sylwetki kapłanów / Józef Barański. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 52, s. 22 Zawiera rec. książki: Ksiądz Mirosław Tabaka / Michał Marian Grzybowski. – Płock, Sierpc, 2011.
- Themerson, Franciszka i Stefan**
119. MAJEWSKI, Tomasz.: Stefania i Franciszek Themersonowie: laboratorium form / Tomasz Majewski. // Gościńiec

Filmy Themersonów.

120. SADY, Małgorzata.: Gaberbocchus Press Londyn 1948–1979 / Małgorzata Sady. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17 (2011), s. 74–88, il.

Oficyna wydawnicza Franciszki i Stefana Themersonów.

121. THEMERSON, Franciszka.: Rozmowa z Franciszką i Stefanem Themersonami / Franciszka Themerson, Stefan Themerson. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17 (2011), s. 6–10

Przedruk z książki Jan Błoński „Błoński przekorny: dziennik, wywiady”, Kraków 2011 r., s. 177–182. Wywiad przeprowadzony w Krakowie w 1959 r.

Themerson, Mieczysław

— **MATUSIAK**, Ewa Lilianna.: Świat widziany inaczej... Ojciec i syn – Mieczysław i Stefan Themersonowie = poz. 420

— **SZATKOWSKA**, Lena.: Świat widziany inaczej = poz. 425

Themerson, Stefan

122. GWIZDAŁA, Agata.: Muzyczność libretta opery semantycznej Stefana Themersona „Święty Franciszek i Wilk z Gubbio, czyli Kotlety Świętego Franciszka” / Agata Gwizdała. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17 (2011), s. 62–73, il.

123. PRODEUS, Adriana.: Zawód: Themerson / Adriana Prodeus. // Tygodnik Powszechny. – 2011, nr 45, dod. Magazyn Literacki, nr 10–11, s. 12–13, il.

124. REICHARDT, Jasia.: Książka, czyli album wycinków z prasy / Jasia Reichardt. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17(2011), s. 15–26, il.

Wycinki prasowe o awangardzie filmowej w albumie robionym przez Stefana Themersona.

— **SZATKOWSKA**, Lena.: Świat widziany inaczej = poz. 425

125. WADLEY, Nick.: Stefan Themerson – wiele sposobów widzenia / Nick Wadley. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17(2011), s. 38–53, il.

Tuszyński, Felix

— **SZATKOWSKA**, Lena.: Mira i Feliks: artystyczne powroty = poz. 334

Wakulski, Franciszek Ksawery

126. KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Franciszek Ksawery Wakulski – polski inżynier w Peru / Barbara Konarska-Pabiniak. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 8–14, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Woszczyk Andrzej, Stefan

127. BURAKOWSKA, Halina.: Obecny wśród gwiazd: Andrzej Stefan Woszczyk (2.03.1935 –17.07.2011) / Halina Burakowska, Jan Burakowski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 3–4, s. 20–21, il.

Wyczałkowski, Seweryn (ks.)

— **KOWALEWSKA**, Agnieszka.: Książdz Seweryn Wyczałkowski = poz. 395

Zakrzewski, Tadeusz Paweł (bp)

128. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–): Tadeusz Paweł Zakrzewski: biskup płocki 1946–1961 / ks. Michał Marian Grzybowski. – Płock: [s.n.], 2011. (Sierpc: P.P.-H. Drukarnia). – 142, [31] s.: il. kolor.; 24 cm. – ISBN 978-83-62081-89-9

129. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–): Tadeusz Paweł Zakrzewski, biskup płocki (1946–1961) / Michał Marian Grzybowski. // Studia Płockie. – T. 39 (2011), s. 227–249. – Streszcz. w jęz. angielskim.

— **PIĘTKA**, Włodzimierz.: Był jak ojciec = poz. 402

Zalewska-Mikulska, Maria

— **Jak ten czas lecił** = poz. 415

Zimińska-Sygietyńska, Mira

130. SZATKOWSKA, Lena.: Mam taki sentyment cholerny do tego miasta...: płockie adresy Miry – Marianny Magdaleny / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 51, s. 9, il.

— **SZATKOWSKA**, Lena.: Mira i Feliks: artystyczne powroty

= poz. 334

Żandarowski, Jerzy

— **ADAMSKI**, Andrzej.: Nie jestem lokalnym artystą, jestem po prostu rzeźbiarzem = poz. 370

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Mapy. Plany

131. Weekend dwa kroki stąd: mapa, opis tras turystycznych, opis atrakcji turystycznych / Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna. – 1:170 000. – Warszawa: Daupol Wydawnictwo Kartograficzne, [2011]. – 1 k. złoż.; 68x48, po złoż. 23 x 12 cm. – (Mazowsze, Serce Polski.). – ISBN 978-83-7475-615-0

Roślinność. Zwierzęta. Ochrona środowiska

132. KAŹMIERCZAK, Bogdan.: Awifauna BPK / Bogdan Kaźmierczak, Krzysztof Olejnicki. // Parki Krajobrazowe Mazowsza. – 2011, nr 4, s. 12–13, il.

Ptaki Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego.

133. GRABOWSKA, Aleksandra.: O początkach ochrony przyrody stów kilka, czyli od zniszczenia do ratunku / Aleksandra Grabowska. // Nasze Korzenie. – 2011, nr 1, s. 4–5, il.

Historia ochrony przyrody na Mazowszu.

— **LEWANDOWSKA**, Anna.: Wołali: precz z wandalami! = poz. 143

134. Obszary Natura 2000 szansą zrównoważonej turystyki dla Mazowsza Płockiego a korzystanie z energii / red. Janina Kawatczewska i in. – Płock: Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku, 2011. – 106, [2] s.: il. (głównie kolor.); 21 cm. – Bibliogr. s. 106. – ISBN 978-83-61177-09-8

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

135. AALTO, Zuzanna.: Mazowsze: turystyka konna / [tekst, zdjęcia, skład: Zuzanna Aalto, Anna Deszczyńska, Ewa Zarębska]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 61, [3] s.: il.; 23x12 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.). – Na s. tyt.: Dla aktywnych. Odkryj Mazowsze na nowo. – ISBN 978-83-63372-00-2

136. GAJEWSKI, Sławomir.: Jar Pisencja w Płocku – Imielnicy / Sławomir Gajewski. // Nasze Korzenie. – 2011, nr 1, s. 6–10, il.

— **KALINSKA**, Małgorzata.: Mazowsze w pigułce = poz. 79

137. KULCZYK, Sylwia (1972–): Mazowsze południowe: kultura i zabytki / [tekst Sylwia Kulczyk.]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 76 s.: il. kolor.; 12 cm. – (Mazowsze Serce Polski: miniprzewodnik). – ISBN 978-83-63372-08-8

138. KULCZYK, Sylwia (1972–): Mazowsze północno-wschodnie: kultura i zabytki / [tekst Sylwia Kulczyk.]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 64 s.: il. kolor.; 12 cm. – (Mazowsze Serce Polski: miniprzewodnik) – ISBN 978-83-63372-16-3

139. KULCZYK, Sylwia (1972–): Mazowsze: turystyka piesza / tekst Sylwia Kulczyk; zdj. Włodzimierz Echeński. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 79 s., [9] k. map złoż.: il. kolor.; 23 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.). – Na s. tyt. i okł.: Dla aktywnych. Odkryj Mazowsze na nowo. – Na wyklejce mapa. – ISBN 978-83-62082-93-3

140. KULCZYK, Sylwia (1972–): Mazowsze: turystyka rowerowa / [tekst Sylwia Kulczyk.]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 95, [5] s., [10] k. map złoż.: il. kolor.; 23 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.). – Na s. tyt.: Dla aktywnych. Odkryj Mazowsze na nowo. – Na wyklejce mapa. – ISBN 978-83-62082-95-7

141. KULCZYK, Sylwia (1972–): Mazowsze: turystyka wodna / [tekst Sylwia Kulczyk; zdj. Włodzimierz Echeński.]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 85 s., [6] k. map złoż.: il. kolor.; 23 cm. – (Mazowsze. Serce Polski.). – Na s. tyt.: Dla aktywnych. Odkryj Mazowsze na nowo. – Na wyklejce mapa. – ISBN 978-83-63372-04-0

- 142. KULCZYK**, Sylwia (1972–): Mazowsze zachodnie: kultura i zabytki / [tekst Sylwia Kulczyk.]. – Warszawa: Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2011. – 84 s.: il. kolor.; 12 cm. – (Mazowsze Serce Polski: miniprzewodnik). – ISBN 978-83-63372-24-8
- 143. LEWANDOWSKA**, Anna.: Wołali: precz z wandalami! / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 239, s. 1, 4, il.
Rajd protestu przeciwko niszczeniu terenów rekreacyjnych w gminie Mała Wieś.
- **MICHALIK**, Piotr.: Do Turzy Małej, Rembielina i Rokicia = poz. 159
- 144. MICHALIK**, Piotr.: Lokalizacja gospodarstw agroturystycznych w powiecie płockim / Piotr Michalik. // *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne*. – T. 14 (2011), s. 143–154, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- **MICHALIK**, Piotr.: Zapraszamy do Bądkowa Kościelnego i Sobowa = poz. 153
- **Obszary Natura 2000 szansą zrównoważonej turystyki dla Mazowsza Płockiego a korzystanie z energii** = poz. 134
- **PARADOWSKA-OLKOWSKA**, Iwona.: Aktywni turyści niepełnosprawni z Zakrzewa = poz. 234
- 145. Spacer po Ziemi Płockiej** / zespół red. Iwona Marczak [et al.]. – Grzybów: Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej „Młodzi Razem”, [2011]. – 44 s.: il. kolor.; 21 cm. – Bibliogr. s. 3. okł. – ISBN 978-83-923261-8-2 :
- 146. SUKNIEWICZ**, Daniel.: Tematyczne szlaki turystyczne – pomysł na wykorzystanie i promocję zasobów dziedzictwa kulturowego Mazowsza / Daniel Sukniewicz. // *Mazowsze: Studia Regionalne*. – 2011, nr 7, s. 227–232, il.
Szlak Książąt Mazowieckich
- 147. T.**: Cztery gwiazdki dla płockiej placówki: Centrum Informacji Turystycznej / (t). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 48, s. 11, il. Certyfikat przyznany podczas V Sejmiku Turystycznego Województwa Mazowieckiego.
- 148. TOMASZEWSKA**, Elżbieta.: Najpiękniejszy zakątek ziemi płockiej: Brudzeński Park Krajobrazowy / Elżbieta Tomaszewska. // *Kronika Mazowiecka*. – 2011, nr 10, s. 41–43, il.
- **Weekend dwa kroki stąd** = poz. 131
- **Z wybranych zagadnień metodologii i organizacji kultury fizycznej oraz, rehabilitacji i turystyki w Polsce** = poz. 348

III. LUDNOŚĆ

- **BARAŃSKI**, Józef.: Emigracja zarobkowa z Królestwa Polskiego za Ocean na przełomie XIX i XX wieku = poz. 165
- 149. SIKORA**, Wawrzyniec.: Monografia osiedli niemieckich: [przygotował do druku i przypisami opatrzył Tomasz Kordala] / Wawrzyniec Sikora. // *Nasze Korzenie*. – 2011, nr 1, s. 37–39, il. Dot. kolonii niemieckich w Liszynie i okolicach Liszyna w 19 i 20 w.

IV. HISTORIA

Archeologia

- **KLIMEK**, Leszek.: Miecz z Pilichowa – czy naprawdę zaginął = poz. 322
- **KORDALA**, Tomasz.: Czwarty sezon badań wykopaliskowych w Smorzewie = poz. 324
- 150. MATUSIAK**, Krzysztof.: Historia badań grodziska wczesnośredniowiecznego w Mokrzku / Krzysztof Matusiak. // *Nasze Korzenie*. – 2011, nr 1, s. 18–21, il.
- 151. TRUSZCZYŃSKI**, Marek.: Mroki dziejów, czyli pogański Płock...: rekonstrukcja idei / Marek Truszczyński. // *Studia Mazowieckie*. – R. 6/13(2011), nr 1–2, s. 59–71
- 152. WYSOCKI**, Jacek.: Stanowiska archeologiczne w krajobrazie kulturowym Mazowsza: problemy zarządzania i ekspozycji / Jacek Wysocki. // *Mazowsze: Studia Regionalne*.

– 2011, nr 7, s. 103–115, il.

Historia – opracowania ogólne

- **JAKUBIAK**, Marek.: Zamki na Mazowszu: historia, stan zachowania i wykorzystania = poz. 361
- **SZAŁYGIN**, Jerzy.: Dziedzictwo kultury olęderskiej na Mazowszu = poz. 366

Historia miejscowości

Bądkowo Kościelne (gm. Brudzeń Duży)

- 153. MICHALIK**, Piotr.: Zapraszamy do Bądkowa Kościelnego i Sobowa: spacerkiem po Mazowszu / Piotr Michalik. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 42, s. 20, il.

Bielsk

- 154. SOBOCIŃSKI**, Michał.: Wybrane zagadnienia z przeszłości Bielska / Michał Sobociński // *Więści Gminne (Bielsk)*. – 2011, nr 19(3), s. 3–4, il.

Bodzanów

- **SZATKOWSKA**, Lena.: Sołtys, który nie wykonał wyroku = poz. 114

Brudzeń Duży (gmina)

- **SIUTA**, Małgorzata.: Kolekcjonerzy wspomnień ze Stowarzyszenia Tradycjonistów = poz. 82

Drobin

- 155. Drobin 1914–1915**: kartka z historii. // *Kontakt*. – 2011, nr 81, s. 10–11, il.

Gostynin

- **(eg)**.: O rodzie Higersbergerów = poz. 96

Liszyno (gm. Słupno)

- **BOROWSKA**, Jolanta.: Wawrzyniec Sikora – dokumentalista z „Powiśla” = poz. 111

Nowy Duninów

- **SOKOŁOWSKI**, Michał.: O Duninowie w latach II wojny światowej = poz. 83

Płock

- 156. AULEYTNER**, Julian.: Początek polski w Płocku po 11 listopada 1918 r. / Julian Auleytner. // *Notatki Płockie*. – 2011, nr 4/229, s. 20–24, il. – Streszcz. w jęz. ang.

- **HORODYSKA-GIŻIŃSKA**, Ewa.: Sierpień 1920 roku w Płocku w korespondencji Haliny Rutskiej = poz. 110

- **KOWALSKI**, Rafał.: Jedenaste: ucz się i pamiętaj = poz. 100

- 157. KOWALSKI**, Rafał.: To nie była pora na rendez-vous: nasze miasto po 11 listopada 1918 r. / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 264, s. 2, il.

Płock w latach 1918–1919.

- 158. TRUSZCZYŃSKI**, Marek.: Płocka lokacja na polskim prawie / Marek Truszczyński. // *Studia Mazowieckie*. – 2011, R. 6/13, nr 3–4, s. 83–96, il. – Streszcz. ang., ros.

Rembielin (gm. Brudzeń Duży)

- 159. MICHALIK**, Piotr.: Do Turzy Małej, Rembielina i Rokicia: spacerkiem po Mazowszu / Piotr Michalik. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 48, s. 18, il.

Rokicie (gm. Brudzeń Duży)

- **MICHALIK**, Piotr.: Do Turzy Małej, Rembielina i Rokicia = poz. 159

Sanniki

- **ZAREMBA**, Dorota.: Patac w Sannikach: historia odzyskana = poz. 369

Sierpc

- 160. KRUKOWSKI**, Tomasz.: Słup żydowski: symboliczna kolumna wstydu i kary dla sierpeckiej gminy żydowskiej / Tomasz Krukowski. // *Dziejopis Sierpecki*. – 2011, nr 1, s. 13–19, il. Obiekt historyczny w Sierpcu w 18–20 w.

- 161. WĄSIEWSKI**, Grzegorz.: Uniwersytet Powszechny w Sierpcu (1936 r.) / Grzegorz Wąsiewski. // *Notatki Płockie*. – 2011, nr 4/229, s. 31–33. – Streszcz. w jęz. ang.

- 162. WEBER**, Michał.: Cenne, internetowe znaleziska / Michał Weber. // *Dziejopis Sierpecki*. – 2011, nr 1, s. 29–31, il. Artykuły prasowe, pocztówki, fotografie dotyczące historii Sierpca

ca na portalu Allegro oraz eBay.

Sobowo (gm. Brudzeń Duży)

— **MICHALIK**, Piotr.: Zapraszamy do Bądkowa Kościelnego i Sobowa = poz. 153

Turza Mała (gm. Brudzeń Duży)

— **MICHALIK**, Piotr.: Do Turzy Małej, Rembielina i Rokicia = poz. 159

Opracowania według okresów Historia do 1795 r.

163. Mazowsze w wielkiej wojnie z Zakonem Krzyżackim 1409–1411 / pod red. Krzysztofa Zwolińskiego; Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie [et al.]. – Żyrardów: Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego; Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, 2011. – 188, [1] s.: il.; 20 cm. – Bibliogr. przy niektórych pracach. Indeksy. – ISBN 978-83-7789-020-2

164. TRUSZCZYŃSKI, Marek.: Od Bolesława do Wacława, czyli strategię polityczne tych, którzy rządili ziemią płocką w ostatnim czterdziestolecu XIII wieku i pierwszym trzydziestolecu wieku XIV / Marek Truszczyński. // *Studia Mazowieckie*. – R. 6/13(2011), nr 1–2, s. 73–87

— **TRUSZCZYŃSKI**, Marek.: Płocka lokacja na polskim prawie = poz. 158

Historia 1795–1918 r.

165. BARAŃSKI, Józef.: Emigracja zarobkowa z Królestwa Polskiego za Ocean na przełomie XIX i XX wieku / Józef Barański. // *Studia Mazowieckie*. – 2011, R. 6/13, nr 3–4, s. 11–26. – Streszcz. ang., ros.

166. KASSAN, Nina.: Polska Macierz Małorolnych w płockim / Nina Kassan. // *Notatki Płockie*. – 2011, nr 4/229, s. 15–20. – Streszcz. w jęz. ang.

Towarzystwo „Polska Macierz Małorolnych” – 1907–1910 r.

— **MATUSIAK**, Marcin.: Pierwszy agronom Królestwa Polskiego = poz. 103

— **SIKORA**, Wawrzyniec.: Monografia osiedli niemieckich = poz. 149

— **WEBER**, Michał.: Pomnik uczestników Powstania Listopadowego 1830 r. = poz. 241

167. WEBER, Michał.: Powstanie listopadowe na terenie ziemi sierpeckiej / Michał Weber. // *Dziejopis Sierpecki*. – 2011, nr 1, s. 5–9, il.

1. Czarnowska, Barbara Bronisława – (1810–1891) 2. Powstanie 1830 r. listopadowe – a Sierpiec 3. Sierpiec – historia

Historia 1918–1939 r.

— **AULEYTNER**, Julian.: Poczta polska w Płocku po 11 listopada 1918 r. = poz. 156

— **BARAŃSKI**, Józef.: Emigracja zarobkowa z Królestwa Polskiego za Ocean na przełomie XIX i XX wieku = poz. 165

— **HORODYSKA-GZIŃSKA**, Ewa.: Sierpień 1920 roku w Płocku w korespondencji Haliny Rutkiej = poz. 110

168. PIOTROWSKI, Paweł.: Problemy kwaterunku wojskowego w Płocku w 1920 roku / Paweł Piotrowski. // *Studia Mazowieckie*. – R. 6/13(2011), nr 1–2, s. 23–33

169. PIOTROWSKI, Paweł.: Samochody pancerne w decydującym okresie wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku / Paweł Piotrowski. // *Studia Mazowieckie*. – 2011, R. 6/13, nr 3–4, s. 57–66, il. – Streszcz. ang., ros.

— **SIKORA**, Wawrzyniec.: Monografia osiedli niemieckich = poz. 149

Historia 1939–1945 r.

170. DŻERENIŃ, Jerzy.: Komentarz źródłowy do roli Związku Walki Młodych w województwie warszawskim w dziedzinie kultury fizycznej (do roku 1948) / Jerzy DżereniŃ. // W: Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych / pod red. Jerzego Dżerenia. Płock, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, 2011, s. 535–556

171. Martyrologia narodu polskiego w okresie II wojny światowej. T. 3, Zsyłki na Syberię. Powroty / oprac. red. Zbigniew Dymek. – Płock: Regionalne Stowarzyszenie Wschód–Zachód w Płocku; Atlantic, 2011. – 88 s.: fot. kol.; 30 cm. – ISBN 83-89339-00-6

172. Martyrologia narodu polskiego w okresie II wojny światowej. T. 2, Zsyłki na Syberię / oprac. red. Zbigniew Dymek i Marina Popowa. – Płock: Regionalne Stowarzyszenie Wschód–Zachód w Płocku, [2011]. – 85, [1] s.: fot. kolor.; 30 cm. – ISBN 978-83-928061-1-0

— **SOKOŁOWSKI**, Michał.: O Duninowie w latach II wojny światowej = poz. 83

— **SZATKOWSKA**, Lena.: Sołtys, który nie wykonał wyroku = poz. 114

Historia 1944–1989 r.

173. DŻERENIŃ, Jerzy.: Komentarz do problematyki oświatowej i kultury fizycznej w Związku Walki Młodych w województwie warszawskim (1945–1948) / Jerzy DżereniŃ. // W: Z wybranych zagadnień metodologii i organizacji kultury fizycznej oraz, rehabilitacji i turystyki w Polsce / pod red. Jerzego Dżerenia]. Płock, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, 2011, s. 349–377. – ISBN 978-83-62709-20-5

— **DŻERENIŃ**, Jerzy.: Komentarz źródłowy do roli Związku Walki Młodych w województwie warszawskim w dziedzinie kultury fizycznej (do roku 1948) = poz. 170

174. (EG).: Obchody 30. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego / (eg). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 51, s. 14, il. Obchody na Zamku w Gostyninie i w Starostwie Powiatowym.

— **KOWALSKI**, Rafał.: Konrad Łykowski = poz. 238

175. KOWALSKI, Rafał.: Spotkanie ze świadkami sprzed 30 lat / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza–Płock*. – 2011, nr 287, s. 1, 4, il.

Płockie obchody 30. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w Polsce.

— **(lesz)**.: Cieszymy się z wolności = poz. 104

— **(lesz)**.: O stanie wojennym w TNP = poz. 283

— **(lesz)**.: Za działalność w „Solidarności” = poz. 101

176. LEWANDOWSKA, Anna.: Opowiadają bez nienawiści: premiera filmu „Stan wojenny w Płocku” / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 291, s. 1, 2, il. Film według scenariusza i reżyserii Tadeusza Bystrama „Stan wojenny w Płocku”.

— **Martyrologia narodu polskiego w okresie II wojny światowej** = poz. 171, 172

177. MRÓWKA, Piotr.: Film o stanie wojennym poruszył wspomnienia mieszkańców / Piotr Mrówka. // *Express Płocki*. – 2011, nr 51–52, s. 11, il.

Dot. Gostynina.

178. ORŁOWSKA, Milena.: Od Armii Czerwonej do papieża / Milena Orłowska, Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 301 s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)

Historia pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej w Płocku.

— **SEPIOŁO**, Mariusz.: Kiesłowski kręcił w kombinacie = poz. 188

179. SZATKOWSKA, Lena.: „Nie-bohaterowie”: pierwszy film o stanie wojennym w Płocku / Lana Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 52, s. 9, il.

Film według scenariusza i reżyserii Tadeusza Bystrama „Stan wojenny w Płocku”.

— **URBANEK**, Mariusz.: Poeta i psycho–łotry = poz. 90

V. ETNOGRAFIA

— **SYPEK**, Robert.: Specjały kuchni mazowieckiej = poz. 197

— **WYSOCKA**, Ewa.: Sierpeckie Święto Folkloru – XVI Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „KASZTELANIA 2011” = poz. 319

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne. Planowanie

- (gsz): Spełnili swoje marzenia = poz. 215
- **KRZYWICKA**, Katarzyna.: Szukajmy ścieżek rozwoju = poz. 186
- **ŚMIGIELSKI**, Marcin.: Dwupasówka, kolej, lotnisko = poz. 264

Statystyka

- **Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego** = poz. 9
- **Miejski Zeszyt Statystyczny** = poz. 40
- **Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2011** = poz. 53
- **Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2010 r.** = poz. 230
- **Województwo mazowieckie 2011** = poz. 70

Budownictwo

- **KULAS**, Tadeusz.: Pamięci Bronisława Cieślaka = poz. 93
- 180. LEWANDOWSKA**, Anna.: W czasie remontu kamienicy przy ul. Tumskiej 13 odkopano garnek pełen broni / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 297, s. 1, il.
Znalezienie garnka z 15 rewolwerami i amunicją prawdopodobnie z XIX w.
- **WOŹNIAK**, Anna.: Nie takie inwestycje straszne gdy gmina ma pieniądze = poz. 265

Technika

- 181. RAD.**: Pomoże dobra promocja i polityka podatkowa / debatowali chemicy, mechanicy i budowlańcy / rad. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 43, s. 6, fot.

VIII Płockie Dni Techniki.

Energetyka

- **Obszary Natura 2000 szansą zrównoważonej turystyki dla Mazowsza Płockiego a korzystanie z energii** = poz. 134
- 182. PIOTROWICZ**, Marcin.: W gminie Sanniki stanęły pierwsze trzy elektrownie wiatrowe / Marcin Piotrowicz. // *Express Płocki*. – 2011, nr 50, s. 11, il.

Przemysł

Przemysł chemiczny

- 183. WOŹNIAK**, Hubert.: Jest BP, idzie Shell / Hubert Woźniak, Marta Wielkopolska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 279, s. 1, il.

Stacje benzynowe w Płocku.

Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Rafineryjnego

- 184. MOSKALEWICZ**, Marcin.: Najlepszy produkt eksportowy Płocka? / Marcin Moskaiewicz; rozm. przep. Tomasz Szatkowski. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 40, s. 18, il.
Rozmowa z prezesem OBR PR SA.

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 185. BIELICKA-PIESYK**, Ewa.: Coraz mniej skarg: działania Rzecznika ds. Etyki / Ewa Bielicka-Piesyk. // *Orlen Ekspres*. – 2011, nr 14, s. 17, il.
Etyka biznesu na przykładzie PKN Orlen.
- 186. KRZYWICKA**, Katarzyna.: Szukajmy ścieżek rozwoju : PKN ORLEN na Europejskim Forum Nowych Idei / Katarzyna Krzywicka. // *Orlen Ekspres*. – 2011, nr 14, s. 3–5, il.
- 187. KUKOWSKI**, Paweł.: W zgodzie ze standardami: 15 lat Systemów Zarządzania w PKN ORLEN / Paweł Kukowski. // *Orlen Ekspres*. – 2009, nr 1, s. 7, il.
- (rad): Na łóżka intensywnej opieki medycznej = poz. 274
- 188. SEPIOŁO**, Mariusz.: Kieślowski kręcił w kombinacie / Mariusz Sepioło. // *Gazeta Wyborcza–Płock*. – 2011, nr 217, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)
Filmy Krzysztofa Kieślowskiego o rosnącym buncie i protestach robotników w PRL, m. in. w MZRiP.

- 189. SIUTA**, Małgorzata.: Ojciec kombinatu / Małgorzata Siuta. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 269, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)
Paweł Nowak, pierwszy dyrektor Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych.

Mleczarstwo

- 190. (RAD)**: W krajowej trójce liderów: Okręgowa Spółdziel-

nia Mleczarska zbiera laury / (rad). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 46, s. 13, il.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Sierpcu.

Rolnictwo

- 191. GAZDA**, Małgorzata.: Podpłocka wieś i rolnictwo potrzebują wsparcia / Małgorzata Gazda. // *Express Płocki*. – 2011, nr 40, s. 7, il.
- 192. JAM.**: Mistrzowie rolnictwa: w gospodarstwie Marii i Szczepana Będzikowskich / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2011, nr 47, s. 13, il.
Gospodarstwo Marii i Szczepana Będzikowskich – Mistrzem Województwa Mazowieckiego w konkursie AGROLIGA 2010.
- **MATUSIAK**, Marcin.: Pierwszy agronom Królestwa Polskiego = poz. 103
- **MICHALIK**, Piotr.: Lokalizacja gospodarstw agroturystycznych w powiecie płockim = poz. 144
- **WIŚNIEWSKA**, A.: Święto plonów w Mochowie = poz. 242

Łowiectwo

- 193. (GSZ)**: Nie tylko polowania: jubileusz Koła Łowieckiego „Kania” w Gąbinie / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 48, s. 12, il.
65-lecie koła.

Żegluga śródlądowa

- 194. DĄBROWSKI**, Radosław.: Wiślany port / Radosław Dąbrowski. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 49, dod. *Gość Płocki*, nr 49/147, s. VIII, il. – (Historie zasłyszane)

Port na Wiśle w Płocku.

- 195. ŚLIWIŃSKI**, Paweł Tomasz.: Krótka historia żeglugi parowej na Wiśle / Paweł Tomasz Śliwiński. // *Notatki Płockie*. – 2011, nr 4/229, s. 3–7, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Handel i usługi

- 196. MIRECKI**, Michał.: Stawiamy na jakość / Michał Mirecki, Iwona Mirecka; rozm. przep. Jadwiga Skibowska. // *Więś Mazowiecka*. – 2011, nr 10, s. 34, il.
Wyróżnienie Marszałka Województwa Mazowieckiego dla PUH WIK-PRO – firmy Iwony i Michała Mireckich z Łącka – w konkursie AGROLIGA 2011.

- **WOŹNIAK**, Hubert.: Jest BP, idzie Shell = poz. 183

Żywność zbiorowa. Gastronomia

- 197. SYPEK**, Robert.: Specjały kuchni mazowieckiej / [tekst Robert Sypek]. – Warszawa: Województwo Mazowieckie, 2011. – 54, [6] s.: il. kolor.; 23 cm. – (Mazowsze, Serce Polski). – Na s. tyt.: Dla smakoszy czyli co i gdzie zjeść. – Spis treści na skrzydełku okł. – ISBN 978-83-62082-94-0

Finanse

- **PATROWICZ**, Mariusz.: Giełda bez tajemnic = poz. 107

Komunikacja. Transport. Poczta

- **AULEYTNER**, Julian.: Poczta polska w Płocku po 11 listopada 1918 r. = poz. 156
- 198. BRACH**, Jarosław.: Nasz gość – Jarosław Brach / Jarosław Brach. // *Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego*. – 2011, nr 3(3), s. 8, il.
Rozmowa z Jarosławem Brachem – prezesem PKS Gostynin.
- 199. GAZDA**, Małgorzata.: Około trzystu przeładowanych tirów przejeżdża dziennie przez Wyszogrodzką / Małgorzata Gazda. // *Express Płocki*. – 2011, nr 48, s. 5, il.
Wyniki badania natężenia ruchu pojazdów w Płocku.
- 200. JAM.**: Obwodnica – odstona 254 : nadzieja umiera ostatnia / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2011, nr 44, s. 7, il.
Dot. obwodnicy Sierpca.

- **KONARSKA-PABINIAK**, Barbara.: Dlaczego rondo Rodziny Higersbergerów? = poz. 97

- 201. KRZEWSKI**, Wojciech.: 68 punktów zrobi cię kierowcą / Wojciech Krzewski, rozm. przep. Tomasz Szatkowski. // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 51, s. 7, il.
Rozmowa z dyrektorem Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Płocku.

202. NATKOWSKI, Paweł.: Rok po restrukturyzacji /Paweł Natkowski; rom. przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 7, il.

Rozmowa z prezesem PKS sp. z o.o.

203. ROGOZIŃSKI, Andrzej.: Historia pewnej ulicy: pierwsza dzielnica urzędnicza w Płocku / Andrzej Rogoziński. // Nasze Korzenie. – 2011, nr 1, s. 26–27, il.

Historia ulicy Zalesie.

— **ŚMIGIELSKI, Marcin.**: Dwupasmówka, kolej, lotnisko = poz. 264
Gospodarka komunalna. Cmentarze

204. BRZESKA, Izabela.: Jar Brzeźnicy – 2033? / Izabela Brzeska. // Echa Płocka. – 2011, nr 3, s. 2, il.

Plany zagospodarowania terenu w Jarze Brzeźnica.

205. GRODZICKI, Jakub.: Nowocześnie, ekonomicznie i ekologicznie czyli zmodernizowane składowisko odpadów / Jakub Grodzicki. // Express Płocki. – 2011, nr 49, s. 12, il. Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami w Rachocinie.

206. JAM.: W trosce o środowisko: oddanie do eksploatacji Regionalnego Zakładu Gospodarki Odpadami / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 49, s. 8, il. Regionalny Zakład Gospodarki Odpadami w Rachocinie.

207. KRUKOWSKI, Tomasz.: Sierpecki cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej / Tomasz Krukowski. // Dziejopis Sierpecki. – 2011, nr 1, s. 23–26, il.

208. WIELKOPOLSKA, Marta.: Dorobek 11 lat kwestowania / Marta Wielkopolska, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 254, dod. Ratujmy Płockie Powązki s. 1, 4, il. Kwesty na renowację zabytkowych nagrobków na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylińskiego w Płocku.

— **WOŹNIAK, Hubert.**: Zaczął się remont wieży ciśień = poz. 367

— **WOŹNIAK, Hubert.**: Zakładka spod napornej baszni – oto nowa płocka zagadka = poz. 368

Gospodarka mieszkaniowa

209. Dokonania i zamierzenia Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Płocku. // Nasz Płock. – 2011, nr 5, s. 11, il.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Polityka – zagadnienia ogólne

210. GAZDA, Małgorzata.: Debiutanci idą na wiejską, czyli nowe twarze w parlamencie / Małgorzata Gazda. // Express Płocki. – 2011, nr 42, s. 3, il.

211. GAZDA, Małgorzata.: Płock zagłosował jak Polska, ale inaczej niż powiat i okręg / Małgorzata Gazda. // Express Płocki. – 2011, nr 41, s. 3, il. Wybory parlamentarne 2011 r.

212. JAM.: Nasi reprezentanci: wybory do parlamentu / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 42, s. 3, il.

Reprezentanci regionu sierpeckiego do parlamentu RP w 2011 r.

213. JAM.: PiS po raz kolejny wygrywa: wybory 2011 / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 41, s. 3, il.

Wybory parlamentarne w 2011 r. w powiecie sierpeckim.

214. WOJNIAK, Monika.: Sprawdziliśmy majątki naszych parlamentarzystów / Monika Wojniak. // Express Płocki. – 2011, nr 50, s. 9, il. // Express Sochaczewski. – 2011, nr 49, s. 3, il. Majątki parlamentarzystów z okręgu płockiego.

Unia Europejska

— **Fundusze Europejskie...** = poz. 18, 19

215. (GSZ).: Spełnili swoje marzenia: Zakład Doskonalenia Zawodowego w Płocku realizuje unijny projekt / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 46, s. 18, il. Projekt „Przedsiębiorcze Mazowsze”.

216. MARS.: Gminy stawiają na boiska, place zabaw i kulturę / MARS. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 52, s. 14, il.

Dofinansowanie projektów unijnych w powiecie sierpeckim w 2012 r.

— **(rad).**: Rozpoczynają się milionowe inwestycje = poz. 277

— **WOŹNIAK, Anna.**: Nie takie inwestycje straszne gdy gmina ma pieniądze = poz. 265

Partie polityczne

— **DANIELUK, Jacek.**: Wybory pełne niespodzianek = poz. 266

— **Poczet postów płockich** = poz. 267

Organizacje społeczne

— **ADAMSKI, Andrzej.**: Władze powiatu deklarują pomoc organizacjom pozarządowym = poz. 244

— **BRACH, Wiesława.**: Aktualnie realizowane projekty = poz. 302

217. BUJALSKA, W.: Koło Emerytów Rencistów i Inwalidów w Radzanowie / W. Bujalska. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2011, nr 2/grudzień, s. 8, il.

218. Ekonomia społeczna na terenie powiatu płockiego: publikacja wydana w ramach projektu „Płocki Inkubator Ekonomii Społecznej”. – Płock: [Powiatowy Urząd Pracy], 2011. – 121 s.: il.; 21 cm.

— **GRODZICKI, Jakub.**: Pomagają diabetykom w walce o normalne życie = poz. 272

219. JOL.: Zrealizowano 27 projektów: podsumowanie IV edycji konkursu Funduszu Grantowego / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 43, s. 7, il.

220. KOCZNUR, Agnieszka.: Detektywi dziejów / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2011, nr 46, dod. Gość Płocki, nr 46/144, s. IV–V, il. Stowarzyszenie Tradystor.

221. KOCZNUR, Agnieszka.: Odcięci od ludzi /Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2011, nr 50, dod. Gość Płocki, nr 50/148, s. IV–V, il.

Problemy osób niesłyszących – konferencja w Płocku zorganizowana przez Fundację Przerwij Ciszę.

— **MAJCHRZAK, Stanisław.**: Integracja bez granic = poz. 318

222. Mieszkańcy dla mieszkańców: Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych „Nasze Ostrowy” / oprac. JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 42, s. 10, il.

223. MULARCZYK, Andrzej.: Nasz Gość – Andrzej Mularczyk / Andrzej Mularczyk, rozm. przepr. Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 2(2), s. 1, 8, il.

Rozmowa z kierownikiem Warsztatów Terapii Zajęciowej w Gostyninie.

— **NAGÓRKA, Maria.**: Z działalności Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku = poz. 303

— **(rad).**: Oni wiedzą, jak pomagać = poz. 235

— **SIUTA, Małgorzata.**: Kolekcjonerzy wspomnień ze Stowarzyszenia Tradystor = poz. 82

224. SIUTA, Małgorzata.: Sobotni festiwal organizacji pozarządowych. Okazało się, że Płock jest społeczny / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2011, nr 218, s. 1, il. Dzień Płockich Inicjatyw Pozarządowych.

Organizacje młodzieżowe

225. BANASIAK, Joanna.: Zmieniaj świat, zawsze bądź sprawiedliwy i odważny...: harcerska metoda wychowania a program wychowawczy szkoły / Joanna Banasiak. // Oświata Mazowiecka. – 2011, nr 04(09), s. 11, 12–13, il.

226. JAM.: Nowa komendantka / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 45, s. 6, il.

Katarzyna Kordulasińska – komendantka Hufca ZHP im. Janusza Korczaka w Sierpcu.

— **Z Dziejów Harcerstwa na Mazowszu** = poz. 71

Zagadnienia społeczne

— **CHODOROWSKA, Ewa.**: Gmina Szczawin Kościelny liderem w partycypacji społecznej = poz. 247

— **Ekonomia społeczna na terenie powiatu płockiego** = poz. 218

Praca. Bezrobocie. Rynek pracy

227. Akademicki system wsparcia aktywizacji zawodowej studentów i absolwentów subregionu płockiego istotnym instrumentem wdrażania Narodowej Strategii Spójności

- raport z badań / [raport oprac. przez zespół w składzie Jacek Grzywacz i in.]. – Płock: Wydawnictwo Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2011. – 121 s.: rys.; 25 cm. – ISBN 978-83-61601-25-8
- **BOSZKO**, Michał.: Ocena naszych osiągnięć w latach 2006–2010 = poz. 81
- 228. KRZĘTOWSKA**, Agnieszka.: Rynek pracy subregionu płockiego w opinii ludzi młodych do 25 roku życia / Agnieszka Krzętowska, Andrzej Jagodziński. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 44–48. – Streszcz. w jęz. ang.
- 229. MUĆKA**, Magdalena.: Decyzja na życie: doradca zawodowy uczy planowania kariery zawodowej / Magdalena Mućka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2011, nr 6, s. 16, il.
- 230. Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2010 r.** = Labour market in mazowieckie voivodship in 2010 / [przewodn. zesp. red. Zofia Kozłowska]. – Warszawa : Urząd Statystyczny, 2011. – 141, [3] s.; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne – ISSN 1643-5834)
- 231. Sytuacja absolwentów wyższych uczelni na rynku pracy – „Partnerstwo drogą do sukcesu”:** konferencja zorganizowana przez Wojewódzki Urząd Pracy Filia w Płocku. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 52, s. 18
- Opieka społeczna**
- 232. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radzanowie / Pracownicy GOPS.** // Nasza Gmina Radzanowo. – 2011, nr 1/październik, s. 2, il.
- 233. (JOL.):** Kiedy śmieje się dziecko, śmieje się cały świat: 20 lat miejskiej świetlicy środowiskowej nr 3 / (Jol.). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 49, s. 11
- 234. PARADOWSKA-OLKOWSKA**, Iwona.: Aktywni turyści niepełnosprawni z Zakrzewa / Iwona Paradowska-Olkowska. // Powiat Płocki. – 2011, nr 50, s. 19–20, il. Realizacja projektu dla osób niepełnosprawnych w Zakrzewie.
- 235. (RAD):** Oni wiedzą, jak pomagać: statuetki dla przyjaciół / (rad). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 10, il. Statuetka „Jesteś Przyjacielem” przyznawana przez Stowarzyszenie „Kolory Życia”.
- 236. SIUTA**, Małgorzata.: Dla rodzinnych domów / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 276, dod. Płockie Marki, s. 1, il. Wspieranie rodzinnych domów dziecka przez Fundację ORLEN-Dar Serca.
- 237. SZKOPEK**, Grzegorz.: Noclegownie i ogrzewalnia: bezdomni mogą liczyć na pomoc / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 49, s. 16
- Związki zawodowe**
- **(eg):** Obchody 30. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego = poz. 174
- 238. KOWALSKI**, Rafał.: Konrad Łukowski: cichy bohater po 30 latach / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 284, s. 1, il. Konrad Łukowski, współzałożyciel Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w płockiej Fabryce Maszyn Żniwnych, odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.
- **KOWALSKI**, Rafał.: Spotkanie ze świadkami sprzed 30 lat = poz. 175
- **(lesz):** Cieszymy się z wolności = poz. 104
- **(lesz):** Za działalność w „Solidarności” = poz. 101
- **MRÓWKA**, Piotr.: Film o stanie wojennym poruszył wspomnienia mieszkańców = poz. 177
- Zagadnienia socjologiczne**
- **MROCZKOWSKI**, Ireneusz.: Katecheza i moralność = poz. 400
- 239. SADOWSKI**, Wacław.: [Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu... – recenzja] / Wacław Sadowski. // Notatki Płockie. – 2011, nr 4/229, s. 49–50, il. Zawiera rec. książki: Badania społeczne i ich rola w kształtowaniu postępu. Ciągłość i zmiana. W 150. rocznicę urodzin Lu-
- dwika Krzywickiego / pod red. Wiesława Końskiego. – Płock, 2011.
- Rocznice. Uroczystości. Obchody**
- **(eg):** Obchody 30. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego = poz. 174
- **KOWALSKI**, Rafał.: Spotkanie ze świadkami sprzed 30 lat = poz. 175
- 240. KURACH**, Aurelia.: Gminne obchody 93. Rocznicy Odzyskania przez Polskę Niepodległości / Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2011 nr 4, s. 10–11, il.
- **(lesz):** O stanie wojennym w TNP = poz. 283
- **LEWANDOWSKA**, Anna.: Opowiadają bez nienawiści = poz. 176
- **SZATKOWSKA**, Lena.: „Nie-bohaterowie” = poz. 179
- 241. WEBER**, Michał.: Pomnik uczestników Powstania Listopadowego 1830 r. / Michał Weber. // Dziejopis Sierpecki. – 2011, nr 1, s. 11–12, il.
- Sierpiec**
- 242. WIŚNIEWSKA**, A.: Święto plonów w Mochowie / A Wiśniewska. // Echo Mochowa. – 2011, nr 55, s. 11–13, il. Dożynki Gminne w Mochowie.
- VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE**
- Samorząd terytorialny**
- 243. Adam Krzysztof Struzik Honorowym Obywatel Gminy Nowy Duninów. Marszałek Mazowsza Adam Struzik otrzymał Honorowe Obywatelstwo Gminy Nowy Duninów.** // Z Życia Naszej Gminy. – 2011, grudzień, s. 5–7, il.
- 244. ADAMSKI**, Andrzej.: Władze powiatu deklarują pomoc organizacjom pozarządowym / Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 3(3), s. 1, 9, il. Dot. władz powiatu gostynińskiego.
- 245. ADAMSKI**, Andrzej.: Wydział Architektury, Budownictwa i Inwestycji: prezentacje Wydziałów Starostwa [w Gostyninie] / Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 2(2), s. 6–7, il.
- 246. ADAMSKI**, Andrzej.: Wydział Geodezji, Kartografii, Katastru i Nieruchomości: prezentacje Wydziałów Starostwa [w Gostyninie]. Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 3(3), s. 6–7, il.
- 247. CHODOROWSKA**, Ewa.: Gmina Szczawin Kościelny liderem w partycypacji społecznej / Ewa Chodorowska. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 2(2), s. 10 Realizacja projektu z funduszy unijnych „Decydujemy razem” w gminie Szczawin Kościelny.
- 248. CZERWIŃSKI**, Krzysztof.: Rozmowa z Krzysztofem Czerwińskim: wywiad z Przewodniczącym Rady Gminy / Krzysztof Czerwiński. // Nasz Gmina Radzanowo. – 2011, nr 1/październik, s. 6, il. Dot. Przewodniczącego Rady Gminy Radzanowo.
- 249. DANIELUK**, Jacek.: Rok porządków: 365 dni prezydenta Andrzeja Nowakowskiego / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 51, s. 10, il.
- 250. DYBIEC**, Aleksandra.: Wystarczy zdrowy realizm: reaktywacja Młodzieżowej Rady Gminy Płock / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 279, s. 1, 2, il.
- 251. GAPIŃSKA**, Elżbieta.: W sejmie dla Płocka i regionu: rozmowa z Elżbietą Gapińską, przewodniczącą Rady Miasta Płocka / Elżbieta Gapińska; rozm. przepr. Jacek Kędryna. // Nasz Płock. – 2011, nr 5, s. 4, il.
- 252. GRACZYK**, Gabriel.: Gmina Bulkowo / Gabriel Graczyk. // Powiat Płocki. – 2011, nr 50, s. 24–28, il. – (Z gmin powiatu płockiego.) Ważniejsze imprezy w Gminie Bulkowo w 2011 r.
- 253. (GSZ):** Słupno najwyżej: płockie gminy w rankingu „Wspólnoty” / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 45, s. 13, il.
- 254. (JAC):** List intencyjny: Rustawi trzynastym miastem partnerskim Płocka / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 49, s. 3, il. Podpisanie listu intencyjnego w sprawie współpracy w dzie-

dzinie kultury, oświaty, sportu i gospodarki samorządowej z gruzińskim miastem Rustawi, kandydatem do miasta partnerskiego Płocka.

- 255. JAROSZEWSKI, Artur.**: Reprezentujemy partię Płock: rozmowa z Arturem Jaroszewskim, nowym Przewodniczącym Rady Miasta Płocka / Artur Jaroszewski; rozm. przepr. Marcin Kamiński. // Miasto Płock i okolice. – 2011, nr 31, s. 3, il.
- 256. KOLANKIEWICZ, Ewa.**: Działalność wójta i rady gminy / Ewa Kolankiewicz, Mariola Zdanowska. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 4, s. 3–4, il.
Samorząd Gminy Gozdowo w okresie od 01.10.2011 do 16.12.2011.
- 257. LASKOWSKI, Jan.**: Rozmowa ze starostą sierpeckim – panem Janem Laskowskim / Jan Laskowski; rozm. przepr. Mariola Kopka. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 4, s. 15–16, il.
- 258. MARCINIAK, Elżbieta.**: Lokalna multimedialność: Gminne Centrum Informacji w Małej Wsi / Elżbieta Marciniak. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2011, nr 6, s. 25, il.
- 259. MROCYŃSKI, Maciej.**: Diet przez rok nie wyjmą z lodówki / Maciej Mroczyński. // Express Płocki. – 2011, nr 48, s. 3, il.
Dot. zarobków radnych płockich, sierpeckich i gostyńskich.
- 260. PIETRZAK, Adam.**: Wywiady z Wiceprzewodniczącymi Rady Gminy Radzanowo: rozmowa z Adamem Pietrzakiem i Zbigniewem Kryjakiem / Adam Pietrzak, Zbigniew Kryjak; rozm. przepr. Sylwester Ziemkiewicz. // Nasz Gmina Radzanowo. – 2011, nr 2/grudzień, s. 6, il.
- 261. PYTELEWSKA, Maria.**: Inwestycje w Gminie Gozdowo / prac. Maria Pytelewska. // Słowo Gozdowa. – 2011, nr 4, s. 4–7, il.
- 262. R. K.**: Zakład Gospodarczy przy Urzędzie Gminy w Radzanowie / R.K. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2011, nr 2/grudzień, s. 5, il.
- 263. Składy osobowe Rad Sołeckich w gminie Gąbin 2011–2015.** Składy osobowe Rad i Zarządów Osiedlowych w Gąbinie 2011–2015. // Echo Gąbina. – 2011, nr 2–3–4, s. 10–11, il.
- 264. ŚMIGIELSKI, Marcin.**: Dwupasmówka, kolej, lotnisko: wszyscy zgodni: tego potrzeba dla rozwoju Mazowsza Płockiego / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 1, 4, il.
Spotkanie samorządowców w Płocku.
- 265. WOŹNIAK, Anna.**: Nie takie inwestycje straszne gdy gmina ma pieniądze / Anna Woźniak. // Express Płocki. – 2011, nr 41, s. 7, il.
Dot. gminy Radzanowo w 2011 r.

Wybory parlamentarne

- 266. DANIELUK, Jacek.**: Wybory pełne niespodzianek: nowe twarze w parlamencie: Gapińska, Zgorzelski, Matecki, Sajak / Jacek Danieluk, Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 41, s. 1, 4, il.
Wyniki wyborów parlamentarnych w okręgu płocko-ciechanowskim w 2011 r.
- **GAPIŃSKA, Elżbieta.**: W sejmie dla Płocka i regionu = poz. 251
- 267. Poczёт postów płockich: PiS–4 mandaty, PO–3, PSL–2, Ruch Palikota–1.** // Gazeta Wyborcza–Płock. – 2011, nr 237, s. 1, il.
Wyniki wyborów parlamentarnych w 2011 r.

IX. WOJSKO

- **PIOTROWSKI, Paweł.**: Problemy kwaterunku wojskowego w Płocku w 1920 roku = poz. 168
- **PIOTROWSKI, Paweł.**: Samochody pancerne w decydującym okresie wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku = poz. 169

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

- 268. GŁOWACKA, Genowefa.**: Pikieta / Genowefa Głowacka. // Głos Gostynina. – 2011, nr 8, s. 4, il.
Manifestacja pracowników SPZZOZ przed siedzibą gostyńskich starostwa.

- 269. ADAMSKI, Andrzej.**: Potrzebny plan naprawy szpitala / Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostyńskiego. – 2011, nr 3(3), s. 10, il.
Zadłużenie szpitala w Gostyninie.
- 270. GALICKA, Izabella.**: Moje gostyńskie lata (3): Izabella z Mikulskich Galicka / Izabella Galicka. // Nasz Płock. – 2011, nr 5, s. 10, il.
Wspomnienia z cyklu „Moje gostyńskie lata” dr Izabelli z Mikulskich Galickiej cd.
- 271. GRODZICKI, Jakub.**: Pacjenci sierpeckiego szpitala będą się leczyć w lepszych warunkach / Jakub Grodzicki. // Express Płocki. – 2011, nr 46, s. 12, il.
Szpital Powiatowy im. Juliusza Babińskiego w Sierpcu
- 272. GRODZICKI, Jakub.**: Pomagają diabetykom w walce o normalne życie / Jakub Grodzicki. // Express Płocki. – 2011, nr 47, s. 12, il.
Polskie Stowarzyszenie Diabetyków w Sierpcu.
- 273. JAM.**: Bezpieczniej, szybciej i nowocześniej: nowy sprzęt w szpitalu / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 46, s. 9, il.
Szpital Powiatowy im. Juliusza Babińskiego w Sierpcu.
- **KUŹNIEWSKA, Zofia.**: Dominikanie w Płocku = poz. 397
- 274. (RAD).**: Na łóżka intensywnej opieki medycznej: Orlen przekazał milion dla szpitala / (rad). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 3
Darowizna dla Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego im. M. Kacprzaka w Płocku.
- **SIUTA, Małgorzata.**: Lekarz, nauczyciel, społecznik = poz. 117
- 275. WANECKI, Jarosław.**: Sześć pytań na półmetku szóstej kadencji / Jarosław Wanecki; rozm. przepr. Joanna Sokołowska. // Biuletyn. Okręgowa Izba Lekarska w Płocku. – 2011, nr 4, s. 20–23, il.
Rozmowa z prezesem Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku.

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Nauka

- 276. JAM.**: Dziwny jest ten świat / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 42, s. 13, il.
Sierpecki Piknik Naukowy.
- **rad.**: Pomoże dobra promocja i polityka podatkowa = poz. 181
- Szkolnictwo wyższe**
- **Sytuacja absolwentów wyższych uczelni na rynku pracy – „Partnerstwo drogą do sukcesu”** = poz. 231
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa**
- **Akademicki system wsparcia aktywizacji zawodowej studentów i absolwentów subregionu płockiego istotnym instrumentem wdrażania Narodowej Strategii Spójności** – raport z badań = poz. 227
- **BRACH, Wiesława.**: Aktualnie realizowane projekty = poz. 302
- **KAMIŃSKA, Aneta.**: Hybrydowość biblioteki PWSZ w Płocku = poz. 406
- **KAMIŃSKA-KRYSZTOFIK, Aneta.**: Czytelnictwo studentów PWSZ w Płocku = poz. 407
- **NAGÓRKA, Maria.**: Z działalności Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku = poz. 303
- 277. (RAD).**: Rozpoczynają się milionowe inwestycje: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa / (rad). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 6, il.
Przebudowa Instytutu Pedagogiki przy ul. Gałczyńskiego i modernizacja kompleksu głównego przy Pl. Dąbrowskiego.
- Politechnika Warszawska**
- **Miesięcznik Politechniki Warszawskiej** = poz. 41
- Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica**
- 278. JASIŃSKI, Tadeusz.**: Deklarowana aktywność fizyczna studentek Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku / Tadeusz Jasiński. // W: Z wybranych zagadnień metodologii i organizacji kultury fizycznej oraz, rehabilitacji i turystyki w Polsce / pod red. Jerzego Dzereniają. Płock, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, 2011 s. 197–278. – ISBN

978-83-62709-20-5

279. MIANECKI, Adrian.: Z kart historii / Adrian Mianecki. / Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. – 2011, nr 34, s. 4–5, il.

280. WODECKA, Marzena.: Droga do samorealizacji w perspektywie edukacji ustawicznej – raport z badań / Marzena Wodecka. // Edukacja Otwarta. – 2011, nr 2, s. 51–71, il. Badania przeprowadzono wśród studentów studiów niestacjonarnych na Wydziale Pedagogicznym Szkoły Wyższej im. P. Włodkowica.

Organizacje i towarzystwa naukowe Towarzystwo Naukowe Płockie

— **KOWALSKI, Rafał.**: Spotkanie ze świadkami sprzed 30 lat = poz. 175

281. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949–).: Mała encyklopedia Towarzystwa Naukowego Płockiego / Zbigniew Paweł Kruszewski, Jerzy Stefański. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2011. – 219 s.: il.; 22 cm. – ISBN 978-83-60348-32-1

282. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949–).: Towarzystwo Naukowe Płockie: podmiot życia publicznego / Zbigniew Paweł Kruszewski. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. – 428, [8] s.: il.; 24 cm. – Zawiera tab. i rys. – Źródła i literatura s. 263–277. – Indeks. – Streszcz. w jęz. ang. – ISBN 978-83-01-16893-3

283. (LESZ).: O stanie wojennym w TNP: wystawa i sesja / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 52, s. 17, il. Płockie obchody 30. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w Polsce.

284. (LESZ).: Tłumacz Nowego Testamentu: w TNP o Stanisławie Murzynowskim / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 26, il.

— **STEFAŃSKI, Jerzy.**: Uroczyste otwarcie ulicy oraz odświeżenie pomnika-ławeczki dr. inż. Jakuba Chojnackiego = poz. 92

285. 100 lat Sierpeckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego: działalność Towarzystwa w środowisku lokalnym: praca zbiorowa / pod red. Henryki Piekarskiej; Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu. – Sierpc: P.P.–H. „Drukarnia”, 2011. – 598 s.: il. (w tym kolor.); 25 cm. – Bibliogr. s. 569–576. Indeks. – ISBN 978-83-62081-50-9

Oświata

286. ADAMSKI, Andrzej.: Będą nowe szkoły ponadgimnazjalne / Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 2(2), s. 2, il.

Dot. placówek oświatowych w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Gostyninie przy. ul. Krośniewickiej oraz w Ośrodku Wychowawczym w Mocarzewie.

— **BANASIAK, Joanna.**: Zmieniaj świat, zawsze bądź sprawiedliwy i odważny = poz. 225

— **KOCZNUR, Agnieszka.**: Królewskie świętowanie = poz. 393

287. LEWANDOWSKA, Anna.: Okruchy / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza-Płock. – 2011, nr 263, s. 1, 5, il. – (Z płockiego strychu.)

Płocki epizod z życia inspektora Aleksandra Niwelińskiego (1896–1980), dziadka obecnego dyrektora płockiego ZOO – Aleksandra Niwelińskiego.

— **Oświata Mazowiecka** = poz. 50

288. RAD.: Płock życzliwy oświacie: Dzień Edukacji Narodowej / rad. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 3, il.

Obchody Dnia Nauczyciela w Płocku i powiecie płockim.

289. SIUTA, Małgorzata.: Szkolne zwierzaki / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza-Płock. – 2011, nr 251, s. 4, il.

TOC – Theory of Constraints (Teoria Ograniczeń) – 13. międzynarodowa konferencja „Myślę-Rozumiem-Wiem. Zastosowanie technik TOC w uczeniu się” w Płocku.

Szkolnictwo podstawowe

290. CHYŻYŃSKA, Jolanta.: Z życia „Trójki” / Jolanta Chy-

żyńska, [et al.]. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 14–16, il.

Szkoła Podstawowa nr 3 im. ks. Jana Twardowskiego w Sierpcu.

291. Cztery radosne szkoły. // Echo Gąbina. – 2011, nr 2–3–4, s. 5–7, il.

Nowe place zabaw w ramach rządowego programu „Radosna Szkoła” w Gminie Gąbina.

292. LEWANDOWSKA, Anna.: Jaki zapach jest na obrazku: kreatywni nauczyciele i kreatywni uczniowie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza-Płock. – 2011, nr 274, s. 2, il. Impreza „Międzyszkolny przegląd twórczych możliwości” w Szkole Podstawowej nr 6 w Płocku.

293. OSTROWSKA, Anna.: Wieści z dwójki / Anna Ostrowska. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 10–12, il.

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Armii Krajowej w Sierpcu.

294. RADECKI, Wł.: Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Bożewie – podsumowanie roku szkolnego 2010/2011 / Wł. Radecki. // Echo Mochowa. – 2011, nr 55, s. 14–16, il.

295. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: „Trzynastka” i Muzyczna najlepsze: prezentujemy punktowy wynik płockich podstawówek i gimnazjów / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 44, s. 1, 4, il.

Gimnazja. Szkolnictwo ogólnokształcące

— **DYBIEC, Aleksandra.**: Wystarczy zdrowy realizm = poz. 250

296. FRONCZAK-CYL, J.: Z życia Gimnazjum Miejskiego im. Mikołaja Kopernika w Sierpcu / J. Fronczak-Cyl, [et. al.]. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 16–18, il.

297. GRODZICKI, Jakub.: Gratulacje ze świata dla odkrywców asteroid / Jakub Grodzicki. // Express Płocki. – 2011, nr 45, s. 13, il.

Sierpeckie gimnazjum w programie obserwacji obiektów bliższych Ziemi.

— **HIŃC, Waldemar.**: Czas miniony = poz. 98

298. INKA.: Pięć lat z patronem / inka. // Echo Gąbina. – 2011, nr 2–3–4, s. 38–39, il.

Dni Patrona w Gimnazjum im. Jana Pawła II w Gąbinie.

299. JAM.: Reymont naszym patronem: jubileusz nadania imienia ZSS / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 41, s. 13, il.

Zespół Szkół Samorządowych w Zawidzu Kościelnym.

— **KOWALSKI, Rafał.**: Bohater z zaszytymi kieszeniami = poz. 108

— **(lesz).**: Stanisław Portalski (1920–2011) = poz. 109

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.**: „Trzynastka” i Muzyczna najlepsze = poz. 295

Szkolnictwo zawodowe

— **MUĆKA, Magdalena.**: Decyzja na życie = poz. 229

300. PAWŁOWSKA, Anna.: Spełnij swoje marzenia: Zakład Doskonalenia Zawodowego w Płocku realizuje unijny projekt / Pawłowska, Anna. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 49, s. 12, il. Realizacja Projektu „Przedsiębiorcze Mazowsze” w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w Płocku.

Szkolnictwo specjalne

301. GAZDA, Małgorzata.: Niepełnosprawne dzieci muszą uczyć się w ruinie / Małgorzata Gazda. // Express Płocki. – 2011, nr 43, s. 6, il.

Zespół Szkół Ogólnokształcących Specjalnych nr 7 w Płocku.

Kształcenie ustawiczne

302. BRACH, Wiesława.: Aktualnie realizowane projekty / Wiesława Brach, Lucyna Sadecka, Ewa Kalinowska, Janina Mirowska. // Informacje SUTW w Płocku. – zeszyt 7 (2010/2011), s. 9–12, il.

Dot. Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku.

303. NAGÓRKA, Maria.: Z działalności Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku / Maria Nagórka. // Wiadomości Uczelniane. – 2011, nr 1 (16), s. 35–36, il.

304. NOWAK, Henryka.: Czwartkowe spotkania poetyckie / Henryka Nowak, Pajewska, Jolanta. // Informacja SUTW } w Płocku. – zeszyt 7 (2010/2011), s. 24–27, il.

Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Płocku.
— **WAŚIEWSKI**, Grzegorz.: Uniwersytet Powszechny w Sierpcu (1936 r.) = poz. 161

Żłobki. Przedszkola

- 305. Nowinki ze „Słonecznej Jedyńki”** / Dyrektor i Rada Pedagogiczna. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 18–21, il.
Miejskie Przedszkole nr 1 „Słoneczna Jedyńeczka” w Sierpcu.
306. (RAD).: Jubilat z Międzytorza: 25 lat Żłobka Miejskiego nr 4 / (rad). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 46, s. 5, il.
307. RADWAŃSKA–JUSTYŃSKA, Teresa.: Przedszkole nr 1 ma sześćdziesiąt lat: jubileusz przy Kościuszki / Teresa Radwańska–Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 49, s. 16, il.

Kultura

- 308. LEWANDOWSKA**, Anna.: Zarazimy was nienormalnością: „Młody Płock” wkracza w 10 wieków historii / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 299, s. 2, il.
Fundacja „Młody Płock”.

Domy kultury

- 309. BIENIEK**, Magda.: „Planszówkowy” zawrót głowy / Magda Bieniek, Bernard Niedzielski. // Gazeta Łącka. – 2011, nr 2(54), s. 13–14, il.
Spotkania z nowoczesnymi grami planszowymi w Gminnym Ośrodku Kultury w Łącku.
310. KOPER, Litoslawa.: Chcemy mieć lepszą bazę / Litoslawa Koper; rozm. przepr. Marcin Smigielski. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 40, s. 19, il.
Rozmowa z dyrektorem Młodzieżowego Domu Kultury.
311. KOWALSKI, Rafał.: Artur Wiśniewski nowym szefem POKiS-u? / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 260, s. 1, il.
— **ŁABARZEWSKI**, Radosław.: TheMerson Projekt = poz. 317
312. WIŚNIEWSKI, Artur.: Nie jestem smutnym panem: nowy dyrektor POKiS-u / Artur Wiśniewski; rozm. przepr. Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 281, s. 2, il.

Współpraca z zagranicą

- 313. DYBIEC**, Aleksandra.: 13. miasto partnerskie Płocka / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 281, s. 4, il.
Podpisanie porozumienia o współpracy miastem Rustawi z Gruzji, kandydatem na miasto partnerskie.
314. OLCZAK–WIERZBICKA, Halina.: Płocki teatr dramatyczny w obwodzie moskiewskim / Halina Olczak–Wierzbicka. // Kronika Mazowiecka. – 2011, nr 12, s. 26, il.
Gościnne występy płockiego teatru w Nogińsku w ramach współpracy między województwem mazowieckim i obwodem moskiewskim.

Imprezy artystyczne

- **GRACZYK**, Gabriel.: Gmina Bulkowo = poz. 252
315. (LESZ).: Cztery dni z Themersonem: po „SkArPie” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 40, s. 22, il.
316. LORENC, Ewelina.: II Mazowiecki Festiwal Kultur w Radzanowie / Ewelina Lorenc, [et.al]. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2011, nr 1/październik, s. 12, il.
317. ŁABARZEWSKI, Radosław.: TheMerson Projekt / Radosław Łabarzewski. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17 (2011), s. 11–14
Dwie edycje Transgranicznego Festiwalu Sztuk im. Stefana Themersona „SkArPa” w Płocku w 2010 i 2011 r.
318. MAJCHRZAK, Stanisław.: Integracja bez granic / Stanisław Majchrzak. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 3, s. 11–12, il.
IV Mazowieckie Dni Integracji Osób Niepełnosprawnych w Sierpcu.
319. WYSOCKA, Ewa.: Sierpeckie Święto Folkloru – XVI Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „KASZTELANIA 2011” / Ewa Wysocka. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 3, s. 16–18, il.
320. 3 dni święta wszystkich mieszkańców naszej gminy: Dni Gąbina 2011. // Echo Gąbina. – 2011, nr 2–3–4, s. 12–16, il.

Amatorski ruch artystyczny

- 321. SZATKOWSKA MARTA A.**: Balet i dziewczyna: ładnie

chodzić jest bardzo trudno / Marta A. Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 19, il.
Studio Baletowe „Soutenu” w Płocku prowadzone przez Kingę Jędrzychę.

Muzea

Muzeum Diecezjalne

- 322. KLIMEK**, Leszek.: Miecz z Pilichowa – czy naprawdę zaginęł / Leszek Klimek, Piotr Pudło. // Nasze Korzenie. – 2011, nr 1, s. 14–17, il.

Muzeum Mazowieckie

- 323. Erwin Sówka czyli Widzieć więcej** / pod red. Zbigniewa Chlewińskiego. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2011. – 108, [4] s.: il. kolor.; 30 cm. – Wystawa: Muzeum Mazowieckie w Płocku, od 14 października 2011 do 15 stycznia 2012 roku. – ISBN 978-83-89034-77-9

- 324. KORDALA**, Tomasz.: Czwarły sezon badań wykopaliskowych w Smorzewie / Tomasz Kordala. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 4/25, s. 5, il.

- 325. KORDALA**, Tomasz.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Archeologii / Tomasz Kordala. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 14, il.

- 326. KOWALSKI**, Rafał.: Początki muzeum: rura, jajo i róg / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 248, s. 1, 5, il.

190-lecie Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

- 327. KWIATKOWSKA**, Mariola.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Sztuki / Mariola Kwiatkowska. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 12, il.

- 328. (LESZ).**: Konkurs Fotograficzny Mehoffer rozstrzygnięty: Muzeum Mazowieckie zaprasza na wystawę / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 35, s. 9, il.

- 329. ŁOŚ**, Zofia.: Feliksa Tuszyńskiego hojny dar dla Muzeum Mazowieckiego w Płocku: relacje Gościńca / Zofia Łoś. // Gościniec Sztuki. – Nr 2/17 (2011), s. 137–139, il.

- 330. PIASKOWSKI**, Grzegorz.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Etnografii / Grzegorz Piaskowski. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 15, il.
Muzeum Mazowieckie w Płocku.

- 331. RYDZEWSKA**, Barbara.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Historii / Barbara Rydzewska. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 13, il.

- 332. STOŁOSKA–FUZ**, Katarzyna.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Ewidencji i Dokumentacji Naukowej Zbiorów / Katarzyna Stołoska–Fuz. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 18, il.

- 333. SUCHNECKA**, Krystyna.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Dział Ewidencji i Dokumentacji Naukowej Zbiorów / Krystyna Suchnecka. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 17, il.

- 334. SZATKOWSKA**, Lena.: Mira i Feliks: artystyczne powroty: w Muzeum Mazowieckim / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 40, s. 8, il.
Wystawa poświęcona Mirze Zimińskiej-Sygietyńskiej i wystawa prac Feliksa Tuszyńskiego.

- 335. TRYKA**, Grażyna.: 190 lat MMP – prezentacja działów: Gabinet Numizmatyczny / Grażyna Tryka, Magdalena Balaska. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 3/24, s. 16, il.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- 336. LANDOWSKI**, Daniel.: 200 portretów jesieni: finał konkursu plastycznego w MWM / Daniel Landowski. // Kurier Sierpecki. – 2011, nr 48, s. 13, il.

Ogólnopolski konkurs plastyczny pt „Jesienny pejzaż wsi”.

- **MAJCHRZAK**, Stanisław.: Integracja bez granic = poz. 318

Kultura fizyczna. Sport

- **DŻERENI**, Jerzy.: Komentarz do problematyki oświatowej i kultury fizycznej w Związku Walki Młodych w województwie warszawskim (1945–1948) = poz. 173

- **DŻERENI**, Jerzy.: Komentarz źródłowy do roli Związku Walki

- Młodych w województwie warszawskim w dziedzinie kultury fizycznej (do roku 1948) = poz. 170
- **GRACZYK**, Gabriel.: Gmina Bulkowo = poz. 252
- 337. (JAC).**: Pierwszy płocki „Orlik” gotowy: kolejne boiska nie tylko dla piłkarzy nożnych, koszykarzy i siatkarzy / (jac.) / Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 19, il.
Boisko w ogródku jordanowskim przy ul. Kilińskiego w Płocku w ramach ogólnopolskiego programu „Moje boisko – Orlik 2012”.
- **JASIŃSKI**, Tadeusz.: Deklarowana aktywność fizyczna studentek Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku = poz. 278
- 338. (JOL).**: Wioślarze niedoceniani w Płocku: PTW na 131 miejscu w kraju / (Jol.). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 48, s. 41, il.
Płockie kluby sportowe w rankingu polskich klubów sportowych Polskiej Federacji Sportu Młodzieżowego.
- 339. JOL.**: Zaczynali od zera: pięć lat Mustangów / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 43, s. 37
Mustang Płock.
- 340. (JOL).**: Złoty medal Jarosińskiej: Mistrzostwa Europy w Austrii / (Jol.). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 37, il.
Kinga Jarosińska z UKS Judo Kano.
- 341. KOWALSKI**, Rafał.: Ręczna i Gaelforce Dance: Płock przyciąga Orlen Areną / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 276, dod. Płockie Marki, s. 2, il.
- 342. KUBISZTAŁ**, Michał.: Teraz mój dom jest w Płocku / Michał Kubiształ; rozm. przepr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 51, s. 50, il.
Rozmowa z rozgrywającym drużyny piłki ręcznej Wisły Płock.
- 343. MAŁACHOWSKI**, Adam.: Dycha, czyli dystans spokojny / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 236, s. 4, il.
20. Bieg Tumski w Płocku.
- 344. MAŁACHOWSKI**, Adam.: Miniliga – przedszkole płockiego szczypiorniaka, rozrywka dla młodzieży i przygoda z piłką ręczną / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 276, dod. Płockie Marki, s. 2, il.
ORLEN Handball Mini Liga
- **MAŁECKA**, Agnieszka.: Szach? – Dlaczego nie! = poz. 399
- 345. MARCINIAK**, Jola.: Kronikarz naszych czasów: Zbigniew Pawłowski / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 51, s. 50, il.
Zbigniew Pawłowski – płocki działacz sportowy, trener, autor książek.
- 346. PAPIEROWSKI**, Andrzej Jerzy.: Przyczynek do dziejów sportu w Płocku w latach 1882–1939 / Andrzej Jerzy Papierowski. // W: Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych / pod red. Jerzego Dżerenia. Płock, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, 2011, s. 501–534
- 347. WOŹNIAK**, Hubert.: Usiąść na Tumskim Wzgórzu i patrzeć na wyścig samolotów / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 276, dod. Płockie Marki, s. 3, il.
Pikniki lotnicze w Płocku.
- 348. Z wybranych zagadnień metodologii i organizacji kultury fizycznej oraz, rehabilitacji i turystyki w Polsce** / pod red. Jerzego Dżerenia. – Płock: Oficyna Wydaw. Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2011. – 436 s.: il.; 24 cm. – Bibliogr. przy niektórych art. – Streszcz ang. przy niektórych art. – Dwa art. w jęz. ros. – ISBN 978-83-62709-20-5

XII. JĘZYKOZNAWSTWO

- 349. KUNKOWSKI**, Kazimierz Tadeusz (1939–): Formacje przymiotnikowe od nazw miejscowości w byłym powiecie sierpeckim / Kazimierz Tadeusz Kunkowski. – Sierpc: Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, 2011. – 397 s.: il.; 22 cm.

- Bibliogr. s. 347–382. – ISBN 978-83-62177-04-2
- **TRUSZCZYŃSKI**, Marek.: Mroki dziejów, czyli pogański Płock...: rekonstrukcja idei = poz. 151
- 350. Z warsztatu płockich neofilologów**. T. 2 / red. Urszula Malinowska; Instytut Neofilologii Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku. – Płock : Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2011. – 176 s.; 21 cm. – Bibliogr. przy ref. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-61601-29-6

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

- **STANISZEWSKA**, Magdalena.: Waldemar Smaszcz o poezji i wielkiej miłości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego z wątkiem sierpeckim w tle – 24.11.2011 r. = poz. 411
- **STOMMA**, Ludwik.: A jednak o Broniewskim = poz. 89
- **SZATKOWSKA**, Lena.: „O Liść Dębu” = poz. 424

Poezja

- 351. BARAŃSKI**, Krzysztof J. (1948–): Z tamtej strony / Krzysztof J. Barański; [posł. Tomasz Opaliński]. – Płock : [s.n.], 2011. – 47 s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-924450-74
- **BURAKOWSKA**, Halina.: Obecny wśród gwiazd = poz. 127
- 352. WIŚNIEWSKA**, Alicja (1938–): Pod pięćdziesięcioma gwiazdami / Alicja Wiśniewska. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2011. – 88 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-63147-01-3
- 353. WŁOCHOWSKA**, Anna (1953–): Rymowanki babci Anki / Anna Włochowska; [wybór wierszy Anna Włochowska, Anna Kühn–Cichocka]. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2011. – 75, [3] s.: il. kolor.; 20 cm. – ISBN 978-83-930178-8-1

Proza

- 354. GUTOWSKA-ADAMCZYK**, Małgorzata.: Cieslakowie / Małgorzata Gutowska-Adamczyk. – Warszawa: Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, 2011. – 463, [9] s.: il.; 21 cm. – (Cukiernia pod Amorem / Małgorzata Gutowska-Adamczyk; cz. 2.). – ISBN 978-83-10-11822-6
- 355. GUTOWSKA-ADAMCZYK**, Małgorzata.: Hryciowie / Małgorzata Gutowska-Adamczyk. – Warszawa: Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, 2011. – 494, [10] s.; 21 cm. – (Cukiernia Pod Amorem / Małgorzata Gutowska-Adamczyk; cz. 3.). – ISBN 978-83-10-11830-1
- 356. KÜHN-CIHOCKA**, Anna.: Jolka–Fasolka, Pepik i Kropka / Anna Kühn–Cichocka; [il. Anna Kühn–Cichocka]. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2011. – 33, [2] s.: il. kolor.; 24 cm. – ISBN 978-83-930178-7-4 (PSTK)
- **NOWAK**, Henryka.: Czwartkowe spotkania poetyckie = poz. 304
- 357. OLĘDRZYŃSKA**, Krystyna (1942–): Papierowe obrączki / Krystyna Olędrzyńska. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2011. – 93, [2] s.; 21 cm. – ISBN 978-83-63147-00-6
- **PRODEUS**, Adriana.: Zawód: Themerson = poz. 123
- 358. SMASZCZ**, Waldemar.: ...bom w Płocku nie pierwszy raz: Płock na kartach „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza / Waldemar Smaszcz. // Nasz Płock. – 2011, nr 5, s. 12, il.
Fragment wykładu wygłoszonego w Książnicy Płockiej, cd.

XIV. SZTUKA

Architektura.

- 359. BADOWSKI**, Kazimierz.: Architektura płocka i jej twórcy / [teksty] Kazimierz Badowski, Jan Bolesław Nycek; zdjęcia części albumowej Maciej Kowalski. – Płock: Wydawca Marow – Jan B. Nycek, 2011. – 296 s.: fot. kolor.; 33 cm. – ISBN 978-83-88779-11-4
- **BRZESKA**, Izabela.: Jar Brzeźnicy – 2033? = poz. 204
- 360. (JAC).**: Tabliczka od młodzi Wodociągi Płockie?: niezwykle odkrycie w Wieży Ciśnień / (jac.) // Tygodnik Płocki.

- 2011, nr 50, s. 11, il.
Kamień węgielny wieży w postaci miedzianej tabliczki w języku rosyjskim z 1894 r. odkryty w czasie remontu.
- 361. JAKUBIAK**, Marek.: Zamki na Mazowszu: historia, stan zachowania i wykorzystania / Marek Jakubiak. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2011, nr 7 s. 117–124, il.
- 362. KOVALEV**, Boris.: Plockije (magdeburgskije) vrata v Velikom Novgorode: sud`ba pamjatnika i istorija jego izuëenija / Boris Kovalev. // Studia Mazowieckie. – 2011, R. 6/13, nr 3–4, s. 39–55. – Streszcz. pol., ang.
Drzwi plockie
- 363. ŁAKOMSKI**, Mirosław (1950–): Płock z lotu ptaka: album fotograficzny / Mirosław Łakomski; [red. Marek Grala]. – Płock: ViaArtCity, 2011. – 125, [7] s.: fot. kolor.; 21 x 21 cm.
- 364. MARCINIAK**, Jola.: Jaka piękna Starówka: Stary Rynek przyjazny dla plockczan i turystów / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 7, il.
- **ORŁOWSKA**, Milena.: Od Armii Czerwonej do papieża = poz. 178
- 365. SIUTA**, Małgorzata.: Pałac będzie jak malowany / Małgorzata Siuta. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 267, s. 4, il.
Remont pałacu w Sannikach.
- **STEFAŃSKI**, Jerzy.: Uroczyste otwarcie ulicy oraz odsłonięcie pomnika–ławeczki dr. inż. Jakuba Chojnackiego = poz. 92
- 366. SZAŁYGIN**, Jerzy.: Dziedzictwo kultury ołederskiej na Mazowszu / Jerzy Szaltygin. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2011, nr 7, s. 125–137, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- **SZULIŃSKA**, Margerita.: Zabytki województwa mazowieckiego – ochrona, zarządzanie i promocja, w świetle materiałów i działalności merytorycznej Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie = poz. 380
- 367. WOŹNIAK**, Hubert.: Zaczął się remont wieży ciśnień / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 283, s. 4, il.
- 368. WOŹNIAK**, Hubert.: Zakładka spod napornej baszni – oto nowa plocka zagadka: niezwykle odkrycie w wieży ciśnień / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 284, s. 1, 2, il.
Kamień węgielny wieży w postaci miedzianej tabliczki w języku rosyjskim z 1894 r. odkryty w czasie remontu.
- 369. ZAREMBA**, Dorota.: Pałac w Sannikach: historia odzyskana / Dorota Zaremba. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2011, nr 7, s. 163–173, il.
Adaptacja pałacu w Sannikach na Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina.
- Malarstwo. Rzeźba. Galerie**
- 370. ADAMSKI**, Andrzej.: Nie jestem lokalnym artystą, jestem po prostu rzeźbiarzem / Andrzej Adamski. // Express Płocki. – 2011, nr 41, s. 14, il.
Sylwetka gostynińskiego rzeźbiarza, Jerzego Żandarowskiego.
- **Erwin Sówka** czyli Widzieć więcej = poz. 323
- 371. KOWALSKI**, Rafał.: Chcę pogadać z Dalim / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 265, s. 5, il. 30–lecie Płockiej Galerii Sztuki.
- 372. KOWALSKI**, Rafał.: Ciągłe zanurzona w wodzie: utalentowana młoda malarka z Płocka / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 273, s. 2, il.
Katarzyna Bąkowska–Roszkowska – laureatka Ogólnopolskiego Konkursu Malarstwa Młodych „Promocje” w Legnicy.
- 373. KOWALSKI**, Rafał.: Don Kichot w Płocku / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 238, s. 1, 5, il. Wystawa ilustracji i rzeźb Józefa Wilkononia w Płockiej Galerii Sztuki.
- **ŁOŚ**, Zofia.: Feliksa Tuszyńskiego hojny dar dla Muzeum Mazowieckiego w Płocku = poz. 329
- 374. PŁOCKA GALERIA SZTUKI.**: Kolekcja Płockiej Galerii
- Sztuki = The art collection of Płock Art Gallery / [red. Mirosław Cegłowski, Agnieszka Maćkowiak, Dorota Oźdżyńska; tł. na jęz. ang. Michał Pankowski et al.]. – Płock: Płocka Galeria Sztuki, [ca 2011]. – 127, [1] s.: il.; 30 cm + Artyści środowiska plockiego : 29 s.: 22 cm. – Opis wg okł. – Wystawa: listopad – grudzień 2011. – Tekst pol. i ang. – ISBN 978-83-61256-23-6
- **SZABLEWSKI**, Jarosław.: Stanisław Białoskórski – przedwojenny malarz z Sierpca = poz. 84
- **SZATKOWSKA**, Lena.: Mira i Feliks: artystyczne powroty = poz. 334
- 375. SZATKOWSKA**, Lena.: Ryby uciekły z obrazów: Józef Wilkoń w Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 43, s. 9, il.
- 376. SZATKOWSKA**, Lena.: W 379 wystaw dookoła świata: 30–lecie Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 46, s. 9, il.
- **WEBER**, Michał.: Andrzej Kogowski: aranżator wyglądu Sierpca lat 70. XX. = poz. 99
- 377. [WILKOŃ, Józef].**: Don Kichot Józefa Wilkononia ...wyprowadza do Płocka: nowe i niepublikowane dzieła z lat 1990–2011 / [Józef Wilkoń; katalog, red. Józef Wilkoń]. – Płock: Płocka Galeria Sztuki, 2011. – [108] s.: il. kolor.; 23 cm. – Na dodatkowej s. tyt.: Płocka Galeria Sztuki, październik–listopad 2011. – ISBN 978-83-61256-22-9
- 378. XVI Biennale Plakatu Fotograficznego, Płock 2011.** – Płock: Płockie Towarzystwo Fotograficzne im. Aleksandra Macieży, 2011. – 40 s.: il. kolor.; 21 cm.
- Zabytki. Ochrona zabytków**
- 379. AL.**: Niezwykłe odkrycie w Sannikach / al. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2011, nr 3(3), s. 11, il. Remont Pałacu w Sannikach.
- **GUTOWSKI**, Wiesław.: Remont elewacji Fary = poz. 390
- **JAKUBIAK**, Marek.: Zamki na Mazowszu: historia, stan zachowania i wykorzystania = poz. 361
- **MARCINIAK**, Jola.: Jaka piękna Starówka = poz. 364
- **SIUTA**, Małgorzata.: Pałac będzie jak malowany = poz. 365
- 380. SZULIŃSKA**, Margerita.: Zabytki województwa mazowieckiego – ochrona, zarządzanie i promocja, w świetle materiałów i działalności merytorycznej Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie / Margerita Szulińska. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2011, nr 7, s. 67–78, tab., rys.
- **WIELKOPOLSKA**, Marta.: Dorobek 11 lat kwestowania = poz. 208
- Teatr**
- Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego**
- **OLCZAK–WIERZBICKA**, Halina.: Płocki teatr dramatyczny w obwodzie moskiewskim = poz. 314
- 381. SZATKOWSKA**, Lena.: Ja bym się zamienił z Mokrowieckim: wspomnienie o Adamie Hanuszkiewicz (1924–2011) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 50, s. 9, il.
- Recenzje**
- 382. KOWALSKI**, Rafał.: Cempura nieźle zaczarował nastolatki / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 281, s. 4, il.
Zawiera rec. przedstawienia: Cudowna lampa Alladyna / reż. Cezary Żołyński; Teatr Dramatyczny, Płock.
- Muzyka**
- **BARCIŃSKI**, Andrzej.: Gmina Mała Wieś = poz. 94
- 383. KOWALSKI**, Rafał.: Ćwierć wieku Farben Lehre: urodziny wiecznie młodego bandu / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 213, s. 1, 2, il. 25 lecia plockiego zespołu Farben Lehre.
- 384. LEWANDOWSKA**, Anna.: Organy – duma Płocka / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 275, s. 1, il.

Organy firmy Wilhelma Sauera w płockiej katedrze.

- 385. ORŁOWSKA, Milena.**: Awantura o Audioriver / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 257, s. 1, il. Spór o prawo do nazwy imprezy muzycznej w Płocku pomiędzy jej organizatorami: spółką Casting Service Film i Fundacją Jest Akcja.
- 386. TORMANOWSKI, Cezary.**: Nie odpuścimy tego tematu: list otwarty jednego z twórców festiwalu Audioriver / Cezar Tormanowski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 265, s. 2, il. Spór o prawo do nazwy imprezy muzycznej w Płocku pomiędzy jej organizatorami: spółką Casting Service Film i Fundacją Jest Akcja.
- 387. WOJDA, Wojciech.**: Nikomu nie składam pokłonów / Wojciech Wojda; rozm. przepr. Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2011, nr 220, s. 4, il. Rozmowa z wokalistą Farben Lehre, Wojciechem Wojdą, z okazji 25-lecia płockiego zespołu.

Film

- **KOWALSKI, Rafał.**: Spotkanie ze świadkami sprzed 30 lat = poz. 175
- **PRODEUS, Adriana.**: Zawód: Themerson = poz. 123
- **SEPIOŁO, Mariusz.**: Kieślowski kręcił w kombinacie = poz. 188
- **SZATKOWSKA, Lena.**: „Nie-bohaterowie” = poz. 179

Fotografia

- **KOWALSKI, Rafał.**: Zapachy Płocka w chmurach = poz. 80
- **(lesz).**: Konkurs Fotograficzny Mehoffer rozstrzygnięty = poz. 328
- **ŁAKOMSKI, Mirosław.**: Płock z lotu ptaka = poz. 363
- 388. WEBER, Michał.**: Rok 1976 w obiektywie Wojciecha Wiśniewskiego / Michał Weber. // *Dziejopis Sierpecki*. – 2011, nr 1, s. 26–28, il. Sierpc w fotografii.

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- **BARAŃSKI, Józef.**: W kurii i na parafii = poz. 118
- 389. BEDNARCZYK, Rafał.**: Działalność wydawnicza pracowników Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej Płockiej w latach 1990–2010 / Rafał Bednarczyk. // *Studia Płockie*. – T. 39 (2011), s. 275–305. – Streszcz. w jęz. niemieckim.
- **GRZYBOWSKI, Michał Marian.**: Tadeusz Paweł Zakrzewski = poz. 128, 129
- 390. GUTOWSKI, Wiesław.**: Remont elewacji Fary / Wiesław Gutowski. // *FanFary*. – 2011, nr dod. *Fan Fary Przewodnik Parafialny* 2012, s. 7–8
- 391. JAM.**: Obchody jubileuszu: 30-lecie parafii św. Maksymiliana Kolbego / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2011, nr 41, s. 6, il. Historia parafii św. Maksymiliana Kolbe w Sierpcu.
- 392. Kartki z kalendarza.** // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 51/52, dod. *Gość Płocki*, nr 51/52/149–150, s. VII, il. Dot. ważniejszych wydarzeń w diecezji płockiej w 2011 r.
- 393. KOCZNUR, Agnieszka.**: Królewskie świętowanie: przyłącz się do orszaku Trzech Króli w Płocku / Agnieszka Kocznur. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 51/52, dod. *Gość Płocki*, nr 51/52/149–150, s. VIII, il.
- 394. KOCZNUR, Agnieszka.**: Zwyczajni, ale z misją / Agnieszka Kocznur. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 49, dod. *Gość Płocki*, nr 49/147, s. IV–V, il. Szafarze Komunii Św. w diecezji płockiej.
- **KOVALEV, Boris.**: Płockije (magdeburgskije) vrata v Velikom Novgorode: sud' ba pamjatnika i istorija jego izuëenija = poz. 362
- 395. KOWALEWSKA, Agnieszka.**: Ksiądz Seweryn Wyczałkowski / Agnieszka Kowalewska. // *FanFary*. – 2011, nr 4, s. 8
- **KOWALSKI, Rafał.**: Ja, ewangelik, patriota polski = poz. 85
- 396. KOWALSKI, Tomasz.**: Z dziejów parafii świętego Maksymiliana Kolbego w Sierpcu / Tomasz Kowalski. // *Sierpeckie Rozmaitości*. – 2011, nr 3-4, s. 71–73, il.
- **KUNKOWSKI, Kazimierz Tadeusz.**: Wspomnienie o Sierpcu = poz. 102

- 397. KUŹNIEWSKA, Zofia.**: Dominikanie w Płocku / Zofia Kuźniewska. // *Studia Mazowieckie*. – R. 6/13(2011), nr 1–2, s. 89–97
- **LEWANDOWSKA, Anna.**: Organy – duma Płocka = poz. 384
- 398. MAJEWSKI, Dariusz (1964–).**: Konwersje na katolicyzm w diecezji płockiej w latach 1945–1958 / Dariusz Majewski. // *Studia Płockie*. – T. 39 (2011), s. 271–274. – Streszcz. w jęz. włoskim.
- 399. MAŁECKA, Agnieszka.**: Szach? – Dlaczego nie!: intelektualna rozrywka u św. Mikołaja w Gąbinie / Agnieszka Małicka. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 48, dod. *Gość Płocki*, nr 48/146, s. VI–VII, il.
- 400. MROCZKOWSKI, Ireneusz (1949–).**: Katecheza i moralność : wyzwania katechetyczne w świetle raportu z badań przeprowadzonych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego w diecezji płockiej / Ireneusz Mroczkowski. // *Studia Płockie*. – T. 39 (2011), s. 71–80. – Streszcz. w jęz. włoskim.
- **[NOSKOWSKI, Andrzej].**: Andrzej Noskowski = poz. 105
- 401. PIASKOWSKI, Grzegorz.**: Kapliczka Matki Boskiej Skępskiej w Starej Białej / Grzegorz Piaskowski. // *Nasze Korzenie*. – 2011, nr 1, 40–44, il.
- 402. PIĘTKA, Włodzimierz.**: Był jak ojciec: wspomnienie o bp. Tadeuszu Pawle Zakrzewskim / Włodzimierz Piętka. // *Gość Niedzielny*. – 2011, nr 48, dod. *Gość Płocki*, nr 48/146, s. VIII, il.
- 403. ROJEWSKI, Andrzej.**: Śpiew i muzyka w liturgii w wykładzie A.J. Nowowiejskiego / Andrzej Rojewski. // *Studia Płockie*. – T. 39 (2011), s. 51–60. – Streszcz. w jęz. niemieckim.
- 404. WARCZACHOWSKA, Agata.**: Milczący świadkowie mijających lat...: przewodnik po kapliczkach i figurach przydrożnych parafii Kurowo: z dziejów parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Kurowie / Agata Warczachowska, Tomasz Kowalski. – Sierpc: P.P.–H. „Drukarnia”, [2011]. – 50 s.: fot. kolor.; 20 cm. – ISBN 978-83-62081-61-5
- **ŻEBROWSKI, Tadeusz.**: Hieronim Antoni Szeptycki, biskup płocki (1700–1773) = poz. 115
- **ŻEBROWSKI, Tadeusz.**: Ksiądz Władysław Skierkowski (1886–1941) = poz. 112

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

Biblioteka im. Zielińskich TNP

- 405. (L).**: Cyfrowe archiwalia w TNP: zakończono kilkumiesięczny projekt / (L). // *Tygodnik Płocki*. – 2011, nr 52, s. 5 Zdigitalizowana spuścizna ks. Władysława Skierkowskiego i rodziny Zdziarskich.

Biblioteki uczelniane

- 406. KAMIŃSKA, Aneta.**: Hybrydowość biblioteki PWSZ w Płocku / Aneta Kamińska, Ewa Kozłowska. // *Wiadomości Uczelniane*. – 2011, nr 1(16), s. 52–56, il.
- 407. KAMIŃSKA-KRYSZTOFIK, Aneta.**: Czytelnictwo studentów PWSZ w Płocku / Aneta Krysztofik-Kamińska. // *Wiadomości Uczelniane*. – 2011, nr 2(17), s. 25–28, il.

Biblioteki publiczne

- 408. Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach** / Bibliotekarze GBP w Słubicach. // *Więści z nad Wisły*. – 2011, nr 83, s. 12–16, il.
- 409. STANISZEWSKA, Magdalena.**: Regionalia (Sierpciana) – dziedzictwo historyczne Sierpca i Ziemi Sierpeckiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej / Magdalena Staniszevska. // *Nasz Sierpc*. – 2011, nr 3, s. 22–23, il. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu.
- 410. STANISZEWSKA, Magdalena.**: Regionalia w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu / Magdalena Staniszevska. // *Poradnik Bibliotekarza*. – 2011, nr 11, s. 22–24, il.
- 411. STANISZEWSKA, Magdalena.**: Waldemar Smaszcz o poezji i wielkiej miłości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego z wąt-

- kiem sierpeckim w tle – 24.11.2011 r. / Magdalena Staniszevska. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 31–32, il.
Promocja książki Waldemara Smaszcz „Krzysztof i Barbara...podobni jak dwie krople fez” w MBP w Sierpcu.
- 412. STANISZEVSKA, Magdalena.**: Wieczór wspomnień przy okazji promocji nowej sierpeckiej publikacji w bibliotece miejskiej – 27.10.2011 r. / Magdalena Staniszevska. // Nasz Sierpc. – 2011, nr 4, s. 29–30, il.
Promocja książki „Formacje przymiotnikowe od nazw miejscowości w byłym Powiecie Sierpeckim” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu.
- 413. TYBURSKA, Iwona.**: Jak biblioteka niweluje różnice edukacyjne...: tak to robią w Słubicach / Iwona Tyburska. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 80–84, il.
Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach.
- Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego**
- 414. GAWLIK, Aleksandra.**: Gadu–Gadu z książką: z doświadczeń naszych bibliotekarzy / Aleksandra Gawlik. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 74–79, il.
Cykliczne spotkania w Bibliotece dla Dzieci im. Wandy Chotomskiej.
- 415. Jak ten czas leci!** // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 5–8, il.
Uroczyste pożegnanie dyrektora Książnicy Płockiej p. Marii Zaleskiej–Mikulskiej.
- 416. Joanna Banasiak:** witamy nową Panią Dyrektora. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 9–10, il.
Nowy Dyrektor Książnicy Płockiej.
- 417. KOSEWSKA, Iwona.**: Konferencja w Książnicy Płockiej: szkolimy się, szkolimy... / Iwona Kosevska. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 85–86, il.
Konferencja „Biblioteki kulturalną wizytówką Mazowsza”.
- 418. KOWALSKI, Rafał.**: Mediateka? nie ma co czekać: nowoczesne podejście do książki / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2011, nr 251, s. 2, il.
Planowanie zorganizowania biblioteki multimedialnej w Płocku.
- 419. MATUSIAK, Ewa Lilianna.**: (Czy) Miłosz byłby dumny(?) / Ewa Lilianna Matusiak. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 11–18, il.
Obchody Roku Czesława Miłosza w Książnicy Płockiej.
- 420. MATUSIAK, Ewa Lilianna.**: Świat widziany inaczej... Ojciec i syn – Mieczysław i Stefan Themersonowie: SkArPa 2011 i nasza wystawa historyczna / Ewa Lilianna Matusiak. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 47–56, il.
Wystawa w Książnicy Płockiej.
- 421. OKRASA, Maria.**: Profilaktyka w bibliotece : z doświadczeń naszych bibliotekarzy / Maria Okrasa. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 69–73
Program „Żyj zdrowo i bezpiecznie”.
- 422. OSTROWSKA, Monika.**: Chotomkowi właśnie 10 lat minęło!...: jubileusz... jubileusz... jubileusz... / Monika Ostrowska. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 63–68, il.
Biblioteka dla Dzieci im. Wandy Chotomskiej.
- 423. PTASZYŃSKA, Małgorzata.**: Zaczynamy nowy rozdział...: mamy nową siedzibę! / Małgorzata Ptaszyńska. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 61–62, il.
Filia nr 12 w nowym obiekcie.
- **SMASZCZ, Waldemar.**: ...bom w Płocku nie pierwszy raz = poz. 358
- 424. SZATKOWSKA, Lena.**: „O Liść Dębu”: uroczyste podsumowanie XXIII edycji Konkursu / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 48, s. 9, il.
- 425. SZATKOWSKA, Lena.**: Świat widziany inaczej: wystawa historyczna w Książnicy Płockiej / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 9, il.
Wystawa poświęcona Mieczysławowi i Stefanowi Themerson.
- 426. T.**: Biblioteki wizytówką Mazowsza: konferencja w Książnicy Płockiej / (t). // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 47, s. 2, il.
- 427. TOBOTA, Bogumiła.**: Ankieta „Wizerunek bibliotekarza”: jak nas widzą, tak nas piszą... / Bogumiła Tobota. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 91–95, il.
- 428. TOBOTA, Bogumiła.**: Z satysfakcją i radośnie: nasze bibliotekarskie święto / Bogumiła Tobota. // Bibliotekarz Płocki. – 2011, nr 2, s. 87–90, il.
Dzień Bibliotekarza i Bibliotek w Książnicy Płockiej.
- **XVI Biennale Plakatu Fotograficznego, Płock 2011** = poz. 378
Drukarstwo
- 429. MŚ.**: „Agress” już drukuje: wieści z branży poligraficznej / mś. // Tygodnik Płocki. – 2011, nr 42, s. 5, il.
Nowa siedziba drukarni w Nowej Białej (gm. Stara Biała).
- **STANISZEVSKA, Magdalena.**: Wieczór wspomnień przy okazji promocji nowej sierpeckiej publikacji w bibliotece miejskiej – 27.10.2011 r. = poz. 412
Czasopiśmiennictwo
- 430. MATUSIAK, Krzysztof.**: „Rocznik Muzeum Mazowieckiego w Płocku” nr 19 / Krzysztof Matusiak. // Biuletyn Muzealny. – 2011, nr 4/25, s. 9
Zawiera rec. czasopisma: Rocznik Muzeum Mazowieckiego, nr 19, 2011 r.
- 431. SZUBSKA–BIEROŃ, Elżbieta.**: Niemieckojęzyczna prasa wydawana w Płocku jako przykład kształtowania kompetencji interkulturowej nauczycieli języka niemieckiego / Elżbieta Szubska–Bieroń. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Neofilologia. – T. 16 (2011), s. 283–293, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- 432. WIŚNIEWSKA, Maria.**: Wykaz publikacji zamieszczonych w „Sierpeckich Rozmaitościach” w latach 1991–2011. Oprac. Maria Wiśniewska. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2011, nr 3–4, s. 7–16, 17–19, 36–45, 75–80

Opracowanie:
Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska
Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego
09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail: dib@bibl.plock.pl